

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาของการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและค้นคว้าเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย โดยแบ่งสาระสำคัญของข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ระบบของการเรียนการสอน

ความสำคัญของการเรียนการสอนทางด้านศิลปะ

การจัดการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

การเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ

สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

ปัญหาการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

การเรียนการสอนศิลปะในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระบบของการเรียนการสอน

การผลิตบัณฑิตของสถาบันการศึกษาทุกแห่ง จะมีคุณภาพมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับการสอนของผู้สอน ประกอบกับศักยภาพทางการเรียนรู้ของผู้เรียน ปัจจุบันได้มีผู้ให้ความสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยได้จัดให้การเรียนการสอนมีระบบระเบียบมากยิ่งขึ้นซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า ระบบการเรียนการสอน (Systematic instructional) เค็มพ์ (Kemp,1985) กล่าวถึง ระบบของการเรียนการสอนว่าเป็นการวางแผนของกระบวนการเรียนการสอน เพื่อที่จะตอบคำถามขั้นพื้นฐาน 4 คำถามที่ว่า การเรียนการสอนนั้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนลักษณะใด อะไรคือสิ่งที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ผู้สอนจะต้องใช้วิธีการสอนอย่างไร เพื่อที่ผู้เรียนจะมีทักษะทางการเรียน

ที่ดีที่สุด และผู้สอนจะสามารถประเมินผลการเรียนของผู้เรียนได้อย่างไร คำถามทั้ง 4 คำถามมีความเกี่ยวข้องกับส่วนประกอบสำคัญของการเรียนการสอน คือ ผู้เรียน วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน วิธีการสอน และการวัดและประเมินผล ซึ่งเคมพ์ กล่าวว่า ส่วนประกอบทั้ง 4 ส่วนนี้ จัดเป็นส่วนประกอบสำคัญขั้นพื้นฐานของการจัดระบบของการเรียนการสอน ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน

ในทฤษฎีของ บลูม , มาดาส และ แฮสติง (Bloom , Madaus and Hasting ,1981) กล่าวถึงการจัดระบบของการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไว้ว่าประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ คือ ตัวป้อน (Input) ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาวิชา และสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน เช่น การจัดเวลาเรียน การจัดห้องเรียน ห้องสมุด กระบวนการดำเนินงาน (Process) ได้แก่ วิธีการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมทักษะ การควบคุม (Control) ได้แก่ การเสริมการเรียนให้มีประสิทธิภาพ เช่น การตรวจสอบความรู้ของผู้เรียนขณะเรียน การใช้คำถาม การให้กำลังใจ การผลิต (Output) ได้แก่ การพิจารณา ความรู้ความสามารถของผู้เรียนภายหลังการเรียนในวิชานั้น ๆ และข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ได้แก่ การวิเคราะห์ผลผลิตจากการวัดผลทั้งในด้านผู้เรียนและผู้สอน เพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ หาข้อบกพร่อง เพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

เกอร์ลัค และอีไล (Gerlach and Ely ,1971) กล่าวถึง การจัดระบบ การเรียนการสอนที่สอดคล้องกับ บลูม ไว้ว่า เป็นการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบให้ สอดคล้องกัน โดยมีมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการจัดระบบการสอนให้ผู้เรียนบรรลุ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมาย โดยมีองค์ประกอบเบื้องต้นแนว ความคิด คือ ตัวป้อน(Input) กระบวนการดำเนินงาน(Process) และผลผลิต (Output) อีกทั้งยังได้นำเสนอองค์ประกอบของการเรียนการสอนไว้ 10 ประการ คือ การมุ่งหมาย เฉพาะ(Specification of content)การเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมสำหรับการสอน (Specification of objectives) การตรวจสอบพฤติกรรมเบื้องต้นที่จำเป็น(Assessment of entering behaviors) การกำหนดกลวิธีการสอน (Determination of strategy) การจัดกลุ่มนักเรียน (Organization of groups) กำหนดช่วงเวลา (Allocation of time) และเนื้อที่พื้นที่สำหรับการเรียนรู้ (Allocation of space) การเลือกแหล่งสำหรับการเรียนรู้ ที่เหมาะสม (Selection of resources) การประเมินผลการประกอบกิจกรรมของครูและ

นักเรียน (Evaluation of performance) การวิเคราะห์ผลป้อนกลับ (Analysis of feedback) ซึ่งกระทำโดยครูและนักเรียน ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลป้อนกลับ จะสะท้อนให้เกิดการพิจารณาในส่วนต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบทั้งหมด ซึ่งอาจจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไของค์ประกอบต่าง ๆ อีกด้วย

อาจกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับ ส่วนประกอบสำคัญของการจัดระบบการเรียนการสอน จากทัศนะของนักการศึกษาหลายๆท่าน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าส่วนประกอบที่สำคัญในการจัดระบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้น ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะของผู้เรียน ทั้งทางด้านพื้นฐานความรู้ การจัดแบ่งเวลาเรียนหรือสภาพแวดล้อมของผู้เรียน การวางวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน เพื่อนำสู่การกำหนดกระบวนการเรียนการสอน เช่น การเลือกวิธีการสอน การจัดหากิจกรรมเสริมทักษะ หรือการเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดกำลังใจในการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ถึงผลของการเรียนการสอนนั้นว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด และจากแนวความคิดดังกล่าว พบว่าไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนในสาขาวิชาใด จะจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่างก็ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ เป้าหมายของการให้การศึกษา นั้น ๆ โดยต้องคำนึงถึงคุณสมบัติและวุฒิภาวะของผู้เรียน กำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียน เนื้อหาวิชาและประสบการณ์ที่จะเรียน วางแผนถึงกลวิธี กิจกรรม สื่อการสอน สิ่งแวดล้อมในการเรียน เวลาเรียน และกำหนดวิถีทางและเกณฑ์ ที่ใช้ในการประเมินผลเพื่อค้นหาว่าเกิดการเรียนรู้หรือไม่ ระบบของการเรียนการสอน จึงเป็นสิ่งที่สามารถจัดการให้เป็นระบบ มีระเบียบแบบแผน มีขั้นตอน มีการวางแผน และเพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพตามที่กำหนดไว้ (สจัด อุทรานันท์ , 2526) ดังที่ ไทเลอร์ และโนแวก (Tyler and Novak , 1973) กล่าวไว้ว่า การจัดระบบการเรียนการสอนนั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อประสิทธิภาพ ในการสอนและผลที่เกิดขึ้นต่อผู้เรียนและเมื่อได้พิจารณาในรายละเอียดแล้วพบว่า นักการศึกษาได้จัดระบบของ การเรียนการสอนของตนเองในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แต่ต่างก็มีจุดมุ่งหมายจะให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยกันทั้งสิ้น ทั้งนี้การเรียนการสอนจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น จะต้องมาจากคุณลักษณะขององค์ประกอบที่สำคัญของระบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน

สไตเนอร์ (1983 อ้างถึงในมะลิฉัตร เชื้ออานันท์ , ม.ป.ป.) กล่าวถึง องค์ประกอบของการเรียนการสอนว่า แบ่งออกเป็น 4 หน่วย คือ ครู (Teacher) นักเรียน (Student) เนื้อหาวิชาที่เรียน (Content) และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน (Setting) โดยให้ คำจำกัดความของทั้ง 4 หน่วยนี้ว่า ครู (Teacher) คือบุคคลที่พยายามแนะนำบุคคลอื่นให้เกิดความรู้ นักเรียน (Student) คือบุคคลที่พยายามเรียนรู้ภายใต้การแนะนำของบุคคลอื่น หลักสูตรหรือเนื้อหาวิชาเรียน (Content) คือสิ่งที่โครงสร้างของจิต (Mental structures) จะต้องเกิดการสำนึกในด้านของการรู้จัก ความมุ่งมั่น หรือความรู้สึก สถาน ที่เรียน (Setting) คือ สิ่งแวดล้อมอื่นๆ นอกเหนือจาก 3 หน่วยแรก ซึ่งอาจจะหมายถึง บุคคลอื่นๆ ที่นอกเหนือจากครูและนักเรียน เช่น ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ เจ้าหน้าที่ นักการ การโรง ชนิดของสถาบันการศึกษาหรือสถานที่ ๆ ศึกษา เช่น สถานศึกษาของรัฐบาลและ เอกชน มหาวิทยาลัยเปิดหรือมหาวิทยาลัยปิด ระดับชั้นของการศึกษา เช่น ประถม มัธยม อุดมศึกษา การศึกษานอกระบบ เช่น การศึกษาผู้ใหญ่และสถานที่บริเวณที่ใช้ในการเรียน การสอน เช่น บริเวณที่ใช้เรียน ขนาดของห้องเรียน หรือห้องปฏิบัติงาน เป็นต้น แนวคิด ดังกล่าวของ สไตเนอร์ สอดคล้องกับ ไฮแมน (1971 อ้างถึงใน วิจัย ไรท์ม , 2535) กล่าวถึง องค์ประกอบเบื้องต้นของการเรียนการสอนว่า ประกอบไปด้วย นักเรียน ครู และเนื้อหาวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกันเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวโดยที่ทั้ง 3 ส่วนจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

อุทุมพร จามรมาน (2530) กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียน กับการสอนที่เกิดจากองค์ประกอบที่เชื่อมกัน 5 อย่าง คือ ระหว่างสภาพของผู้สอนกับ ผู้เรียน ระหว่างบุคลิกภาพและภูมิหลังของผู้สอนและผู้เรียน ระหว่างความรู้ของผู้สอนกับ ผู้เรียน ระหว่างการตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนของอาจารย์ กับการตั้งจุดมุ่งหมายในการ เรียนของนักศึกษา ระหว่างพฤติกรรมของผู้สอนกับ ผู้เรียน และสภาพแวดล้อมในการเรียน และการสอน จากความสัมพันธ์ดังกล่าวข้างต้น อาจจำแนกองค์ประกอบสำคัญของการ เรียนการสอนได้ ดังที่ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524) สัจด์ อุทรานันท์ (2527) วิมลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของการเรียนการสอนเป็น ปฏิสัมพันธ์ที่สอดคล้องกัน ในส่วนประกอบสำคัญ 4 ส่วน คือ ผู้สอน ผู้เรียน การจัดการ เรียนการสอนและสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน

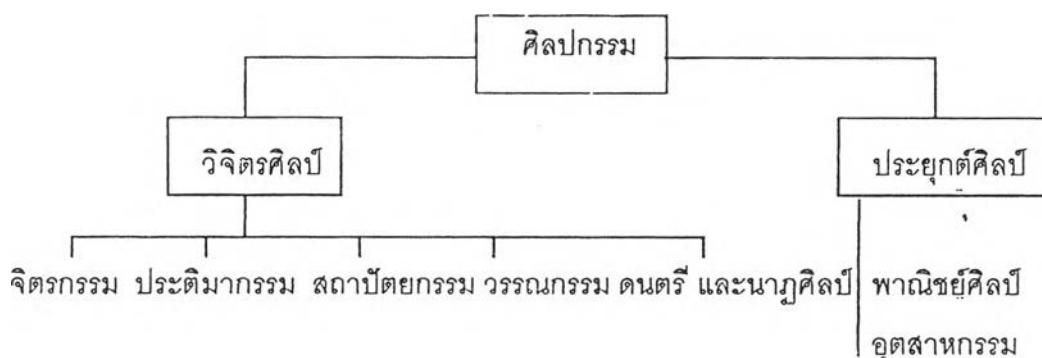
จากแนวความคิดในการจัดระบบของการเรียนการสอน และองค์ประกอบของการเรียนการสอน ดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญที่มีบทบาทต่อการเรียนการสอน คือ ผู้สอน ผู้เรียน การจัดการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอรายละเอียด โดยเน้นความสำคัญของการเรียนการสอนทางด้านศิลปะภาคปฏิบัติ ในสาขาทัศนศิลป์เป็นลำดับต่อไป

ความสำคัญของการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

ศิลปะเป็นสิ่งสำคัญอันควรแก่การให้การศึกษา เพื่อปลูกฝังให้คนในสังคมรู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน รู้ซึ่งถึงคุณค่าของความผูกพันระหว่างชีวิตกับศิลปะ มีความซาบซึ้งในสุนทรียภาพ และบังเกิดค่านิยมอันดีต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้รักษาเพื่อให้งดงามเป็นมรดกกับอนุชนรุ่นหลังได้สืบสานเจตนารมณ์ต่อไป (ทบวงมหาวิทยาลัย , 2538) ด้วยเหตุนี้ศิลปะจึงเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการศึกษา และจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีการเรียนการสอนในทุกระดับชั้น

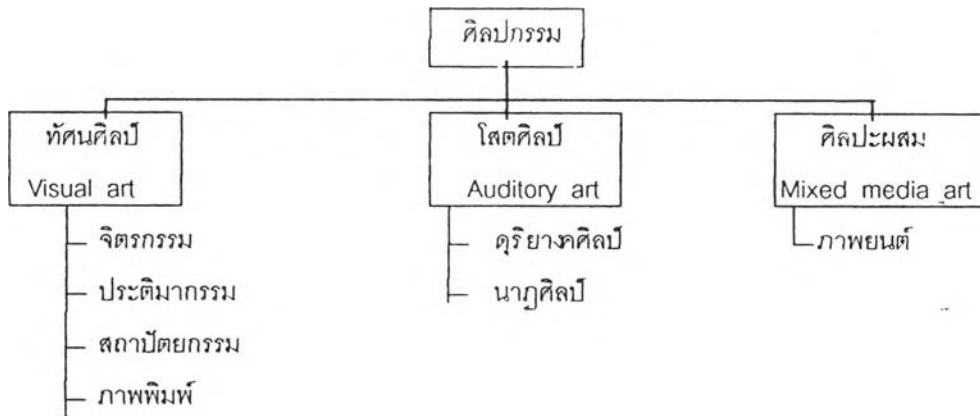
วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2520) กล่าวว่า การเรียนรู้ทางด้านศิลปะเป็นการเสริมสร้างลักษณะนิสัยให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอันดีงาม ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ จากการที่ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม ได้มีโอกาสสร้างสรรค์ แก้ปัญหา และได้สัมผัสกับสภาพความเป็นจริง สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา วิชัย วงษ์ใหญ่ (2528) กล่าวว่า การศึกษาทางด้านศิลปะเป็นการเสริมสร้างศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ทางด้านศิลปะติดตัว สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ศิลปะยังเป็นสื่อเพื่อให้เกิดการค้นพบศักยภาพของตนเอง เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้รู้อย่างเสรี ทั้งทางด้านความรู้สึก ความคิด จินตนาการ แสวงหาความชำนาญในสิ่งที่ตนสนใจอย่างกว้างขวาง ดังที่ เฮอร์เบิร์ต ริด (1958 อ้างถึงใน วิธนา มิ่งขวัญ , 2530) กล่าวว่า คุณค่าของการเรียนศิลปะจะเกิดขึ้นได้ในผู้เรียนนั้น ผู้เรียนจะต้องมีโอกาสในการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และอารมณ์อย่างอิสระเสรี ไม่เช่นนั้น การทำงานศิลปะก็จะมีคุณค่าและไม่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้หรือพัฒนาการแต่อย่างใด การเรียนศิลปะเป็นการศึกษาเรื่องของการสร้างสรรค์ที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบรรจุไว้ในหลักสูตร เพราะเป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเติบโตขึ้น ทั้งทางด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา และความชำนาญในการใช้ส่วนต่างๆของร่างกายให้สัมพันธ์กับความคิด

การเรียนการสอนทางด้านศิลปะ มีจุดมุ่งหมายที่จะจรรโลงและพัฒนาผล
งานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นในงานช่างหรืองานศิลปะ ซึ่งจะต้องมีการฝึกฝน ปฏิบัติด้วยการ
กระทำจริง ด้วยวัสดุที่เหมาะสมกับงานนั้น ๆ อาจเป็นเครื่องมือธรรมดา หรือเครื่องจักรที่
ช่วยให้สามารถทำงานได้สำเร็จตามที่ต้องการ การจัดการเรียนการสอนด้านศิลปะในระดับ
อุดมศึกษานั้น เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ขึ้นอยู่กับลักษณะธรรมชาติของวิชา ดังนั้น
จึงควรมีความเข้าใจในเบื้องต้นก่อนว่า ศิลปกรรม คืออะไร และมีองค์ประกอบอย่างไร
(สุลักษณ์ ศรีบุรุษ อ่างถึงโน นวลจิตต์ เขวกวีรติพงษ์ , 2534) อาจจำแนกลักษณะของ
งานทางศิลปกรรม ตามจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์ ออกเป็น 2 ลักษณะ ตามแผนภูมิ
ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 การจัดหมวดหมู่ของศิลปะตามจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์

จิตรศิลป์ เป็นผลงานศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อสนองตอบทาง
ด้านจิตใจมากกว่าประโยชน์ใช้สอย แบ่งออกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม
สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ดนตรี และนาฏศิลป์ ส่วนประยุกต์ศิลป์ เป็นการประยุกต์
งานจิตรศิลป์ เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งให้คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย
ควบคู่ไปกับความงาม เช่น ศิลปะเพื่อการค้า ได้แก่ พาดิจศิลป์ เช่น หัตถกรรม
อุตสาหกรรมศิลป์ มีระบบของการผลิต ที่มีเครื่องมือเข้ามาช่วยเพื่อการผลิตได้ในปริมาณ
มาก นอกจากการแบ่งลักษณะของศิลปกรรม ตามจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์ ดังกล่าว
ข้างต้นแล้ว ชลูด นิมเสมอ (2529) ได้จำแนกลักษณะของงานศิลปกรรมตามสื่อของ
การรับสัมผัส ออกเป็น 3 ลักษณะ ตามแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 การจัดหมวดหมู่ของศิลปะตามสื่อของการรับสัมผัส

ทัศนศิลป์ (Visual art) เป็นศิลปะแขนงหนึ่งของ งานวิจิตรศิลป์ เป็นผลงานศิลปะที่สนองประสาทสัมผัสทางตา จำแนกออกได้เป็นแขนงต่าง ๆ คือ จิตรกรรม (Painting) ได้แก่ผลงานทางการขีดเขียน ด้วยสีต่าง ๆ มีลักษณะเป็น 2 มิติ คือ กว้าง ยาว สามารถให้ความรู้สึก แบบ 3 มิติ ได้นั้นขึ้นอยู่กับความรู้สึกของผู้ดู ประติมากรรม (Sculpture) มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ รูปทรงที่มองเห็น (Visual form) มีลักษณะเป็น 3 มิติ คือมีความกว้าง ความยาว ความหนา หรือสูง สถาปัตยกรรม (Architecture) เป็นทัศนศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสิ่งก่อสร้าง และการสร้างทุกชนิดเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ และภาพพิมพ์ เป็นทัศนศิลป์ที่เกิดจากกระบวนการพิมพ์ แบบ ต่าง ๆ เช่น การพิมพ์แกะไม้ การพิมพ์แบบร่องลึก การพิมพ์ลายฉลุ กลวิธีการพิมพ์ แบบต่าง ๆ ดังกล่าว มุ่งเน้นให้เกิดความงามอันเป็นผลที่เกิดจากการใช้เส้นมิใช่ผลที่เกิดจากการใช้สี โสตศิลป์ (Auditory art) เป็นงานศิลปะที่สนองประสาทสัมผัสทางหู เช่น การร้องเพลง ดนตรี ศิลปะผสม (Mixed media art) เป็นงานศิลปะที่สามารถสนองประสาทสัมผัส ได้ทั้งทาง ตา และหู เช่น การแสดงนาฏศิลป์ ลิเก รำฟ้อน ประเภทต่าง ๆ และภาพยนตร์ เป็นต้น

จากการจัดแบ่งหมวดหมู่ทางศิลปะ ออกเป็นแขนงต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ศิลปะ แขนงทัศนศิลป์ มีความครอบคลุมและสัมพันธ์กับศิลปะที่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งการเรียนการสอนศิลปะในระดับอุดมศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาศิลปะในแขนงนี้เป็นอย่างมาก (ทบวงมหาวิทยาลัย , 2538) ดังนั้นผู้วิจัย จะกล่าวถึงความสำคัญเฉพาะในส่วนของทัศนศิลป์ เท่านั้น

ทัศนศิลป์ (Visual art) เป็นศิลปะสาขาหนึ่งของจิตรศิลป์ ได้แก่ งานศิลปะที่สามารถรับรู้ได้ด้วยตา มีความเกี่ยวกับการมองเห็นโดยตรง วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2528) กล่าวว่า ทัศนศิลป์ ได้แก่ ศิลปะที่สามารถมองเห็นความงามจากรูปลักษณะ มีขอบข่ายที่กว้างขวางอัน ได้แก่ งานศิลปะประเภทที่เป็นงานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์ อาร์ สุธิพันธ์ (2530) กล่าวว่า ทัศนศิลป์ เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีสัมผัสได้ด้วยตา มีความหมายลักษณะเดียวกับศิลปะรูปทรง แต่ทัศนศิลป์เน้นที่การรับรู้หรือความรู้สึก ส่วนศิลปะรูปทรงนั้นเน้นที่คุณสมบัติของวัตถุเป็นหลัก ดังนั้นจึงพอที่จะสรุปความหมายของทัศนศิลป์ได้ว่า เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่สูงขึ้นในลักษณะรูปทรง 2 มิติ และ 3 มิติที่สามารถสัมผัสได้ด้วย ตา ได้แก่งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ภาพพิมพ์ งานเทคนิคผสม งานโฆษณา ผู้สร้างจะถ่ายทอดเรื่องราว และความคิด วัสดุ วิธีการแตกต่างกันออกไป ตามสภาพแวดล้อม ผลงานทัศนศิลป์ประกอบด้วยคุณค่าทางความงาม 2 ประการ คือ ความงามทางวัตถุ ได้แก่ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นเอกภาพและความงามทางจิตใจ ได้แก่ เรื่องราวสาระอันปรากฏในผลงาน ผลงานที่ให้คุณค่าและความประทับใจแก่ผู้สร้างงาน และผู้ชมก็คือ ความสัมพันธ์ของความงามที่เกิดวัตถุ และจิตใจนั่นเอง สุชาติ เกาทอง (2536) ให้ความหมายของคำว่า ทัศนศิลป์ ไว้ว่า คือ ศิลปะที่สื่อความหมายและรับรู้ได้ด้วยการเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์ แสดงออกด้วยความหมาย หรือร่องรอยที่ปรากฏเห็นด้วยเครื่องมือ วัสดุ หรือวิธีการใดก็ได้ การกินระวางเนื้อที่โดยทางกายภาพ จะเป็นคุณสมบัติเฉพาะของทัศนศิลป์ที่แตกต่างไปจากโสตศิลป์ ชลูด นิ่มเสมอ (2529) กล่าวถึง ทัศนศิลป์ ว่า หมายถึง งานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และงานสร้างสรรค์อื่น ๆ ที่ใช้การเห็นเป็นปัจจัยในการรับรู้เท่านั้น ในทัศนะของ จอห์น เอ. ไมเคิล กล่าวถึงความสำคัญและความหมายของทัศนศิลป์ (Visual art) ไว้ว่าทัศนศิลป์เป็นวิถีทางไปสู่การสื่อสารการแสดงออก การสร้างความเฉียบไวในการรับรู้ การตระหนักในสุนทรียภาพเกิดความรู้ความเข้าใจการสร้างสรรค์ การพัฒนาทักษะและการสร้างดุลยภาพของชีวิตและการศึกษา

จากแนวคิดของนักศิลปศึกษาที่กล่าวถึงความหมายของ ทัศนศิลป์ ดังกล่าวข้างต้นพอที่จะสรุปได้ว่า ทัศนศิลป์ เป็นงานศิลปะที่มนุษย์สามารถรับรู้ความงามได้ด้วยตาเป็นแขนงหนึ่งของงานจิตรศิลป์ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์ ศิลปะประเภททัศนศิลป์เป็นศิลปะที่มีรูปลักษณะสอดคล้องกับกระบวนการ

รับรู้ทางประสาทสัมผัสของมนุษย์มากที่สุด ทั้งนี้เพราะเป็นรูปแบบที่มนุษย์สามารถใช้ประสาทตา หรือการมองเห็นในการรับรู้สร้างความเข้าใจ แปลเป็นคุณค่าของความรู้สึก และสามารถตีความซ้ำซึ่งในคุณค่าแห่งสุนทรีย์รสได้อย่างสมบูรณ์และชัดเจนในผลงานทัศนศิลป์ทุกประเภท

คุณลักษณะของอาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ

การจัดการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้น บทบาทของอาจารย์ผู้สอนมีความสำคัญยิ่งในฐานะผู้จัดประสบการณ์และบรรยากาศในกระบวนการเรียนรู้ เสนอสาระที่ท้าทายการคิดวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมแก่ผู้เรียน ผู้สอนจึงต้องมีคุณสมบัติเฉพาะมีความสามารถสูงสามารถจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้อง เพื่อให้รู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก (ทพวงมหาวิทยาลัย , 2538) ซึ่ง เดรสเซล (1976 อ้างถึงใน อุทุมพร จามรมาน , 2530) กล่าวถึง ภาระหน้าที่หลักของอาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษาว่า นอกจากการสอนแล้ว อาจารย์ก็ยังมีหน้าที่อื่น ๆ อีกได้แก่ การทำวิจัย การทำนุบำรุงศิลป วัฒนธรรมของชาติ และการบริการทางวิชาการทางสังคม เดรสเซล นำเสนอกิจกรรมของอาจารย์ไว้ 7 ข้อ คือ ทำการสอนระดับปริญญาตรี และบัณฑิตศึกษา พิจารณาวิชาเนื้อหาหลักสูตร เตรียมอุปกรณ์การสอน ประเมินผล และให้เกรดผลการเรียนให้คำแนะนำและแนะแนวแก่นักศึกษา ทำวิจัย ทำสิ่งใหม่ที่สร้างสรรค์ และทำกิจกรรมทางวิชาการทั้งด้านพื้นฐานและประยุกต์ให้บริการทางวิชาการทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ร่วมกิจกรรมของสถาบันทุกระดับ เพื่อทำนุบำรุงคุณธรรม และศิลปวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนสิ่งแวดล้อม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะได้รับความสำคัญแตกต่างกันออกไปตามสถาบันและสาขาวิชาและแม้แต่วตัวของอาจารย์เอง

ในทัศนะของภิญโญ สาร (2526) และวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) ให้ทรรศนะที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับความสำคัญของอาจารย์ผู้สอนไว้ว่า ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการถ่ายทอดความคิดวิทยาการให้กับผู้เรียน และจัดเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุ ในด้านคุณสมบัติของการเป็นอาจารย์ผู้สอนที่ดี จอห์น เอ. ไมเคิล (Michael , John A. , 1983) กล่าวถึงไว้

ว่า จะต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่แสดงออกถึงความกระตือรือร้นความตั้งใจ มีชีวิตชีวากับการสอน เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีจิตใจที่พร้อมกับการเรียนรู้เรื่องใหม่ มีความเมตตา และอดทน ยืดหยุ่นต่อการแก้ปัญหา มีความไวต่อรับรู้ สามารถจัดสรรประสบการณ์ทางการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้ตามโอกาสที่เหมาะสมสามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ให้เกิดความสนุกสนานในการเรียนด้วยมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี และทำที่ที่อบอุ่นและมีอารมณ์ขัน มีทักษะในการถามตอบสามารถเชื่อมโยงความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน และมีความยุติธรรม ในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนเป็นอย่างดี

คิลโก้ (Kilgo , 1970) กล่าวถึง ลักษณะและบทบาทของอาจารย์ผู้สอนที่ดีไว้ว่า ควรเป็นผู้ที่สามารถใช้กระบวนการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพยายามทำความเข้าใจกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล และจะต้องพยายามทำให้ผู้เรียนรู้จักกันด้วย มีการวางแผนการสอนร่วมกับผู้เรียน มีความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล และช่วยเหลือผู้เรียนได้โดยการจัดการเรียนการสอน ที่สามารถยืดหยุ่นได้ตามความสามารถของผู้เรียน พร้อมทั้งใช้สื่อการสอนและวิธีการสอนหลาย ๆ วิธี ทำในสิ่งที่เป็นไปได้จริง ๆ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบด้านเวลา ขนาดของชั้นเรียน และความสามารถที่แตกต่างกัน มีความสุขกับการสอนและสนใจที่จะศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ คำนึงถึงการแสดงออกทางสีหน้าท่าทาง และน้ำเสียงรวมถึงบรรยากาศต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในห้องเรียน เข้าใจถึงวัตถุประสงค์การสอน และมีความพยายามให้ผู้เรียนเกิดทักษะ การแสวงหาความรู้ (Learn how to learn) เป็นผู้มีความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ และจากผลการวิจัยของ อุทุมพร จามรมาน (2530) เรื่องลักษณะอาจารย์ผู้สอนในอุดมคติตามความคิดเห็นของนิสิตระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า นิสิตปริญญาตรี จำนวน 137 คน แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับลักษณะอันพึงปรารถนาของอาจารย์ในอุดมคติ โดยเรียงลำดับตามลักษณะที่พึงปรารถนามากที่สุด 6 ลำดับแรก ดังนี้ (1) มีการเตรียมการสอนดี (2) มีความปรารถนาดีต่อนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน (3) มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องที่สอนทันสมัยกว้างขวาง (5) มีความจริงใจในการสอน และ(6) สามารถอธิบายถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่อยู่ นอกเหนือจากเนื้อหาส่วนนิสิตบัณฑิตศึกษา จำนวน 162 คน มีความเห็นว่าลักษณะอาจารย์ในอุดมคติที่พึงปรารถนามากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ (1) มีความสามารถในการใช้ตัวอย่างในการเปรียบเทียบโดยอธิบายได้อย่างชัดเจนและเหมาะสม(2) มีการเตรียม

การสอนมาอย่างดี (3) มีความสนใจและสนุกสนานในการสอน (4) ให้ความคิดใหม่ ๆ แก่
 นิสิตเพื่อเปิดความสนใจให้กว้างขวางและ(5) จูงใจให้นิสิตทำงานให้ดีที่สุด

จากคุณสมบัติและลักษณะอันพึงประสงค์ของอาจารย์ผู้สอน ดังกล่าวข้าง
 ต้น อาจกล่าวได้ว่าผู้สอนเป็นผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการในตัวผู้เรียน ดังนั้นจึง
 ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดประสบการณ์สอน และในขณะเดียวกัน
 ก็จะต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรมจริยธรรมที่มีลักษณะสอดคล้องกับวัฒนธรรม
 ไทย นอกจากนี้ต้องเป็นผู้ที่ต้องการหาความรู้เพิ่มเติม และฝึกอบรมให้มีความรู้ความ
 สามารถก้าวหน้ายิ่งขึ้น ซึ่งจะสามารถทำให้การเรียนการสอนเกิดผลได้นั้น อาจกล่าวโดย
 สรุปได้ว่าจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ด้านคือ ด้านบุคลิกภาพ หมายรวมถึงการพูด
 เสียง ความกระฉับและสำเนียงในการพูด หน้าตา กริยาท่าทาง ตลอดจนการแสดงออก
 ต่าง ๆ ด้านความรู้ หมายถึง ความพร้อมทางด้านวิชาการและวิชาชีพความสามารถในการ
 ให้ข้อมูล การสอนอธิบายหลักเกณฑ์ ทฤษฎี และปัจจัยต่าง ๆ แก่ผู้เรียนอย่างชัดเจน
 และด้านวิธีการสอน หมายถึง การรู้จักวิธีการถ่ายทอดความรู้ความคิดแก่ นักเรียนโดยใช้
 วิธีการที่แตกต่างกันอย่างเหมาะสมและน่าสนใจ ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ตามความมุ่งหมาย
 ของผู้สอน (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา , 2530)

นอกจากที่อาจารย์ผู้สอนจะต้องมีลักษณะดังกล่าวข้างต้นแล้ว ลักษณะ
 พิเศษอื่น ๆ ก็นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเป็นอาจารย์ในสายวิชาชีพ ซึ่งต้องมี
 คุณสมบัติพิเศษตามสาขาวิชาที่ทำการสอน ในด้านการเรียนการสอนศิลปะโดยเฉพาะ
 อย่างยิ่ง ศิลปะภาคปฏิบัตินั้น อาจารย์ผู้สอนจะต้องมีคุณลักษณะที่แตกต่างจากการเป็น
 อาจารย์ในสาขาวิชาอื่น ๆ จอร์น เอ. ไมเคิล กล่าวถึง บทบาทของอาจารย์ผู้สอนศิลปะ
 ภาคปฏิบัติว่าจะต้องมีความ เข้าใจในส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ มีความเข้าใจในปัญหาการ
 ทำงานของผู้เรียนศิลปะ (The problem of the artist) เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ
 ปัญหาทางด้านของการถ่ายทอด การแสดงออกทางความคิด การสื่อความหมายที่ผู้เรียน
 พยายามจะแสดงออก ผู้สอนจึงมีหน้าที่อันสำคัญที่จะต้องศึกษาหาความรู้ทั้งทางภาค
 ทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อจะสามารถสร้างความเข้าใจที่กระฉับชัดให้กับผู้เรียนได้ เมื่อผู้เรียน
 ประสบปัญหาระหว่างการปฏิบัติงาน และสามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ
 ทำงานศิลปะ (The process of creating art) ผู้สอนมีหน้าที่สำคัญที่จะต้องช่วยให้
 ผู้เรียนได้เข้าใจในกระบวนการทำงาน และรับรู้ว่าจะอะไรเกิดขึ้นบ้างในระหว่างการปฏิบัติงาน

มีอยู่ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นการสร้างแรงจูงใจ (Motivation) ขั้นการสร้างความมั่นใจในการแสดงออก (Confident in one's ability to express with art media) ขั้นการให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะ กระบวนการทำงานศิลปะ และวิธีการทำงาน (Knowledge of art process and procedure) ขั้นการฝึกทักษะในการใช้สื่อทำงานศิลปะ (Skill in the use of media) และขั้นการฝึกให้นักศึกษามีความสามารถในการประเมินความพยายาม และความสำเร็จในผลงานของตนเอง (Evaluation of efforts) ด้วยวิธีการต่าง ๆ คือ การหยั่งรู้ ความสมบูรณ์ทางเทคนิค การบรรลุผลในการแก้ปัญหาของการทำงาน ความสมบูรณ์ของการแสดงออกทางความคิดของผู้สร้าง ความพึงพอใจทางสุนทรียศาสตร์ และองค์ประกอบศิลปะความพึงพอใจทางสุนทรียภาพ ที่เกิดขึ้นตามความพอใจส่วนบุคคลเปรียบเทียบความสมบูรณ์ ทั้งทางด้านเทคนิคและสุนทรียภาพของผลงานใหม่ให้มีความสมบูรณ์มากกว่างานชิ้นเดิม ผลงานชิ้นนั้นไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้อีกแล้ว สิ่งที่ถูกเพิ่มเข้าไปเกินความพอดีหรือเกิดความคิดสำหรับการทำงานชิ้นใหม่

จากการศึกษาถึงลักษณะพิเศษอื่น ๆ ของการเป็นอาจารย์ผู้สอนศิลปะดังกล่าวข้างต้น พบว่าการที่จะเป็นอาจารย์ผู้สอนศิลปะที่ดีได้นั้น นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติที่ดีของการเป็นอาจารย์ทั่วไปแล้ว ยังต้องมีความรู้ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชี่ยวชาญงานปฏิบัติ และมีความสามารถในด้านการจัดการ เพื่อประกอบอาชีพอิสระได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาจกล่าวโดยสรุปถึง คุณสมบัติของการเป็นอาจารย์ผู้สอนศิลปะ ที่ควรมีเพิ่มเติมจากคุณสมบัติของการเป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาทั่วไป 3 ลักษณะ คือ คุณลักษณะส่วนบุคคล คุณสมบัติทางด้านวิชาการ และด้านวิชาชีพ

คุณลักษณะส่วนบุคคล บุคลิกภาพโดยทั่วไปของผู้สอนต้องเป็นคนกระฉับกระเฉง คล่องแคล่ว สุขภาพ เรียบร้อย โดยแสดงออกทั้งทางด้านอากัปกริยาสีหน้า ตลอดจนจนการพูดจาในด้านของทัศนคติ จะต้องมีความดีต่ออาชีพ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องเป็นผู้มีความเข้าใจในความสามารถที่แตกต่างกันระหว่างบุคคลในผู้เรียนแต่ละคน

คุณสมบัติทางวิชาการต้องมีความชำนาญทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติ การทางศิลปะ มีความสนใจที่จะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ สามารถที่จะให้ความรู้ คำแนะนำได้ดี ทั้งด้านหลักการเชิงทฤษฎีและหลักการในทางปฏิบัติ ตลอดจนสามารถให้คำแนะนำที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง และมีจิตวิทยาในการแก้ปัญหาต่างๆให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

คุณสมบัติด้านวิชาชีพ จะต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษา และอยากปฏิบัติงาน สามารถหากลวิธีในการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางด้านทักษะความชำนาญในการทำงาน ศิลปะ ด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น ใช้วิธีการสอนแบบสาริต การสอนแบบเน้นประสบการณ์ หรือการสอนแบบวิจารณ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ และศักยภาพทางการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน (Glasser, 1962)

จากแนวความคิดดังกล่าวข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า อาจารย์หรือผู้สอนในสถาบันการศึกษา เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเรียนการสอน เนื่องจากจะต้องสอนให้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถตามจุดมุ่งหมายของแต่ละสถาบันแล้ว ยังต้องเป็นผู้ทรงความรู้รวมถึงความประพฤติ ที่เหมาะสมด้วย กล่าวคือ อาจารย์ควรเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพ ซึ่งหมายถึงการแต่งกายและการวางตัวที่เหมาะสม พร้อมทั้งเข้าใจในตัวผู้เรียนมีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่ตนสอนเป็นอย่างดี พร้อมทั้งศึกษาหาความรู้ใหม่เพิ่มเติม เพื่อให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้ดี พร้อมทั้งจะนำไปปฏิบัติ นอกจากนี้ควรต้องมีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ รู้จักเลือกเทคนิคการสอนหลาย ๆ แบบมาใช้ ให้เหมาะสมกับวิชาและความสามารถที่แตกต่างกันของผู้เรียนอีกด้วย

การจัดการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

การจัดการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการสอนทักษะปฏิบัติและการจัดการสอนศิลปะ การจัดการสอนในที่นี้ หมายถึง การสอนของอาจารย์ผู้สอนในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการ(Process) ที่เกี่ยวเนื่องกันกับการเรียนหรือการเรียนรู้(Learning) ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการสอนหรือการให้ประสบการณ์ (Experience) ของการเรียนรู้ บลูมและคณะ (1981) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้นั้น จะเกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 ด้าน คือ ด้านที่ 1 เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด (Cognitive domain) หมายถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระใหม่ ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้มากขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสมอง ด้านที่ 2 เป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก

ทัศนคติ ค่านิยม (Affective domain) หมายถึง เมื่อบุคคลเรียนรู้สิ่งใหม่ ก็ทำให้ผู้เรียน เกิดความรู้สึกทางด้านจิตใจ ความเชื่อและความสนใจ และด้านที่ 3 เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านความชำนาญ (Psychomotor domain) หมายถึงการที่ผู้เรียนได้เกิดการ เรียนรู้ทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึก นึกคิด ค่านิยม ความสนใจ แล้วได้นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ จึงทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้นเกิดเป็นทักษะ เฉพาะตัวได้ การสอนถือเป็นกระบวนการของการจัดประสบการณ์ของการเรียนรู้ให้กับ ผู้เรียนเพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ตามหลักสูตรที่กำหนดเป็นหน้าที่สำคัญ ของผู้สอนที่จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดพฤติกรรม

สำหรับการสอนทางด้านศิลปะ เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากขั้นตอน การค้นคว้าทดลอง ทำซึ่งประสบการณ์ ที่ได้จากการทดลองทำดังกล่าว จะฝังแน่นและเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (สันติ คุณประเสริฐ , 2535) ซึ่งการเรียนในรูปแบบของการฝึกปฏิบัติ นั้น เป็นกระบวนการของการ เรียนรู้ในรูปแบบหนึ่ง จากอบเซน (Jacobsen , 1985) กล่าวว่า เป็นการเรียนรู้ที่ บูรณาการเอาความรู้ทั้งทางด้านพุทธิพิสัย และจิตพิสัย นำเสนอออกมาในเชิงทักษะจนไม่ สามารถแยกพฤติกรรมบางอย่างออกมาได้ว่าเป็นการเรียนรู้ทางด้านใด ทั้งนี้เพราะ พฤติกรรมการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านอาจมีความเหลื่อมล้ำกันได้ จากอบเซน อธิบายถึงแนว ความคิด ดังกล่าวไว้ว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อให้เกิดพัฒนาการของการเรียนรู้ ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านความรู้สึก และด้านทักษะปฏิบัติอย่างเต็มทีนั้น จะต้อง จัดให้การเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านมีความสัมพันธ์ส่งเสริมซึ่งกันและกัน ให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ โดยแบ่งการปฏิบัติการสอนออกเป็น 5 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 ผู้สอนจะต้อง จัดสภาพการณ์เตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจให้ผู้เรียนตื่นตัว พร้อมทั้งจะรับการเรียนรู้ ในขั้นตอนต่อไป ขั้นที่ 2 ผู้สอนจะต้องให้ประสบการณ์ด้านความรู้และทักษะปฏิบัติไป พร้อม ๆ กันแก่ผู้เรียน เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด พร้อมทั้งการ แสดงตัวอย่างและในขณะเดียวกันก็ให้ข้อความรู้เชิงเหตุผล เกี่ยวกับการกระทำนั้น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและสามารถแสดงการกระทำตามแบบอย่างที่คุณสอนแสดงให้ดู เป็นตัวอย่างได้ ขั้นที่ 3 เมื่อผู้เรียนผ่านกระบวนการขั้นที่ 2 แล้วผลที่ตามมาคือ ผู้เรียนจะ เกิดความชื่นชมในการที่จะเรียนรู้ในขั้นต่อไป ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้สอนจะต้องใช้การเสริมแรง การให้ข้อมูลย้อนกลับหรือการแสดงออก ในทางที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียน เกิดความชื่นชม และเต็มใจที่จะรับการเรียนรู้ในขั้นตอนต่อไป ขั้นที่ 4 ผู้สอนดำเนินการให้ข้อความรู้ขั้นต่อ

ไป และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดทักษะในขั้นที่สูงขึ้น และ
 ขั้นที่ 5 ความสำเร็จของการเรียนในขั้นที่ 4 ก่อให้เกิดความชื่นชมและกำลังใจเสริมให้
 ผู้เรียนมีความต้องการการเรียนรู้ในขั้นต่อไป พร้อมกับการเกิดพัฒนาการทางด้านเจตคติ
 ต่อการทำงาน การเกิดลักษณะนิสัยที่ดีต่อการทำงาน การเกิดการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านดัง
 กล่าว จะมีปฏิสัมพันธ์ส่งเสริมกันอย่างต่อเนื่องเช่นนี้เรื่อย ๆ จนสิ้นสุดการเรียนรู้ในเรื่อง
 หรือตอนนั้น ๆ และจะมีผลต่อเนื่องไปถึงการเริ่มเรียนงานหรือความรู้ในเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

การจัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปะเป็นการเรียนรู้ ที่มีความเกี่ยวข้อง
 กับการฝึกปฏิบัติงานโดยตรง ซึ่งการฝึกปฏิบัติในงานศิลปะนั้นเป็นการประสานกันของตา
 กับมือในการใช้เครื่องมือและวัสดุได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Lansing, 1976) ดังนั้น ผู้สอน
 จะต้องมีความเข้าใจถึงความสำคัญของการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติ และกระบวนการจัดการ
 เรียนรู้การสอนทักษะปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านศิลปะ ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลกับผู้เรียน
 ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึง ความหมาย ทฤษฎีการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติ และกระบวนการเรียน
 การสอนทักษะปฏิบัติ เป็นลำดับดังต่อไปนี้

“ ทักษะปฏิบัติ” มีความหมายเกี่ยวข้องกับคำหลาย ๆ คำ เช่น Skill ,
 Motor skill , Motor learning และ Performance ซึ่ง ไตรท์ทอน (Deighton , 1977)
 ให้ความหมายของคำว่า ทักษะ (Skill) ไว้ว่า หมายถึง ระดับของความชำนาญในกิจกรรม
 ที่มีความซับซ้อนมากกว่าความสามารถเบื้องต้น เป็นการทำงานร่วมกันของอวัยวะหลาย
 ๆ ส่วนแสดงออกถึงความสามารถทางกาย และความคิดที่บุคคลเรียนรู้ทำได้โดยง่ายแม่นยำ
 ย่อม่างมีระบบ ส่วน บลู (Blue , 1981) จำแนกทักษะ ไว้ 4 กลุ่ม คือ (1) ทักษะทาง
 วิชาการ (Academic skill) เป็นทักษะที่สำคัญสำหรับการเรียนในชั้นเรียน ได้แก่ การ
 อ่าน การเขียน การพูด การฟัง การแปลความจกแผนภาพ เป็นต้น (2) ทักษะในการ
 วิจัย (Research skill) เป็นความสามารถในการกำหนดปัญหา การตั้งสมมติฐานอย่าง
 มีเหตุผล การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การประเมินสมมติฐาน ซึ่งจะใช้วิธี
 การสอนแบบสืบสอบ และวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย (3) ทักษะในการ
 คิด (Thinking skill) เป็นความสามารถในการให้คำอธิบาย ให้ความหมาย จำแนกแยก
 แยะ ตั้งสมมติฐาน ทำนาย เปรียบเทียบ และเสนอแนะความคิดใหม่ๆ ทักษะในการคิด
 จำแนกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกันคือ การคิดเพื่อหาคำตอบเพียงคำตอบเดียว
 (Convergent thinking) การคิดเพื่อหาคำตอบที่ถูกต้องที่สุดได้หลายคำตอบ (Divergent

thinking) การคิดด้วยวิจารณญาณ (Critical thinking) และการคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) และ (4) ทักษะปฏิบัติ (Psychomotor skill) เป็นทักษะที่มีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางกายของผู้เรียน

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ กล่าวว่า การเรียนการสอนทักษะปฏิบัติมีความสำคัญ ใน 2 ลักษณะ คือ ความสำคัญในแง่ของการศึกษา การเรียนการสอนแบบฝึกปฏิบัติทำให้การศึกษาเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ ผสมผสานกันระหว่างทฤษฎี และปฏิบัติ เป็นการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้จากของจริง และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ผู้เรียนจะรู้ว่าสิ่งที่เรียนเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไรบ้างจะแก้ปัญหานั้น ด้วยตนเองพร้อมกันไป แล้วแต่รูปแบบของการฝึกปฏิบัติ ถือเป็น การให้ประสบการณ์ตรง (Direct experience) กับผู้เรียนและความสำคัญในด้านของผู้เรียนและผู้สอน การเรียนการสอนแบบฝึกปฏิบัติจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ในแง่ของการนำไปใช้ ในขณะที่ผู้สอนมีโอกาสเห็นผลการสอนของตนในทันทีว่า หลังการสอนแล้วผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้หรือไม่ นอกจากนั้น ผู้เรียน และผู้สอนยังมีโอกาสได้ให้ผู้ติชมได้ทันที (Feedback) ซึ่งเป็นการส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ดีขึ้น

นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ยังกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ ไว้ว่า (1) เพื่อให้ผู้เรี ยนรู้จักและคุ้นเคยกับเครื่องมือและอุปกรณ์ที่สำคัญ (2) เพื่อให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยกับการวางแผน เตรียมการทดลอง ใช้เครื่องมือปฏิบัติการ และการฝึกปฏิบัติ ต่าง ๆ (3) เพื่อฝึกฝนและพัฒนาความสามารถในการสังเกต รวบรวม และตีความข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากห้องปฏิบัติการ หรือฝึกปฏิบัติต่าง ๆ (4) เพื่อฝึกฝนและพัฒนาความสามารถในการเสนอรายงานผลการฝึกปฏิบัติที่ดี และมีความเหมาะสม (5) เพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในการที่จะรวบรวม และสัมพันธ์แนวความคิดหลักการ และความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อมองเห็นภาพรวมของวิชานั้น ๆ (6) เพื่อประยุกต์หลักการทั่วไปเข้ากับสถานการณ์จริงในห้องทดลอง หรือในการปฏิบัติภาคสนามอื่น ๆ (7) เพื่อให้เห็นปัญหา และพิจารณาถึงทางเลือกในการดำเนินงานปฏิบัติ (8) เพื่อให้รู้จักวิเคราะห์ ผลของการฝึก ต่อสมมติฐานที่ตั้งไว้ และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นกับการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน และ(9) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาทัศนคติที่ดีและก่อให้เกิดความภูมิใจในงานอาชีพ ด้านต่าง ๆ

การสอนทักษะปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์นั้น ผู้สอนควรที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีที่มีความเกี่ยวกับการเรียนรู้ และการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ อาทิ เช่น ทฤษฎีในกลุ่มพฤติกรรมนิยม ทฤษฎีของนักจิตวิทยาากลุ่มเกสโตลท์ ทฤษฎีประมวลสารสนเทศ (Information processing) แนวทฤษฎีของนักจิตวิทยาสาขาไซเบอร์เนติก ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีลำดับขั้นตอน (Hierarchical control model) และทฤษฎีการเรียนรู้ การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง (Chaining) ของ Gagne ทฤษฎีการเรียนรู้ดังกล่าว มีประเด็นที่สำคัญ และการนำมาประยุกต์สู่การสอนทักษะปฏิบัติ นั้น ซิงเกอร์ (Singer , 1982) แสดงการเชื่อมโยงทฤษฎีประยุกต์สู่การสอนทักษะปฏิบัติ ดังนี้

ตารางที่ 1 การเชื่อมโยงประเด็นสำคัญของทฤษฎีประยุกต์สู่การสอนทักษะปฏิบัติ

ทฤษฎี	ประเด็นสำคัญ	การประยุกต์สู่การสอนทักษะปฏิบัติ
ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงสิ่งเร้ากับการตอบสนอง 2. การเรียนรู้เกิดได้จากการวางเงื่อนไข และการให้การเสริมแรงในแบบต่างๆ 3. การเรียนรู้จะเกิดได้ดีและมีความคงทนสูง เมื่อผู้เรียนมีโอกาสทำพฤติกรรมนั้นซ้ำหลายๆครั้ง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครูสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติได้โดยการจัดสภาพการณ์ที่เหมาะสม คือสภาพการณ์ที่ใกล้เคียงกับการทำงานในโรงงานหรือสถานประกอบอาชีพและได้ฝึกการทำงานโดยใช้วัสดุที่ใกล้เคียงกับการทำงานในการประกอบอาชีพจริง ๆ 2. การเรียนทักษะปฏิบัติเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนได้เห็นแบบอย่างการปฏิบัติงานนั้น ๆ และได้รับการเสริมแรงภายหลังที่ผู้เรียนมีพฤติกรรมเลียนแบบอย่างนั้น 3. ครูสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติได้ดีและมีความคงทนของการเรียนรู้สูงเมื่อครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกทำงานทักษะปฏิบัตินั้นหลาย ๆ ครั้ง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ทฤษฎี	ประเด็นสำคัญ	การประยุกต์สู่การสอนทักษะปฏิบัติ
ทฤษฎีของนักจิตวิทยา กลุ่มเกสตัลท์	4. ประสิทธิภาพการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของการเรียนรู้ส่วนบุคคล	4. การสอนทักษะปฏิบัติจะให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นรายบุคคลมากกว่าการทำงานเป็นกลุ่ม ดังนั้นครูจะต้องจัดสภาพการเรียนรู้การสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน
ทฤษฎีประมวลสารสนเทศ (Information processing)	5. การเรียนรู้เกิดจากกระบวนการที่เกี่ยวกับความตั้งใจ ความจำและกระบวนการในอื่นๆ เชื่อมโยงกับการจัดระบบและการให้ความหมายของข่าวสารความสามารถในการรับรู้และการทำงาน	5. ครูต้องให้ความสนใจกับวิธีการเสนอเทคนิคการจัดระบบข้อมูลให้กับผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการทำงาน
ทฤษฎีของจิตวิทยาสาขาไซเบอร์เนติก	6. การให้ผลย้อนกลับมีอิทธิพลต่อการเกิดการเรียนรู้และการทำงาน	6. การฝึกฝนการทำงานทักษะปฏิบัติโดยได้รับข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะๆ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญในการทำงาน ดังนั้น ครูจะต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนงานที่ได้การสอน และให้ผลย้อนกลับด้วยการแนะนำให้ผู้เรียนสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขการทำงานในครั้งต่อไปจนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
ทฤษฎีการเรียนรู้ อย่างมีลำดับขั้น ตอน (Hierarchical control model)	7. การทำงานที่เป็นทักษะขั้นสูงต้องเกิดจากการได้เรียนรู้การทำงานทักษะ	7. ในด้านการสอน ครูต้องวิเคราะห์งานโดยการแตกรายละเอียดของงานที่จะให้ผู้เรียนปฏิบัติออกเป็นทักษะย่อย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ทฤษฎี	ประเด็นสำคัญ	การประยุกต์สู่การสอนทักษะปฏิบัติ
	พื้นฐานแล้วรู้จักปรับเพื่อการทำงานในทักษะขั้นสูงต่อไป	แล้วเรียงลำดับงานทักษะย่อยเหล่านั้นจากง่ายไปหายากแล้วสอนงานทักษะย่อยที่ง่ายก่อนและการประเมินผลการปฏิบัติทักษะย่อยของผู้เรียน ทักษะใดที่ผู้เรียนยังไม่ประสบความสำเร็จให้ผู้เรียนกลับไปฝึกใหม่จนประสบความสำเร็จก่อน
ทฤษฎีการเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบ (Chaining) ของกาเย่	8. ทักษะการเคลื่อนไหวประกอบด้วยขั้นตอนเป็นลำดับต่อเนื่องกันในแต่ละขั้นตอนต้องให้ทักษะย่อยเป็นจำนวนมากการเรียนรู้ทักษะการเคลื่อนไหวจะเกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็วเมื่อองค์ประกอบของทักษะรวมเป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแล้วเป็นอย่างดี	8. ในด้านการสอน ครูจะต้องวิเคราะห์งานย่อยและเรียงลำดับงานย่อยและเรียงลำดับงานย่อยเหล่านั้นตามลำดับขั้นตอน ในขณะสอนจะตั้งการสอนให้งานที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับความรู้อ่อนของผู้เรียนมีอยู่ และควรตรวจสอบระดับความรู้พื้นฐานของผู้เรียนก่อนทำการสอนที่ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแล้วเป็นอย่างดี

นอกจากแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทั่วไป ที่สามารถนำมาใช้อธิบายการจัดการสอนทักษะปฏิบัติของผู้สอน องค์ประกอบของการสอนทักษะปฏิบัติ ยังมีความเกี่ยวข้องกับส่วนประกอบต่าง ๆ คือ (1) สถานที่ฝึกปฏิบัติ จะต้องมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาที่จะฝึกปฏิบัติ โดยทั่วไปสถานที่ฝึกปฏิบัติจะมีความแตกต่างกันตามรูปแบบ และวิธีการสอนแต่ละลักษณะ มีความพร้อมด้านการใช้สอย ความยินดีและเต็มใจของเจ้าของสถานที่ เป็นสถานที่ที่มีความยืดหยุ่น และควรเป็นแบบฉบับที่ดีได้ (2) อุปกรณ์ และเครื่องมือ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพื่อให้การปฏิบัติงานอยู่ในสภาพที่ใกล้เคียงหรือเป็นสภาพความเป็นจริงมากที่สุด เครื่องมือและอุปกรณ์จึงต้องเพียงพอกับจำนวนผู้เรียน รวมถึงพาหนะสำหรับการศึกษานอกสถานที่ (3) เอกสารการฝึกปฏิบัติ

ประกอบด้วย คู่มือการฝึกปฏิบัติ เอกสารและคำแนะนำอื่น ๆ (4) การเตรียมตัวของผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการฝึก และขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การกำหนดเนื้อหา เตรียมเอกสาร เครื่องมือ อุปกรณ์ สถานที่ เวลา ตลอดจนศึกษาเทคนิคการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในขณะปฏิบัติงาน ด้านผู้เรียนควรทำความเข้าใจขั้นการฝึก ซึ่งบางอย่างอาจต้องใช้เวลาทำความเข้าใจพื้นฐานประกอบ การเตรียมตัวของผู้สอนและผู้เรียนให้พร้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญ (5) การอภิปรายและการประเมินผล อาจจะมีระหว่างการฝึกและหลังการฝึก เพื่อประโยชน์ในการทราบถึงความก้าวหน้า และการบรรลุถึงผลสำเร็จของจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ในตอนต้น

จากความสำเร็จ และแนวทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับการสอนทักษะปฏิบัติ ดังกล่าว การสอนศิลปะภาคปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้เกิดพัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ และการแสดงออกของผลงานตามความคิดนั้น ๆ เกรย์ (Gray , 1960) และ จอห์น เอ. ไมเคิล มีแนวคิดที่สอดคล้องกันโดยกล่าวถึง การจัดกิจกรรมการสอนศิลปะภาคปฏิบัติว่าประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ (1) การวางแผนจัดประสบการณ์ทางศิลปะ (Statement of the art experience) (2) การวางจุดประสงค์ของรายวิชา (Aims) (3) การวางวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavior objective) (4) วัสดุอุปกรณ์ (Material) (5) การสาธิตกระบวนการทำงาน (Procedure) จำแนกเป็น 2 ส่วน คือ การสร้างแรงจูงใจ และการนำเสนอผลงานที่สำเร็จแล้วให้ดูเป็นตัวอย่าง (6) การประเมินผล (Evaluation) (7) ศึกษาผลที่ได้รับจากการเรียนการสอน (Outcome) เพื่อพัฒนาการสอน ในครั้งต่อไป (8) ศึกษาแหล่งข้อมูลและแหล่งที่มาของข้อความรู้ (Sources and resources) ที่จะนำมาสอนเพื่อแจ้งให้ผู้เรียนได้ทราบและได้ค้นคว้าด้วยตัวเองต่อไป

จากองค์ประกอบสำคัญของการสอน การสอนทักษะปฏิบัติและการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นพอที่จำแนกออกเป็นส่วนประกอบต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ได้เป็น 5 ด้าน คือ ด้านที่ 1 การวางแผนการสอน มีความเกี่ยวข้องกับการวางแผนการจัดประสบการณ์ การวางแผนวัตถุประสงค์ของรายวิชา และการวางวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยการพิจารณาถึงคุณลักษณะของผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านที่ 2 การดำเนินการสอน มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างแรงจูงใจ การให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน การสรุปบทเรียนได้อย่างกระชับรัด

มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง ด้านที่ 3 วิธีการสอน มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินการสอน เป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องพิจารณา เลือกวิธีการสอนที่เหมาะสมกับความสามารถทางทักษะของแต่ละบุคคล ด้านที่ 4 สื่อการสอนมีความเกี่ยวข้องกับการเลือกสรรวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ทางศิลปะ เพื่อใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ ทางด้านการปฏิบัติงานศิลปะรวมถึงตำรา และเอกสารประกอบการสอน และด้านที่ 5 การวัดผลและการประเมินผลมีความเกี่ยวข้องกับการเลือกวิธีการวัด และเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับการประเมินผลการศึกษาปฏิบัติศิลปะภาคปฏิบัติ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในรายละเอียด ดังต่อไปนี้

การวางแผนการสอน ศิลปะภาคปฏิบัติ

การวางแผนการสอนทางภาคปฏิบัติ จะต้องคำนึงว่าความสามารถในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติส่วนบุคคล ดังนั้นจึงต้องมีความเข้าใจถึงเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล การจัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะปฏิบัติจึงต้องเน้นการพัฒนาเป็นรายบุคคลมิใช่รายกลุ่ม (Singer , 1982) และเนื่องจากการสอนภาคปฏิบัติ มีจุดประสงค์ที่เน้นในด้านการทำงานประสานกันของระบบความคิดและระบบการสัมผัสที่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมในระดับต่าง ๆ 7 ระดับ ดังที่ ซิมป์สัน (Simpson , 1974) กล่าวไว้คือ (1) ระดับที่เป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับการรับรู้ (Perception) เป็นกระบวนการของความรู้สึก คุณภาพ และความเกี่ยวพันโดยผ่านอวัยวะ การเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ทางหู ตา ผิวหนัง จมูก ลิ้น และความรู้สึกทางการเคลื่อนไหวซึ่งรับรู้ทางกล้ามเนื้อ ข้อต่อ และเอ็น (2) ระดับที่แสดงออกทางความพร้อม (Readiness) คือ การปรับตัวให้พร้อมเพื่อจะแสดงพฤติกรรมออกมา มีทั้งความพร้อมทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ความพร้อมทางด้านร่างกาย คือการปรับตัวให้พร้อมที่จะทำการเคลื่อนไหวทักษะต่าง ๆ ความพร้อมทางจิตใจ คือ จิตใจพร้อมที่จะทำการเคลื่อนไหว รู้ลำดับขั้นตอนของการเคลื่อนไหว ความพร้อมทางด้านอารมณ์ คือ การมีเจตคติที่ดีต่อการเคลื่อนไหวนั้น ๆ เช่น มีความยินดีที่จะแสดงทักษะนั้น ๆ (3) ระดับที่เกิดการตอบการสนองตอบภายใต้การควบคุม (Guided response) เป็นระยะสำคัญที่ทำให้เกิดทักษะขึ้น เพราะเป็นการเน้นความสามารถที่เป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดทักษะ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ การเลียนแบบ (Imitation) การเลียนแบบนี้เป็นการสนองตอบที่อยู่ภายใต้การควบคุม โดยการเลียน

แบบจากบุคคลอื่น ๆ และการลองผิด ลองถูก (Trial and error) เป็นการตอบสนองที่ผู้กระทำทดลองทำดูโดยลองกระทำครั้งแล้วครั้งเล่า ผิดบ้างถูกบ้างจนกว่าจะสามารถสนองตอบได้อย่างถูกต้อง (4) ระดับที่แสดงออกทางความสามารถในการกระทำได้อเอง (Mechanism) เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจนเป็นนิสัย ในระยะนี้ผู้เรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ในการทำงานเกิดความเชื่อมั่นในตนเองในการกระทำสิ่งนั้น ๆ (5) ระดับที่แสดงการสนองตอบขั้นสูงอย่างมีความชำนาญ (Complex overt response) ในระดับนี้เป็นระดับที่ผู้เรียนมีทักษะดีสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีนวลกระทำทักษะต่าง ๆ ด้วยความเชื่อมั่นลบล้างความไม่แน่ใจต่าง ๆ ได้ และทำได้ดีจนเป็นอัตโนมัติ (6) ระดับที่แสดงออกทางการปรับตัว คือ ความสามารถที่จะปรับปรุงทักษะให้ดีขึ้นและปรับปรุงทักษะหรือการเคลื่อนไหวให้เข้ากับสถานการณ์ใด ๆ และ (7) ระดับที่แสดงออกทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรือการคิดค้นสิ่งใหม่ขึ้นในขั้นนี้ผู้เรียนจะนำความรู้ความสามารถที่เกิดจากทักษะที่ตนได้เรียนมานั้นคิดเป็นทักษะใหม่ขึ้นมา และพัฒนาจนเกิดเป็นแนวทางของตนเองการแสดงผลออกทาง

พฤติกรรมทั้ง 7 ระดับแสดงให้เห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเชื่อมโยง ความรู้ใหม่กับความรู้เดิมเสริมให้มีความสอดคล้องกันเกิดเป็นพัฒนาการทางพฤติกรรมที่แสดงออกมา ผู้สอนจะต้องเรียงลำดับความรู้ จัดให้ความรู้ใหม่ที่จะสอนมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันกับความรู้เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่ การตรวจสอบพื้นฐานความรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสอนภาคปฏิบัติ และนอกจากนี้การได้รับการฝึกปฏิบัติอย่างหนักเกินไป ก็จะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย และมีผลยับยั้งความสามารถในการเรียนของผู้เรียน แต่การเรียนฝึกปฏิบัติก็ต้องใช้เวลาเพื่อการฝึกฝนและปรับปรุงแก้ไข ดังนั้น ผู้สอนจะต้องวางแผนการจัดแบ่งเวลาของการฝึกปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมโดยช่วงของการปฏิบัติยาวนานพอที่จะมีการปรับปรุงแก้ไข และมีช่วงให้พักเพื่อที่จะไม่ให้เกิดความเมื่อยล้า แต่ต้องไม่นานจนเกิดการล้า (Singer, 1982 ; Yelon, 1977 ; Posner, 1982 อ้างถึงใน นวลจิตต์ เชาวเกียรติพงศ์ , 2534) การกำหนดลักษณะทักษะที่จะสอนให้กับผู้เรียน จะต้องพิจารณาให้มีความสัมพันธ์กับความสามารถของผู้เรียนในขณะนั้น ดังนั้น ผู้สอนจะต้องสอนผู้เรียน โดยแยกงานออกเป็นทักษะย่อย ๆ แล้วพิจารณาก่อนว่า ผู้เรียนมีความสามารถที่จะแสดงทักษะย่อยที่เป็นทักษะพื้นฐานของงานนั้นอย่างเพียงพอก่อน แล้วจึงเพิ่มความยากขึ้นได้ และการฝึกในสภาพการณ์ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง จะส่งผลให้การปฏิบัติมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น ผู้สอนจะต้องวางแผนจัดสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์

เครื่องมือ และสภาพการณ์ ในการฝึกปฏิบัติให้ตรงกับการทำงานในความเป็นจริงให้มากที่สุด (Posner,1982) การวางแผนการสอนที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ทางด้านทักษะ จะต้องประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน ที่ต้องกระทำต่อผู้เรียน คือ ขั้นตอนแรกเป็นการให้ผู้เรียนได้ดูการแสดงวิธีการทำงาน ขั้นต่อมาเป็นการให้ผู้เรียนได้ทดลองทำจนถึงขั้นผลสำเร็จ และขั้นสุดท้ายเป็นการให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝนภายใต้ความช่วยเหลือของพี่เลี้ยง ผู้ให้คำแนะนำ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขลักษณะการทำงาน

ในด้านของการวางแผนการสอนศิลปะ ภาคปฏิบัติ นั้น เกรย์ แบ่งการวางแผนการสอนศิลปะออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การวางแผนการสอนระยะยาว (Long plan) เป็นแผนการสอนที่วางไว้ในแต่ละภาคการศึกษาหรือตลอดปีการศึกษา โดยผู้สอนกำหนดล่วงหน้าว่า จะสอนเรื่องอะไรเมื่อใด ผู้สอน จะรวบรวมเนื้อหาหลักสูตรหรือเนื้อหาต่าง ๆ ประกอบกันขึ้นเป็นแผนการสอนโดยวางแผนเป็นตอน ๆ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การวางแผนการสอนเฉพาะบทเรียน (Lesson plan) เป็นแผนการสอน ที่ใช้เฉพาะแต่ละคาบเรียน หรือบทเรียนโดยยึดแผนการสอนระยะยาวเป็นแนวทางปฏิบัติเกรย์ กล่าวว่า โดยทั่วไปการจัดทำแผนการสอนเฉพาะบทเรียนที่เกี่ยวกับศิลปะนั้นจะประกอบไปด้วย ถ้อยแถลงที่เกี่ยวกับประสบการณ์ศิลปะ (Statement of the art experience) เป็นส่วนแรกของแผนการสอนเฉพาะบทเรียน ซึ่งเป็นข้อความที่ระบุถึงสิ่งที่ต้องการให้บรรลุผลสำเร็จของบทเรียนนั้น ๆ ข้อความนี้ควรชี้ไปในทางที่ดี และเข้าใจง่าย ความมุ่งหมาย (Aims) เป็นการกำหนดความมุ่งหมายในระยะยาว หรือการกำหนดความมุ่งหมายของรายวิชา วัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นเป้าหมายโดยตรงที่ผู้เรียนจะบรรลุ หรือได้รับภายในระยะเวลาของการสอนแต่ละบทเรียน วัสดุอุปกรณ์ (Material) เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สอนที่จะต้องรู้ว่า ในการสอนจะต้องใช้อุปกรณ์หรือเครื่องมืออะไรบ้าง ที่จะทำให้งิจกรรมนั้นบรรลุผลสำเร็จกระบวนการ (Procedure) เป็นสิ่งที่ผู้สอนได้ทำจริงในขณะทำการสอนและสิ่งที่ผู้เรียนต้องทำเพื่อที่จะทำให้งิจกรรมศิลปะนั้น ๆ ประสบผลสำเร็จในส่วนของการบวนการสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นสิ่งที่ผู้สอนกระทำ กล่าวคือ ผู้สอนจะต้องจูงใจผู้เรียนเพื่อนำเข้าสู่กิจกรรม เพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ที่จะทำกิจกรรมนั้น ผู้สอนควรอธิบายถึงความสำคัญของการทำกิจกรรมนั้น และควรมีงานที่ทำสำเร็จแล้วให้ผู้เรียนดูเป็นตัวอย่าง ส่วนที่สองเป็นการแนะนำโดยเฉพาะต่อการทำกิจกรรมศิลปะนั้นเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ เช่น ผู้เรียนต้องวางแผนการทำงานลงบนกระดาษด้วยการเขียนภาพร่างก่อนรวบรวมวัสดุ การประเมินผล (Evaluation) มี 2 ลักษณะ

คือ การประเมินผลผู้เรียนว่าบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด และการประเมินผลตัวของผู้สอนเองในลักษณะของเทคนิคการสอน และกลไกการเรียนรู้ว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ เพื่อที่จะได้นำมากำหนดแนวทาง ของการจัดกิจกรรมให้สำเร็จผลในคราวต่อไป ผลที่ได้รับ (Outcome) นอกเหนือจากผลงานศิลปะแล้ว ผู้สอนต้องกำหนดถึงสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้และเทคนิคที่ผู้เรียนจะได้ฝึกฝน และสำรวจตรวจสอบวัสดุอุปกรณ์ ที่เป็นผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้รับนี้ไม่ใช่วัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในตอนแรก แต่เป็นสิ่งที่ผู้สอนจะนำมาปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อสภาพของการเรียนรู้ แหล่งข้อมูล และแหล่งที่มา (Sources and resources) ภายในหัวข้อนี้ผู้สอนควรระบุถึงแหล่งวัสดุ อุปกรณ์ ที่เป็นไปได้ทั้งหมด เช่น รายชื่อหนังสือ ภาพสไลด์ ภาพถ่าย และเทป ฯลฯ ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาในหลาย ๆ แบบ และเป็นการให้ข้อมูลที่สัมพันธ์กับบทเรียน การวางแผนการสอนทั้ง 2 รูปแบบ อาจจะมีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวางก็ได้ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของอาจารย์ผู้สอน และสภาพการณ์ในขณะนั้น

ลูคา และเคนท์ (Luca and Kent , 1968) กล่าวถึง การวางแผนการเรียนการสอนศิลปะในห้องปฏิบัติการว่า ควรจะวางวัตถุประสงค์ของแผนการสอนให้ครอบคลุมเนื้อหาการเรียนรู้กระบวนการทำงาน (Learning procedure) การฝึกทักษะ (Practicing skill) การอธิบายถึงหลักของการปฏิบัติเทคนิคต่าง ๆ ได้ (Illustrating a principle) สามารถรวบรวมเป็นข้อมูลและเกิดเป็นประสบการณ์ศิลปะ (Gathering data and gaining experience in its interpretation) การใช้เครื่องมือ (Learning to use equipment) ปฏิบัติการสร้างสรรคผลงานศิลปะ (performing creative work)

อาจกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับการวางแผนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นได้ว่า การวางแผนการสอนศิลปะภาคปฏิบัตินั้นผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจ ในความแตกต่างกันทางทักษะของผู้เรียน เพื่อที่จะวางแผนการสอนที่เหมาะสม โดยผู้สอนสามารถ ที่จะเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ให้สอดคล้องต่อกัน ทั้งนี้การวางแผนการสอนมีทั้งแบบระยะยาวคือวางแผนว่าตลอดภาคการศึกษา หรือปีการศึกษานั้น ๆ จะทำการสอนเนื้อหาใดบ้าง และแบบเฉพาะบทเรียนเป็นการวางแผนว่าในแต่ละครั้ง จะกำหนดวัตถุประสงค์ ดำเนินการสอนและประเมินผลอย่างไร นอกจากนี้สิ่งที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงอีกประการหนึ่งก็คือ การวางแผนเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอน ที่จะต้องใช้ประกอบการสอนในแต่ละครั้ง ทั้งนี้การวางแผนส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังกล่าวจะต้อง

สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของเนื้อหาวิชานั้น ๆ และเพื่อให้การดำเนินการสอนเป็นไปอย่างราบรื่น ตรงตามวัตถุประสงค์ และเกิดพัฒนาการด้านการฝึกทักษะปฏิบัติที่ดียิ่งขึ้นในตัวผู้เรียน

การดำเนินการสอน ศิลปะภาคปฏิบัติ

กาเย่ (Gagne , 1977) กล่าวว่า การเรียนรู้ทักษะปฏิบัติจะเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นจะต้องจัดสภาพการณ์การดำเนินการเรียนการสอนตามลำดับขั้น 9 ขั้นตอน คือ

- (1) ขั้นของการสร้างความตั้งใจ (Gaining attention) ในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นแรกของระบบการเรียน การสอนมีสภาพการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยสร้างความตั้งใจ และความสนใจให้แก่ผู้เรียนได้ เช่น การเปลี่ยนสิ่งเร้าซึ่งอาจจะใช้คำถามทำให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น
- (2) ขั้นการแจ้งวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนทราบ (Informing the learning of the objectives) เมื่อสร้างความตั้งใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนแล้วก็ถึงขั้นการแจ้งวัตถุประสงค์ ในการเรียนครั้งนั้นให้ผู้เรียนทราบ เพื่อผู้เรียนจะได้รู้ว่าเขาจะต้องทำอะไรบ้าง
- (3) ขั้นการส่งเสริมการระลึกพื้นฐานความรู้เดิม (Stimulating recall prerequisite learnings) ในขั้นนี้ครูควรจะได้เชื่อมโยงความรู้ใหม่ให้เข้ากับความรู้เดิมให้ได้ โดยให้ผู้เรียนระลึกถึงกฎเกณฑ์และสิ่งต่าง ๆ ที่เรียนรู้มาแล้วมาเกี่ยวข้องกัน
- (4) ขั้นการเสนอบทเรียนใหม่ (Presenting the stimulus materials) เมื่อเห็นว่าผู้เรียนสามารถที่จะเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้แล้วก็ให้รับเสนอบทเรียนใหม่ ในการเสนอบทเรียนใหม่ควรมีสื่อวัสดุการเรียนเพื่อเป็นสิ่งเร้าสื่อ หรือวัสดุการเรียนการสอนที่ใช้ขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาวิชา
- (5) ขั้นการจัดแนวการเรียนรู้ (Providing learner guides) เป็นขั้นการแนะนำหรือชี้แนวทางให้ผู้เรียนหาความรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์
- (6) ขั้นก่อให้เกิดการปฏิบัติ (Eliciting the performance) การก่อให้เกิดการปฏิบัติงานโดยใช้ความสามารถที่มีอยู่ภายในบางครั้งผู้เรียนจะต้องหน้าดำคร่ำเครียด หรือหน้ามืดว้าววมวดเพราะทำไม่ได้ตั้งใจ หรือบางครั้งจะอึ้งเพราะเคยเห็นตัวอย่างมาแล้ว
- (7) ขั้นการแจ้งผลของการปฏิบัติ (Provide feedback) การแจ้งผลของการปฏิบัติงานของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ทราบจะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้สิ่งบกพร่องที่ควรจะต้องแก้ไขปรับปรุงได้ถูกต้อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้เต็มที่
- (8) การแจ้งผลการปฏิบัติงานควรจะแจ้งทันทีที่ผู้เรียนทำงานเสร็จ
- (9) ขั้นการประเมินผลการปฏิบัติ (Assessing performance) ในขั้นนี้เป็นการประเมินผล

การปฏิบัติงานของผู้เรียน เพื่อจะได้ทราบว่าได้ผลการเรียนรู้ตามที่ต้องการหรือไม่เพียงใด (9) ชั้นการเสริมความแม่นยำและการถ่ายโยง (Enhancing retention) ในขั้นนี้ครูจำทำการเสริมความแม่นยำให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน อีกทั้งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักถ่ายโยงความรู้ นั้นไปใช้กับสิ่งต่าง ๆ ได้

ฮาร์โรลด์ (1972 อ้างถึงใน บลู , 1981) กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของการดำเนินการเรียนการสอนทักษะภาคปฏิบัติว่า ประกอบด้วยส่วนสำคัญคือ (1) ชิ้นงานต้นแบบ (2) ขั้นตอนการปฏิบัติงาน อย่างละเอียดชัดเจน (3) การสาธิตปฏิบัติงาน อย่างละเอียด และชัดเจน (4) การสาธิต เป็นการทำงานซ้ำอีกครั้งตั้งแต่ต้นจนจบ (5) การแสดงการปฏิบัติแต่ละขั้นตอนอย่างง่าย ๆ และทำให้อูอย่างซ้ำ ๆ (6) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือทำเอง ตั้งแต่ต้นจนจบในสายตาคู และครูที่เลี้ยง (7) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำงานตามลำพัง แล้วนำผลงานที่ทำได้มาตรวจสอบกับชิ้นงานต้นแบบ แนวคิดดังกล่าว สอดคล้องกับ จอยซ์ และเวลล์ (Joyce and Weil , 1972) ที่กล่าวว่าในการสอนทักษะปฏิบัติผู้สอนจะต้องดำเนินการจัดให้มีกิจกรรมตามลำดับวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน อธิบายเหตุผลพื้นฐาน สาธิตวิธีการทำงาน มีเวลาให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ มีการถ่ายโอนการฝึกปฏิบัติหรือสาธิตทักษะทั้งหมดให้ผู้เรียน แต่กั้นตอนของทักษะให้ย่อยลงและสาธิตแต่ละขั้นตอน บอกวิธีการที่จะทำให้เกิดความชำนาญและให้ผู้เรียนเชื่อมโยงทักษะย่อย ๆ เป็นทักษะที่สมบูรณ์

ในด้านของการดำเนินการสอนศิลปะ ดไวต์ เว็บ (Dwight Webb , 1971) กล่าวถึงส่วนสำคัญของการดำเนินการสอนศิลปะ คือ ผู้สอนจะต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในเนื้อหาของวิชาที่เรียน เพื่อดึงดูดให้ผู้เรียนเข้าสู่เรื่องที่เรียนด้วยความตั้งใจ และมีความสามารถในการรักษาความตั้งใจของผู้เรียนได้ตลอดบทเรียน ตลอดจนรวมถึงการมีทัศนคติที่ดีต่อประสบการณ์ทางศิลปะของผู้เรียน เกรย์ กล่าวถึงการดำเนินการสอนศิลปะ ว่ามี 2 ลักษณะ คือ (1) การสร้างแรงจูงใจ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ การสร้างความสนใจด้วยการเล่าประสบการณ์ทางศิลปะ การให้ตัวอย่าง การให้คำแนะนำ และการถามตอบ (2) การช่วยเหลือ แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ การสาธิต การให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ด้วยตนเองและการให้คำติชม ซึ่งลักษณะของการสร้างแรงจูงใจ และการให้แนวทางความช่วยเหลือนั้น โดยเฉพาะผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาที่เคยผ่านการเรียนมาแล้วในระดับหนึ่ง ดังนั้น ผู้เรียนจึงมีทักษะความคิดสร้างสรรค์มาบ้างแล้ว

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การดำเนินการสอนที่ดีจะต้องมีความเหมาะสมกับวุฒิภาวะ และความสามารถของผู้เรียนในระดับนี้ด้วย จึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้สอนที่จะต้องดำเนินการสอนด้วยการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน รักษาความตั้งใจในระหว่างบทเรียนและนำผู้เรียนเข้าสู่เรื่องที่จะเรียนด้วยความตั้งใจ เนื่องจากความสนใจของผู้เรียนมีระยะเวลาจำกัด ผู้เรียนจะเกิดความสนใจเมื่อถูกกระตุ้นให้เกิดความสงสัยว่าสิ่งที่จะเรียนเป็นอะไร แต่เมื่อรู้แล้วความสนใจก็จะเริ่มลดลง ดังนั้น ผู้สอนจึงควรให้ความรู้เนื้อหาในช่วงเวลาสั้น ๆ ผู้เรียนจะสามารถรับเนื้อหาสั้น ๆ ได้ดีกว่าให้ความรู้ในช่วงยาว ๆ ผู้เรียนจะรับรู้เนื้อหาได้ดีเฉพาะในตอนต้น และตอนท้ายของบทเรียน ดังนั้น การจัดแบ่งช่วงเวลาของการเรียน การฝึกปฏิบัติ ควรจัดช่วงให้ยาวนานพอที่จะให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงแก้ไข การปฏิบัติของตนเองได้พอสมควรแต่ก็ไม่ยาวนานจนทำให้ผู้เรียนเกิดการล้า จำนวนของการฝึกหัดทบทวนจะมีผลต่อการเรียนรู้ในระดับหนึ่ง ซึ่งถ้าน้อยเกินไปก็จะได้ไม่ถึงระดับที่ต้องการ ถ้ามามากเกินไปก็ได้ช่วยให้อรรถของการเรียนรู้นั้นมากขึ้นกว่าระดับที่ต้องการมากนัก ดังนั้น ผู้สอนควรจัดแบ่งเวลาในการฝึกให้เหมาะสม (Posner , 1982)

วิธีการสอน

ฮับบาร์ด (Hubbard , 1969) กล่าวว่า การดำเนินการสอนจะเกิดผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนนั้น ๆ ด้วย ฮับบาร์ด แบ่งวิธีการสอนศิลปะออกเป็น 3 วิธี คือ (1) การวางแผนการสอนเป็นรายบุคคล (Planning Instruction the Individual) เป็นรูปแบบการสอนที่ได้รับการวางแผนให้มีความยืดหยุ่นหรือเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็จำนวนของผู้เรียน และช่วงเวลาของการเรียนขึ้นอยู่กับผู้สอนที่จะพิจารณาความจำเป็น การสอนแบบนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างมีอิสระตามความสามารถของแต่ละคน ฉะนั้นรูปแบบวิธีการสอนจึงเป็นรูปแบบที่มีความอิสระอย่างแท้จริง (2) การสอนเป็นคณะ (Team teaching in art) การสอนเป็นคณะอาจเป็นที่ไม่พึงพอใจในระยะแรก ทั้งนี้เพราะผู้สอนศิลปะ และการสอนศิลปะมีลักษณะเฉพาะตัวสูง เมื่อไรก็ตามที่มีการสอนเป็นทีมจริง ๆ ขอบเขตของวิชาจะถูกแบ่ง และภาระหน้าที่การสอนที่แตกต่างกัน จะถูกแทนที่ด้วยบุคคลแต่ละคน คนหนึ่งอาจสอนวาดเส้น อีกคนหนึ่งอาจสอนงานฝีมือ ผู้เรียนก็จะได้เรียนรู้จากทั้ง 2 คน การสอนแบบคณะจะมีการแนะนำอย่างเป็นลำดับ ผู้สอนแต่ละคนมีทักษะเพียง

พอที่จะสร้างคุณค่าทางการสอน และผู้เรียนก็จะได้รับการเรียนรู้ที่ไม่จำกัด สอดคล้องกับประสบการณ์ทางศิลปะ นอกจากนี้ก็ยังทำให้ผู้เรียนได้ค้นพบผู้สอนในรูปแบบที่ต้องการ และยังทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เร็วยิ่งขึ้นด้วย และ(3)การสอนโดยใช้สื่ออุปกรณ์ทางเทคโนโลยี (Mechanical devices for art instruction) เป็นการสอนโดยใช้ อุปกรณ์ การสอนที่เป็นเครื่องกลประกอบ เช่น การใช้เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ โทรทัศน์ หรือในปัจจุบันมีการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ตามอุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเพียงเครื่องมือของผู้สอนมากกว่าเป็นตัวแทนของผู้สอน

นอกจากนี้ จอห์น เอ. ไมเคิล ยังได้แบ่งวิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัติออกเป็น 3 แบบ คือ

1. การสอนแบบบอกโดยตรง (Direct method) เป็นวิธีการสอนแบบที่ผู้สอนบอกให้ผู้เรียนทำโดยตรง ให้ผู้เรียนปฏิบัติหรือทำตามคำแนะนำของผู้สอนด้วยวิธีการลอกเลียนแบบจากหนังสือ จากแบบจำลอง จากแบบที่ผู้สอนเขียน หรือจากของจริง เช่น ดอกไม้ ใบไม้ ทิวทัศน์ ฯลฯ การสอนแบบนี้เป็นการสอนตามทฤษฎีเหมือนจริงแบบไร้มายา (Naive realism) คือ การถ่ายทอดตามธรรมชาติที่เด็กรับรู้ ตามวุฒิภาวะของวัย โดยมีได้มีความรู้ในด้านศิลปะมาก่อน การสอนด้วยวิธีการนี้ มีความเชื่อพื้นฐานว่าผู้เรียนจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ขึ้นได้เอง เมื่อได้เห็นและลองทำตามแบบอย่างหลายๆ ครั้ง และเมื่อผู้เรียนเรียนรู้ไปถึงจุดที่เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้นก็แสดงออกมาอย่างอิสระ วิธีการสอนแบบนี้เหมาะสมกับผู้เรียนที่เพิ่งเริ่มเรียน และยังไม่มีความคิดใด ๆ การได้เห็นแบบอย่างและการเรียนรู้ถึงหลักเกณฑ์การใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ตามคำบอกเล่าของผู้สอนเป็นการปูพื้นฐานความรู้ และได้ปฏิบัติตามซ้ำ ๆ หลาย ครั้ง จะทำให้ผู้เรียนเกิดแนวความคิดสร้างสรรค์ของตนเองออกมาเอง การสอนด้วยวิธีการแบบนี้ บางครั้งผู้สอนไม่ยอมให้ผู้เรียนแสดงออกตามความคิดสร้างสรรค์ของตน จนอาจจะกลายเป็นวิธีการบั่นทอนศิลปะให้ตกต่ำลงในตัวของผู้เรียน เพราะไม่มีโอกาสที่จะแสดงออกทางด้านความคิดสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง

2. การสอนแบบการแสดงออกอย่างเสรี (Free expression method) เป็นวิธีการสอนที่มีความตรงกันข้ามกับวิธีการสอนแบบแรก คือ เป็นวิธีที่ปราศจากการบังคับควบคุม ผู้เรียนจะได้รับอิสระในการทำงานอย่างเต็มที่ตามความพอใจของตัวเอง วิธีนี้ยึดถือกระบวนการมากกว่าการผลิต เป็นวิธีการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิด

ความเพลิดเพลิน และเกิดความสนใจที่จะเรียนในระยะเริ่มต้นก่อนที่จะเริ่มสอนเนื้อหาสาระ หรืองานที่เป็นชิ้นงานในโอกาสต่อไป

3. การสอนแบบมีความมุ่งหมายในการเรียน (Meaningful art education) เป็นวิธีการสอนศิลปะที่ให้ผลเป็นที่พึงพอใจ เพราะผู้เรียนจะมีเสรีภาพอย่างเพียงพอ ในด้านอารมณ์ และความคิด การสอนศิลปะแบบนี้ขึ้นอยู่กับหลัก 2 ประการ คือ การกระทำนั้นต้องมีความมุ่งหมายเป็นสิ่งสำคัญ และต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล การสอนศิลปะแบบมีความมุ่งหมายนี้ มีเป้าหมายเพื่อให้ศิลปะมีความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับสังคม ในด้านการสอนต้องการที่จะพัฒนาการผู้เรียนให้มีความรู้สึกในสิ่งที่ดีงามเป็นรายบุคคล และรู้จักคุณค่าของศิลปะที่มีต่อสังคม ต้องการให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในความรู้สึกของวัตถุ และรูปทรง โดยสนับสนุนให้ทำงานจนประสบผลสำเร็จ ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้รู้จักความหมายในสิ่งที่ตนเองเขียน มากกว่ากฎเกณฑ์ในการเขียนภาพนั้น ๆ แต่การที่ผู้เรียนจะสามารถแสดงความหมายของภาพได้ดีนั้น ผู้สอนจะต้องจัดประสบการณ์ให้ตรงกับความมุ่งหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนแสดงออก ประสบการณ์นั้นอาจจะนำมาแสดงเป็นภาพ หรือการปั้น ความรู้สึกในการสร้างสรรค์ของผู้เรียนก็จะแสดงออกมาเมื่อสามารถปฏิบัติงานได้ ก็จะสามารถสร้างรูปอย่างมีความหมายได้

นอกจากนี้ จอห์น เอ. ไมเคิล ยังได้จำแนกวิธีการสอนตามระดับความสามารถของผู้เรียนไว้ ดังนี้ 5 วิธีการ คือ

1. วิธีการสอนแบบปฏิบัติตามคำสั่ง (Authoritarian-dictatorial method) เป็นวิธีการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติงานตามคำสั่งอย่างเป็นลำดับขั้นตอนวิธีการนี้เหมาะสำหรับ การเตรียมความพร้อมของผู้เรียนที่มีทักษะค่อนข้างต่ำ เป็นการปรับพื้นฐานให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น

2 วิธีการสอนแบบกำหนดหัวข้อ (The Assigned topic) เป็นการสอนด้วยการกำหนดหัวข้องาน เป็นโจทย์ให้ผู้เรียนจินตนาการและสร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงาน ผู้สอนมีหน้าที่จะต้องสร้างแรงจูงใจด้วยการให้ผู้เรียนได้ร่วมกันระดม ความคิด (Brainstorming) เกี่ยวกับเรื่องที่ตนเองมีความสนใจ ให้มีการนำเสนอผลงาน ร่วมกันแสดง ความคิดเห็น วิจารณ์ผลงานตามความเหมาะสม

3. วิธีการสอนแบบเน้นการใช้สื่อ (The media method) เป็นวิธีการสอนให้ผู้เรียนใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะที่หลากหลายแปลกใหม่ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจที่จะปฏิบัติงาน เพื่อเรียนรู้ถึงวิธีการใช้สื่ออุปกรณ์ทางศิลปะ และได้

ศึกษาถึงผลจากการใช้เทคนิคผ่านสื่อที่แตกต่างกัน และสามารถนำวิธีการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม

4. วิธีสอนแบบให้คำแนะนำที่เป็นแนวทางในการทำงาน (The guide-facilitator method) เป็นวิธีการสอนที่ให้ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกหัวข้อการทำงาน แนวความคิด หรือเทคนิคทางศิลปะ ลงมือวางแผนการทำงานและปฏิบัติงานด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนสำเร็จ ผู้สอน มีหน้าที่ให้คำแนะนำ คำวิจารณ์และให้ความรู้ด้านศิลปะที่ผู้เรียนจะสามารถนำมาพัฒนาผลงานของตนสู่ขั้นสูงได้

5. วิธีสอนแบบให้ผู้เรียนมีอิสระในการปฏิบัติงาน (The laissez-faire method) เป็นวิธีการสอนที่ให้อิสระกับผู้เรียนที่สุด ทั้งด้านของแนวความคิด การแสดงออก เทคนิคการทำงาน การปฏิบัติงาน ผู้เรียนสามารถเลือกผู้สอนที่มีความสามารถตรงตามที่ต้องการได้ วิธีการสอนนี้เหมาะกับผู้เรียนที่มีความสามารถทางทักษะ และวิธีคิดสูงมีความรับผิดชอบต่อการทำงาน และมีความตั้งใจจริงที่จะพัฒนาทักษะการแสดงออกทางความคิดให้พัฒนายิ่งขึ้น

จากแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับการจำแนกวิธีการสอน อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า มีวิธีการสอนอยู่หลากหลายรูปแบบแต่ละวิธีการก็มีข้อเสียของตัวเอง ขึ้นอยู่กับการพิจารณาเลือกสรรของผู้สอน ว่าวิธีการสอนแบบใดมีความเหมาะสม กับผู้เรียนในลักษณะใด ทั้งนี้ วิธีการสอนที่เหมาะสมกับการสอนทางด้านศิลปะ สุมิตร คุณานุกร (2520 อ้างถึงใน พัชริน สงวนผลไพโรจน์ , 2538) กล่าวว่า วิธีการสอนแบบฝึกปฏิบัติ และวิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมกับการสอนศิลปะมากที่สุด เพราะการสอนศิลปะ ภาคปฏิบัติ เป็นการฝึกทักษะที่เกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์ การจัดองค์ประกอบศิลป์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และสุนทรียศาสตร์ ฉะนั้น ผู้สอนจึงต้องหาวิธีการสอน ที่จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมา การฝึกปฏิบัติเป็นการสอนที่เน้นพัฒนาการทางด้านทักษะ เช่น การเรียนทางด้านภาษา ดนตรี ขับร้อง และศิลปะ การสอนแบบนี้ต้องให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติหลาย ๆ ครั้ง จนกระทั่งผู้เรียนเกิดทักษะตามที่กำหนด ผู้สอนมีหน้าที่อธิบายและสาธิตทักษะที่ต้องการฝึกปฏิบัติ ให้ผู้เรียนดู รวมทั้งคอยดูแลให้คำแนะนำแก้ไขจนกระทั่งผู้เรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ส่วนวิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นั้น เหมาะสำหรับการสร้างและการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ การออกแบบ ดนตรี และการแสดง เป็นต้น โดยให้ผู้เรียนได้คิดวิธีการแก้ปัญหาที่แปลกไปจากวิธีการที่ผู้สอน สอนในชั้นเรียน เพื่อเป็นการค้นหาวิธีการ

ใหม่ ๆ มาใช้กับกระบวนการทำงาน หรือการใช้วัสดุสิ่งของของคนเครื่องจักรต่าง ๆ ผู้เรียนอาจมีห้องปฏิบัติงานของตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องส่วนบุคคล ผู้สอนจะมีบทบาทน้อยมาก ส่วนมากจะเป็นการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ สิ่งของที่จำทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ให้กำลังใจในการทำงาน และส่งเสริมให้คำปรึกษาแนะนำ สาธิตและประเมินผลงานของผู้เรียน การสอนแบบนี้จะช่วยพัฒนาศักยภาพ และความสามารถพิเศษในการสร้างสรรค์ของผู้เรียน ซึ่งแฝงอยู่ภายในให้แสดงออกมาเป็นการกระทำหรือเป็นผลงานก่อให้เกิดความซาบซึ้งในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้ทำมา

สื่อการสอน

การดำเนินการสอนจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดนั้น ส่วนประกอบสำคัญอีกส่วนหนึ่งก็คือ สื่อการสอน อุบล ตูจินดา (2532) กล่าวว่า สื่อการสอนเป็นวัสดุ อุปกรณ์ หรือวิธีการอันเป็นตัวกลางที่ผู้สอนให้ผู้เรียนรับรู้ เพื่อเกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ และมีความหมายต่อผู้เรียน ฉะนั้นสื่อการสอนไม่ใช่ผู้สอน หรือแหล่งความรู้โดดๆ สื่อการสอนเป็นได้แต่เพียงส่วนประกอบ หรือส่วนช่วยในการสอน ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น วิรุณ ตั้งเจริญ (2530) จำแนกลักษณะของสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนศิลปะปฏิบัติ ไว้ 4 ประเภท คือ (1) สื่อประเภทวัสดุ อุปกรณ์ เช่น กระดานดำ ชอล์ก (2) สื่อประเภทโสตทัศนอุปกรณ์ เช่น เครื่องฉายภาพนิ่ง เครื่องฉายภาพข้าม ศีรษะ วิดีโอ คอมพิวเตอร์ ภาพถ่าย Slide (3) สื่อประเภทสิ่งดลใจในการฝึกปฏิบัติงาน เช่น สภาพแวดล้อม ทัศนียภาพ ติกรามบ้านช่อง ตัวอย่างผลงาน หรือสื่อที่จัดสรรขึ้น เช่น การจัดหุ่นนิ่ง การจัดทำทางของคน และ (5) วิธีการในการเรียนรู้ เช่น การสาธิต การทดลอง การปฏิบัติงาน

จอห์น เอ. ไมเคิล กล่าวถึง สื่อการเรียนการสอนทางด้านศิลปะภาคปฏิบัติ ว่าสื่อเหล่านั้นจะต้องสามารถทำให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ คือ (1) การเรียนรู้และเข้าใจว่าศิลปินคนใด มีความเชี่ยวชาญในการใช้สื่อทางศิลปะ แบบใดเป็นพิเศษ เช่น รู้ว่า วินสโลว์ โฮเมอร์ (Winslow Homer) เป็นศิลปินที่ใช้เทคนิค สีน้ำได้ดีที่สุด (2) การฝึกทักษะ และมีความชำนาญในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ทางศิลปะ (3) การใช้ความคิดสร้าง

สรรค์ผ่านสื่อทางศิลปะ (4) การเรียนรู้และเข้าใจในสุนทรียภาพที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อทางศิลปะ (5) การแสดงออกของบุคลิกภาพโดยผ่านสื่อปรากฏเป็นผลงานศิลปะ (6) การแสดงออกของลักษณะท่าทางที่มีความเชื่อมั่นในตัวเองขณะเมื่อใช้สื่อ นั้น ๆ

จากผลการวิจัยของ พรสนอง บัวบุศย์ วงศ์สิงห์ทอง (2534) เรื่อง การรับรู้ของอาจารย์เกี่ยวกับการใช้และประสิทธิภาพของสื่อการสอนวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาถึงการใช้และประสิทธิภาพ และผลของสื่อการสอนตามการรับรู้ของอาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า สื่อการสอนจะถูกใช้อย่างกว้างขวางในสถาบันทุกประเภท ในทุกพื้นที่ที่มีการสอนภาคปฏิบัติ สื่อการสอนถูกใช้มากที่สุดในห้องเรียนที่มีผู้เรียนมากกว่า 13 คน โดยที่ ผู้สอนจะคำนึงถึงว่าสื่อการสอนแต่ละชนิดนั้น มีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมวัตถุประสงค์ทางการสอนที่แตกต่างกัน

อาจกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับการใช้สื่อการสอนได้ว่า เป็นการสื่อสารอย่างหนึ่งที่ผู้สอนนำเสนอต่อผู้เรียน สื่อการสอนจะมีความหมายและบทบาทต่อผู้เรียนก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้รับรู้เกิดความรู้ ความคิด และความเข้าใจ จนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีผลสัมฤทธิ์ที่ดี สื่อการสอนที่ดีสำหรับการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ นั้น นอกจากจะเป็นวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีคุณภาพต่อการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะแล้ว ผู้สอนควรแสวงหาสื่อที่สามารถดลใจให้ผู้เรียน เกิดแรงกระตุ้นในการอยากที่จะเรียนรู้ เกิดความรักและรู้สึกตระหนักในคุณค่าของศิลปะ จึงจะถือได้ว่าเป็นสื่อการสอน ที่เหมาะสำหรับการเรียนรู้ทางด้านศิลปะที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง

การวัดและการประเมินผล

การวัดและการประเมินผล เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้ผู้สอนและผู้เรียนรู้ว่าการเรียนการสอนได้ผลมากน้อยเพียงใด ตรงตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ การวัดและการประเมินผลนั้นจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการสอน ต้องครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ในด้านต่าง ๆ คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ผลของการวัดและประเมินผลสามารถที่จะนำไปปรับปรุงการเรียนการสอน และเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในด้านอื่น ๆ เช่น การบริหาร การปรับปรุงหลักสูตร การแนะแนว

ในการประเมินผลการปฏิบัติงานนั้น พอสเนอร์ (Posner , 1982) กล่าว
ว่า สามารถประเมินได้ 5 ด้านคือ (1) การประเมินผลการปฏิบัติเป็นรายบุคคล ทำให้ผู้
เรียนสามารถปรับปรุงทักษะได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ประเมิน
ตัวเองอย่างอิสระ (2) การสอนทักษะปฏิบัติจะให้ความสำคัญกับการกระทำเป็นราย
บุคคล มากกว่าการทำงานเป็นกลุ่ม ดังนั้น ผู้สอนจึงควรพิจารณาผลการทำงานของผู้เรียน
เป็นรายบุคคล และทดสอบจนแน่ใจก่อนว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถในการทำงาน
ได้ ไม่ใช่พิจารณาจากผลงานของกลุ่มแต่เพียงอย่างเดียว (3) การประเมินผลการปฏิบัติ
ทักษะย่อยของผู้เรียน ทักษะย่อยใดของผู้เรียนที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ ให้ผู้เรียนกลับไป
ไปฝึกใหม่จนประสบผลสำเร็จก่อน (4) การประเมินผลการเรียนรู้ทางเจตคติและลักษณะ
นิสัยของผู้เรียน ผู้สอนสามารถสังเกตได้ จากระดับของความกระตือรือร้นของผู้เรียนในการ
เรียนทักษะต่อไป (5) การประเมินผลการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติ สามารถทำได้โดยการ
ทดสอบความสามารถทางกล้ามเนื้อเนื้อของผู้เรียนที่แสดงออกมาในเรื่องของความเร็ว ความ
ถูกต้อง ความแข็งแรง ความคงทน และการประสานสัมพันธ์กันในการทดสอบดังกล่าว
ผู้สอนจะต้องทำการทดสอบความสามารถในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อย่างน้อยหนึ่งอย่าง
หรือมากกว่านั้น

ในด้านของการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน ศิลปะภาคปฏิบัติ
นั้น เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco , 1968) กล่าวว่า มีจุดประสงค์ทั่วไปอยู่ 6
ประการ คือ (1) เพื่อทำนายระดับของความสำเร็จในงานศิลปะ (2) เพื่อวัดความก้าวหน้า
และความเจริญงอกงามด้านมโนทัศน์ การเปลี่ยนแปลง การควบคุมวัสดุอุปกรณ์
และความสามารถในการแสดงออก (3) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง และรับรอง
ความสามารถของผู้เรียน (4) เพื่อวินิจฉัยอุปสรรคในการเรียนรู้ สมอง กาย อารมณ์
ความคิดสร้างสรรค์และสุนทรียภาพ (5) เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่องในการสอนและ (6)
เพื่อกำหนดวิธีการแก้ไขและจุดมุ่งหมายของสถานการณ์การเรียนการสอนเพื่อช่วยผู้เรียน
ตามความจำเป็น

สมพร รอดบุญ (2530 อ้างถึงใน ปรียาพร บุชบก , 2538) กล่าวถึง
การประเมินผลการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ ไว้ว่าขึ้นอยู่กับเนื้อหาของวิชาและจุดมุ่งหมายที่
ผู้สอนได้ตั้งไว้ คือ (1) การประเมินในแนวที่เน้นแบบฝีมือในการปฏิบัติ (Academic)
ผู้สอนจะประเมินผลงานของผู้เรียนได้จากความเข้าใจ คือดูว่าเขียนได้ถูกต้องตามหลักวิชา

หรือไม่ ด้านฝีมือดูว่ามีฝีมือมากน้อยเพียงใด และเวลา ดูว่าสามารถเขียนภาพได้สมบูรณ์ตามเวลาที่กำหนดได้มากน้อยเพียงใด (2) การประเมินในแนวที่เป็นแบบสร้างสรรค์ (Creative) การประเมินผลมุ่งเน้นในด้านของความคิดในการสร้างสรรค์มากกว่าฝีมือ นอกจากนี้ยังประเมินได้จากการพูด หรือการอธิบายความคิดในการสร้างสรรค์ ของผู้เรียนว่าเป็นอย่างไรชัดเจนหรือไม่ ผู้เรียนมีแนวความคิดในการทำงานจริงหรือเปล่าและประเมินจากผลงานด้วยว่า การแสดงออกนั้นสัมพันธ์กับความคิดมากน้อยเพียงใด ในกรณีของการสร้างสรรค์ผลงาน แนวนี้หากผู้เรียนมีแต่ฝีมือและด้อยในด้านความคิดคะแนนก็จะน้อยกว่าผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์แต่ฝีมือเป็นรอง ในกรณีที่ผู้เรียนมีทั้งความคิดที่มีฝีมือด้วยแล้วก็จะได้คะแนนสูง (3) การประเมินวิชาในห้องปฏิบัติการ (Studio) ในบางวิชาที่ให้ผู้เรียนกำหนดเรื่องราวเนื้อหาหรือจุดมุ่งหมายชิ้นเองนั้น การวัดหรือการประเมินผลสามารถพิจารณาได้จากความคิดของผู้เรียนที่นำเสนอออกมาในผลงาน รูปแบบของการแสดงออกสอดคล้องกับความคิดมากน้อยเพียงใด คุณค่าที่ปรากฏในผลงาน และดูความขยันความจริงจังและความเอาใจใส่ในการทำงานของผู้เรียน

ในด้านของเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผล จอห์น เอ. ไมเคิลกล่าวว่า ควรที่จะต้องคำนึงถึงสิ่งสำคัญ ต่างๆ คือ (1) การสื่อสารทางด้านความคิดที่แสดงออกมาในผลงาน (Communication/Expression) (2) ความเชื่อมั่นในการแสดงออกของตนเอง (Confidence/Self esteem) (3) พัฒนาการการรับรู้ในด้านทัศนศิลป์ (Perceptual development) (4) สุนทรียภาพและความมีเอกภาพของผลงาน (Aesthetic organization / Consistency) (5) องค์ความรู้ทางด้านศิลปะ (Knowledge of the field of art) (6) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) (7) ทักษะ ความชำนาญในการใช้เครื่องมือ (Skill / Craftsmanship) (8) ความสนุกสนาน และมีความพอใจเมื่อได้ปฏิบัติงาน (Enjoyment / Satisfaction)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การสอนศิลปะภาคปฏิบัติจะมีผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้สอน ผู้ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดประสบการณ์ทางการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนด้วยกระบวนการต่าง ๆ คือ การวางแผนการสอนที่เหมาะสม และเป็นแผนการสอนที่สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พัฒนาทักษะความสามารถทางศิลปะได้อย่างเต็มที่ในด้านของการดำเนินการสอน ผู้สอนมีหน้าที่สำคัญในการที่จะต้องสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนรู้ หรือการฝึกปฏิบัติ และต้องให้ความช่วยเหลือด้วยการแนะนำตีชมผลงานเพื่อนำสู่แนวทางการปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น การเลือกวิธีการ

ตอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และความสามารถที่แตกต่างกันของผู้เรียนก็เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการเรียนรู้ เนื่องจากผู้เรียนมีความสามารถ และพื้นฐานทักษะทางศิลปะที่แตกต่างกัน ดังนั้น วิธีการสอนในแต่ละรูปแบบจึงเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียนแตกต่างกันออกไป ในด้านของสื่อการสอนสื่อการสอนเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ใช้ในการส่งเสริมความคิด จินตนาการของผู้เรียน สื่อการสอนที่ดีจะต้องมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การแก้ปัญหาในการทำงาน หรือเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนเกิดจินตนาการในการสร้างสรรค์งาน และในด้านของการวัดผลและประเมินผล ผู้สอนมีหน้าที่ที่จะต้องเลือกสรรวิธีการวัดผล และเกณฑ์การวัดที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และความสามารถที่แตกต่างกันของผู้เรียน จากข้อมูลดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้สอนจึงเป็นบุคคลสำคัญที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องทำความเข้าใจในกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอน และพยายามปรับปรุงการสอนของตนเองให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น เพื่อนำสู่การบรรลุถึงความสำเร็จของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

คุณลักษณะของผู้เรียน

การศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนา " คน " ให้เป็น " มนุษย์ " ที่มีคุณภาพ มีความสามารถเต็มตามศักยภาพ มีพัฒนาการที่สมดุลทั้งปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ กระบวนการศึกษา จึงมีผู้เรียนเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา(ทบวงมหาวิทยาลัย , 2538) ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไป ใช้คำว่า " นิสิต หรือนักศึกษา " มีความหมายถึงผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนในมหาวิทยาลัยก่อนได้รับปริญญา (อุทุมพร จามรมาน , 2530) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของระบบการเรียนการสอนเนื่องจากความสำเร็จของการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษานั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับหลักสูตร หรือผู้สอนเท่านั้น หากแต่ขึ้นอยู่กับนักศึกษาผู้เรียนด้วย ดังที่ วิลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) กล่าวไว้ว่า ถ้าไม่มีผู้เรียนหรือนิสิตนักศึกษา ผู้สอนหรืออาจารย์คงไม่มีงานทำหรือเมื่อผลิตบัณฑิตออกไปเป็นผู้ไม่มีความรู้ ขาดคุณธรรม ไม่มีใครต้องการในสังคม คงไม่มีสถานที่ใดต้องการรับเข้าทำงาน และคงเป็นผลให้สถาบันการศึกษานั้น ๆ ไม่เป็นที่ต้องการของผู้เรียนด้วย เนื่องจากจบออกมาแล้วไม่สามารถหางานทำได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับผู้เรียนหรือนิสิตนักศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่ง

ไพฑูริย์ ลินลาวัฒน์ (2524) กล่าวว่า การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับนักศึกษา ผู้เรียน เป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ตรงกับความ ต้องการความสามารถความสนใจของผู้เรียน และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการเรียน การสอนในหลักสูตร ข้อมูลที่ควรศึกษาเกี่ยวกับนักศึกษา มีดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะของ ผู้เรียน ในระดับอุดมศึกษา ซึ่งวัยของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษานั้น เริ่มตั้งแต่ 18-19 ปี เป็นต้นไปจนถึงอายุ 21-22 ขึ้นไป โดยส่วนมากมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครหรือภาคกลาง หากพิจารณาใน ลักษณะเฉพาะด้าน พื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจแล้วพบว่าอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าบุคคล อื่น ๆ โดยทั่วไปของสังคมนั้น ๆ ลักษณะของผู้เรียนในสภาพปัจจุบัน โดยเฉพาะชั้นปีที่ 1 เป็นวัยรุ่นตอนปลาย มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ค่อนข้าง สูงจึงเป็นผู้ไวต่อความรู้สึก (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา , 2530) นอกจากนี้ผู้เรียน ในวัยนี้มักเป็นผู้มองโลกในแง่ดีเพราะเริ่มต้นและเติบโตมาพร้อมครอบครัวโรงเรียนแล้วจึง เข้าสู่การเรียนในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งชีวิตที่ผ่านมามีการต่อสู้ไม่มากนัก เผชิญกับปัญหา น้อย ทศนคติและค่านิยมที่มีต่อตนเอง เพื่อน สิ่งแวดล้อมในมหาวิทยาลัยและสังคม จึงเป็นไปในทางที่ดี (ไพฑูริย์ ลินลาวัฒน์ , 2524)

2. รูปแบบการเรียน ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษามีอยู่มากมาย แต่ละ คนแต่ละกลุ่มมีจุดมุ่งหมาย และรูปแบบการเรียนที่แตกต่างกัน ได้มีนักการศึกษาอย่าง โรธแมน และกราชา (1975 อ้างถึงใน พรทิพย์ บุญรอด , 2535) ได้จำแนกรูปแบบการ เรียน (Learning style) ของนิสิตนักศึกษา ซึ่งได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในวงการ ศึกษา โดยจัดออกเป็น 6 แบบคือ การเรียนแบบแข่งขัน (Competition) เป็นแบบที่ ผู้เรียนแสดงเพื่อเอาชนะเพื่อนด้วยกัน พยายามทำทุกอย่างให้ดีกว่าคนอื่น ชอบคำชมเชย และความสนใจจากอาจารย์ มองห้องเรียนเป็นเหมือนสนามแข่งขันที่ต้องมีการแพ้ - ชนะ การเรียนแบบร่วมมือ (Collaborative) เป็นแบบที่ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าจะสามารถเรียน ได้ดีที่สุดในโดยการแลกเปลี่ยนความคิดความสามารถซึ่งกันและกัน ชอบการร่วมมือกันทั้ง กับอาจารย์ และเพื่อน เห็นชั้นเรียนเป็นที่สำหรับปฏิสัมพันธ์ (Social interactions) เช่น เดียวกับสถานที่ที่เรารู้เนื้อหาวิชา การเรียนแบบหลีกเลี่ยง (Avoidance) เป็นกลุ่มที่ไม่ สนใจเนื้อหา หรือห้องเรียนไม่มีส่วนร่วมทั้งกับอารมณ์ และเพื่อน เห็นห้องเรียนเป็นสิ่งที่ไม่ น่าสนใจ การเรียนแบบมีส่วนร่วม (Participant) เป็นกลุ่มที่มีความรับผิดชอบที่จะเรียนรู้

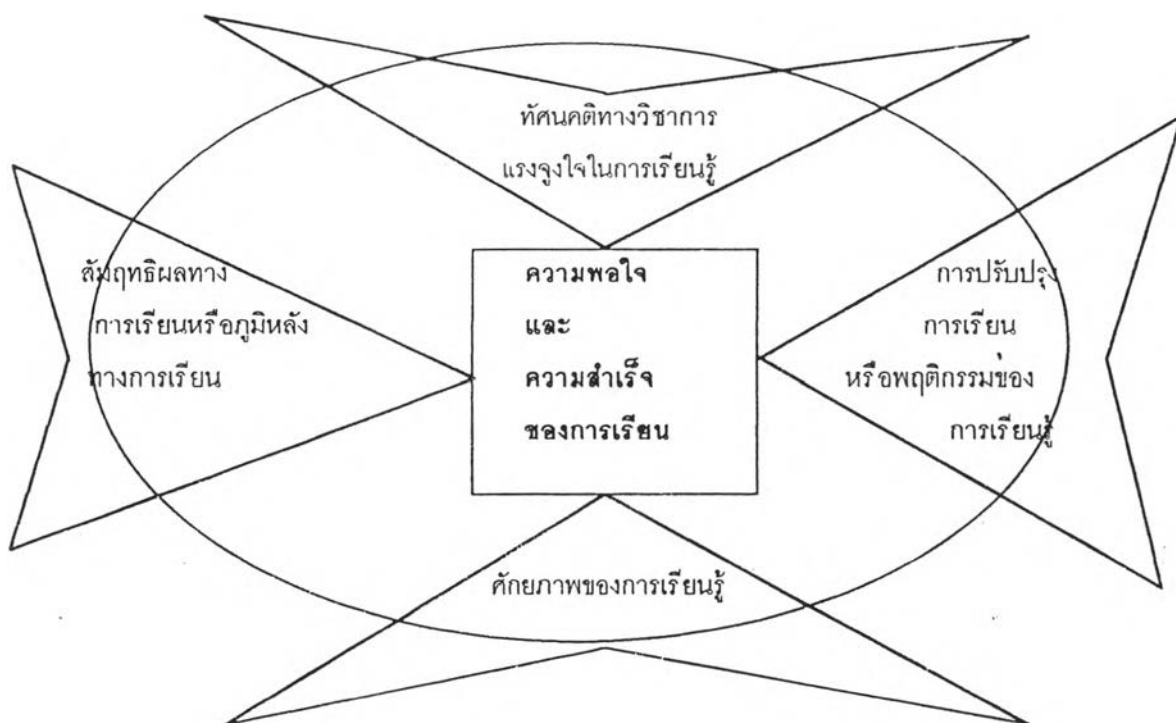
เนื้อหาวิชาให้มากที่สุด และต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ชั้นเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่มีส่วนร่วมน้อยในกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นกิจกรรมนอกหลักสูตร หรือไม่เกี่ยวกับการเรียนการสอน การเรียนแบบพึ่งพา (Dependence) เป็นกลุ่มที่มีความอยากรู้ อยากเห็นทางวิชาการน้อยมาก นอกจากสิ่งที่ถูกบังคับหรือกำหนดให้เรียน เห็นอาจารย์ และเพื่อนเป็นแหล่งโครงสร้างความรู้ และแหล่งสนับสนุนทางวิชาการ (Sources of instructor) และการเรียนแบบอิสระ (Independent) กลุ่มนี้คิดทำเรื่องทุกอย่างด้วยตนเองแต่รับฟังความคิดเห็นคนอื่น ตั้งใจศึกษาเนื้อหาที่ตนคิดว่าสำคัญ และเชื่อมั่นความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. ความสามารถทางพุทธิปัญญา (Cognitive or mental ability) ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไป จัดว่ามีความสามารถในการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับสูงกว่าบุคคลในวัยเดียวกัน โดยเฉพาะมีความกระตือรือร้นและมีอุดมการณ์สูง ดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นว่า ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษามีอายุอยู่ในระหว่าง 18-22 ปี ตามธรรมชาติของ เปียร์เจย์ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์ , 2524) ถือว่าเป็นวัยที่มีความเป็นผู้ใหญ่เต็มทีผ่านขั้นของการมีเหตุผล (Formal operation) เป็นวัยที่มีความสามารถในการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ของแต่ละคนจะสะท้อนความสามารถหรือความถนัดในการเรียนรู้ นั้น ๆ แตกต่างกันไปตามความสามารถของแต่ละคน การที่ผู้เรียนจะมีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ หรือคุณภาพมากน้อยเพียงใดนั้น โคล็บ (1974 อ้างถึงใน พรทิพย์ บุญรอด , 2535) กล่าวว่า จะต้องมีความสามารถในการเรียนรู้ 4 ลักษณะผสมผสานกัน คือ ผู้เรียนผู้นั้นจะต้องมีความสามารถในการเข้าร่วมหรือเปิดรับประสบการณ์ใหม่ (Concrete experience abilities) สามารถที่จะพินิจพิจารณาประสบการณ์ที่ได้ในหลากหลายแง่มุมจากหลักวิชาความรู้หลายสาขา (Reflective observation abilities) สามารถนำผลจากการวิเคราะห์นั้นๆ มาสร้างความคิดรวบยอด ที่มีลักษณะคล้ายทฤษฎีได้ (Abstract conceptualization abilities) และต้องมีความสามารถนำทฤษฎีของตนเองไปใช้ในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ (Active experimentation abilities) ลักษณะของการเรียนรู้ดังกล่าว แบนด์ท์ , เมียร์รา และ ชมิดท์ (Bandt , Meara , and Schmidt , 1974) กล่าวว่า เป็นลักษณะของการเรียนรู้ในด้านที่แสดงคุณลักษณะของความรู้ (Depth of knowledge) ซึ่งการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ เป็นการแสดงคุณภาพของการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับนี้ โดยแบ่งได้เป็น 4 ระดับ คือ ความสามารถในการจำได้ (Recognition) เป็นระดับของการจดจำถ้อยคำ มโนทัศน์ และความสัมพันธ์เมื่อเห็นสิ่ง

นั่นอีกครั้ง อาจทดสอบความจำได้โดยการใช้ข้อทดสอบแบบเลือกถูกผิด แบบเลือกตอบ หรือแบบจับคู่ ความสามารถในการระลึก หรือเรียกกลับ (Recall) เป็นระดับที่ สำคัญกว่า คือ การระลึกถึงสิ่งที่เคยเรียนรู้มาแล้ว ในลักษณะของการสร้างธนาคารเก็บ ข้อมูล ภายในที่สามารถดึงมาใช้ในการพัฒนา และสนับสนุนข้อโต้แย้งต่างๆ ได้ ความสามารถในการทำความเข้าใจ (Understanding) เป็นระดับที่ผู้เรียนสามารถอธิบายสิ่ง ต่าง ๆ ได้ด้วยคำพูดหรือการให้ความหมายคำจำกัดความที่คิดขึ้นได้เอง โดยการเปรียบเทียบวิพากษ์ วิจรณ์ เกี่ยวกับมโนทัศน์และแนวความคิด ความสามารถในการนำไปใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำความรู้ความเข้าใจจากประสบการณ์เดิม หรือ เรื่องราวต่าง ๆ ที่เรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริง

นอกจากข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน ที่ผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้น ดังกล่าว ผู้เรียนเองก็ต้องพยายามที่จะมีความเข้าใจในปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อ ความสำเร็จและความล้มเหลวทางการศึกษาของตนเองด้วย ดังที่ บราวน์ (Brown , 1977) กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของปัจจัย 4 ประการที่มีอิทธิพลต่อความพอใจ และความสำเร็จ ทางการเรียนของนักศึกษาว่าประกอบด้วยศักยภาพทางการเรียนรู้ (Academic ability : Learning potential) หมายถึง ความสามารถด้านสติปัญญาสำหรับการเรียนรู้ซึ่งบุคคล แต่ละคน มีแตกต่างกันออกไปเป็นเรื่องสำคัญ ที่นักศึกษาจะต้องรู้ศักยภาพของตนเองว่า อ่อนหรือเก่ง เพื่อที่จะวางโปรแกรมการศึกษาตามไปด้วย สัมฤทธิผลทางการเรียนหรือ ภูมิหลังทางการเรียน (Academic achievement : Learning background) หมายถึง พื้นฐานของความรู้ที่นักศึกษามีอยู่แล้ว สำหรับนักศึกษาใหม่แล้วทักษะทางการเขียน และ การอ่านที่มี ประสิทธิภาพ เป็นความต้องการที่สำคัญสำหรับการศึกษาให้สำเร็จ พฤติกรรมของการเรียนรู้ (Academic adjustment : Learning behavior) หมายถึง ทักษะทางการศึกษาเบื้องต้นของนักศึกษา และประสิทธิภาพในการแสดงออกทางกิจกรรม การเรียนของนักศึกษา นักศึกษาใหม่ส่วนมากจะต้องปรับปรุงพฤติกรรม การเรียน เพื่อที่จะรับมือกับกระบวนการทางวิชาการ เช่น การจดโน้ตธรรมดา การวางโปรแกรมคำสั่ง สอน การสอบไล่ และการวิจัยอิสระ ประสิทธิภาพในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย จะขึ้น อยู่กับการใช้เทคนิคที่มีประสิทธิภาพของนักศึกษาสำหรับการจัดระเบียบ และการทำ กิจกรรมการศึกษาให้สำเร็จ ทักษะคติทางวิชาการหรือการกระตุ้นทางการเรียน (Academic attitude : Learning motivation) หมายถึงความรู้สึกและความคาดหวัง ของนักศึกษาเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย การยอมรับ และความต้องการสำหรับการเรียนรู้

วิชาการของนักศึกษา การแสดงออกทางการศึกษาของนักศึกษา ได้รับอิทธิพลมาจาก ความกดดันทางสังคมทั้งทางด้านบวกและด้านลบ จากการศึกษาปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว เพื่อนเพศเดียวกัน และเพื่อนต่างเพศ และอื่น ๆ การได้รู้ว่าคุณศึกษาดังกล่าวอะไร จากมหาวิทยาลัย และทำไมเขาจึงต้องการเป็นทนายไปสู่วิศวกรรมทางวิชาการที่ดีและ ความเข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งเช่นนั้น มีอิทธิพลอย่างสำคัญโดยระดับของครอบครัว และการยอมรับ กลุ่มเพื่อนและช่วยให้ได้ประสบการณ์โดยนักศึกษาแนวคิดดังกล่าวสามารถ อธิบายถึงความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประสบความสำเร็จทางการเรียน

ในด้านการเรียนการสอนศิลปะ นักศึกษาผู้เรียนจะมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากนักศึกษาในสาขาวิชาอื่น ๆ วัลลภา เทพหัสดิน (2530) กล่าวถึงลักษณะของผู้เรียน สาขาวิชาทางด้านมนุษยศาสตร์ ซึ่งศิลปะก็เป็นหนึ่งในศาสตร์ทางด้านนี้ว่า ผู้เรียนในกลุ่มนี้ในด้านของบุคลิกภาพเป็นผู้มีบุคลิกภาพไม่แน่นอน เจ้าอารมณ์ ไม่ค่อยมีเหตุผลทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือทฤษฎีการต่าง ๆ เป็นผู้มีความนิยมทางสุนทรียภาพสูง มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ สนใจบทเรียนที่แปลกใหม่ มีความคิดที่มีอุดมการณ์

และมีความมุ่งหวังที่จะนำความรู้ ความสามารถไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และขอความช่วยเหลือสังคม

จอห์น เอ. ไมเคิล กล่าวถึงลักษณะของผู้เรียนศิลปะ โดยจำแนกตามลักษณะของการถ่ายทอดทักษะทางการทำงานศิลปะ แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ผู้เรียนแบบปฏิบัติเชิงกล (Mechanical orientation) มีลักษณะของการทำงานแบบใช้มือมากกว่าความคิด มักจะทำงานศิลปะแบบ เป็นขั้นตอน (Step by step) ด้วยเครื่องมือทางศิลปะที่จำกัดการทำงานอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเป็นระบบมากจนเกินไป ทำให้ผลงานที่ออกมาขาดความงามทางสุนทรียภาพ เป็นเพียงผลงานที่แสดง ออกทางเทคนิคมากกว่า
2. ผู้เรียนแบบปฏิบัติอย่างอิสระ (Primitive orientation) เป็นลักษณะของ ผู้เรียนที่แสดงออกในงานด้วยรูปทรงที่ดูเรียบง่าย โดยไม่คำนึงถึงสัดส่วนที่ถูกต้อง ต้องการที่จะแสดงออกแบบลองผิด ลองถูก (Trial and error) มากกว่าจะคำนึง ความถูกต้องตามกฎหมาย
3. ผู้เรียนแบบปฏิบัติด้วยปัญญา (Intellectual orientation) การทำงานของผู้เรียนในลักษณะนี้ จะคำนึงความสมบูรณ์ของรูปแบบวิธีคิดและทักษะ แสดงออกให้เห็นถึงความสามารถในเชิงทักษะจนขาดการแสดงออกทางด้านของความรู้สึก
4. ผู้เรียนแบบปฏิบัติตามสัญชาตญาณและอารมณ์ (Intuitive - emotional orientation) ผู้เรียนในลักษณะนี้เป็นผู้มีความสามารถ ในการทำงานความเชื่อมั่นในตนเองสูง สามารถสร้างผลงานให้เกิดความเคลื่อนไหวตามความรู้สึกได้ด้วยตนเองไม่ต้องอาศัยคำแนะนำจากอาจารย์ผู้สอนมากนัก

ผดุง พรหมมูล (2538) กล่าวถึง คุณสมบัติที่สำคัญของการเป็น นักศึกษาศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านทัศนศิลป์ว่า จะต้องเป็นผู้พร้อมที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ในหลายรูปแบบและมี ทัศนคติของคนยุคใหม่ที่ว่า " ชีวิต คือการเรียนรู้ " สามารถเชื่อมโยงศิลปะกับศาสตร์ด้านอื่น ๆ ได้อย่างประสานกลมกลืนมีความสามารถที่จะถ่ายทอดพลังความคิดสร้างสรรค์ออกมาได้อย่างมีเป้าหมายสามารถแสดงภูมิปัญญาที่มีความเป็นตัวของตัวเอง กระบวนการเรียนต้องมีความสามารถที่จะบูรณาการรายวิชาต่างๆในเชิงความคิดรวบยอดมากกว่ารายละเอียดและรู้จักเลือกสาระสำคัญมาเป็นสิ่ง

เรี ยนรู้ เป็นนักปฏิบัติที่สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีมาสู่การปฏิบัติได้ มีความสามารถในการแสวงหาเครื่องมือทางศิลปะที่จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และดำเนินชีวิตตามความจำเป็น

การที่ผู้สอนได้ทราบข้อมูลบางประการของผู้เรียน จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน ผู้สอนจึงควรศึกษาเพื่อ ให้อู้ว่าผู้เรียนมีลักษณะอย่างไร ชอบและสนใจอะไร แล้วพยายามทำให้ผู้เรียนเกิดความ สนใจในวิชาที่อาจารย์สอนให้ได้ การที่ผู้เรียนสนใจวิชาหนึ่งวิชาใดเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ จะทำให้ผู้เรียนบังเกิดความมุ่งมั่นที่จะศึกษาในวิชานั้นให้สำเร็จ ถ้าผู้สอนสามารถทำให้ ผู้เรียนสนใจบทเรียนได้ ก็ย่อมทำให้การสอนประสบความสำเร็จด้วย (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา , 2530) เพราะจากข้อมูลดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีความ สำคัญต่อสถาบัน และการเรียนการสอนเช่นเดียวกับอาจารย์ผู้สอน ในการที่จะทำ ให้การจัดการเรียนการสอนของสถาบันใด สถาบันหนึ่งประสบความสำเร็จนั้น นอกจาก ผู้สอนจะต้องปรับปรุงตัว ให้เหมาะสมกับสถานการณ์การสอนแล้ว ยังต้องให้ความสนใจ ในตัวผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอเพราะการที่ผู้เรียนจะเรียนได้ดีนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน ทั้งพื้นฐานเดิม ทักษะคิด หรือค่านิยม ความสนใจในวิชาชีพ ความรู้ความสามารถ และวิธีการเรียน ซึ่งผู้เรียนก็ต้องให้ความสนใจในการเรียน ตั้งใจปฏิบัติอย่างจริงจังและ ศึกษาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ

การเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ

การศึกษาศิลปะในระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่เน้นการฝึกปฏิบัติ โดยให้ผู้เรียนมีความสามารถปฏิบัติงานได้จริง เป็นการศึกษาที่เน้นการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนได้ รับรู้ถึงแก่นแท้ของความรู้ที่ตนได้มาจากการปฏิบัติด้วยตนเอง การเรียนการสอนที่เน้นการฝึก ปฏิบัตินั้น ไพฑูรย์ สินลารัตน์(2524) กล่าวว่า การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา นอกจากการสอนด้วยวิชาการศึกษาทั่วไปแล้ว ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อการประกอบอาชีพด้วย ดังนั้น การเรียนการสอนจึงต้องมีลักษณะของภาคปฏิบัติด้วยเพื่อให้ผู้เรียนได้มีการปฏิบัติ จริงเป็นการเรียนรู้จากสภาพการที่เป็นจริง ในการศึกษาด้านศิลปะก็เป็นการศึกษาวิชาชีพ อย่างหนึ่งที่ต้องมีการฝึกฝนทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงานทั้งภายใน และภายนอก ห้องปฏิบัติงาน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการฝึกปฏิบัติทางศิลปะเป็นความสามารถของการใช้

ความรู้ย่อมมีประสิทธิภาพ ในการสร้างความสัมพันธ์ขององค์ความรู้ที่เกี่ยวกับศิลปะ กระบวนการทำงานศิลปะ หลักการทางศิลปะ องค์ประกอบศิลป์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และสุนทรียศาสตร์ ทักษะความชำนาญเกิดขึ้นได้จากการผ่านการฝึกฝน การได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ผู้สอน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาทักษะความสามารถ ในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น (Lansing , 1976) นอกจากนี้ การเรียนทางด้านศิลปะ ผู้เรียนจะต้องมีความเข้าใจในคุณค่าทางความงามทางศิลปะในแขนงที่ตนเรียน ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงถึงความงามของศิลปะทางด้านทัศนศิลป์ เท่านั้น ซึ่งความงามทางทัศนศิลป์เป็นความงามที่สามารถมองเห็นด้วยตา

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2528) สุชาติ เกาทอง (2536) กล่าวถึง ความงามของงานศิลปะ ประเภททัศนศิลป์ ไล่คล้ายคลึงกันว่า ความงามทางทัศนศิลป์ เป็นคุณค่าทางความงามที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางศิลปะมีมูลฐานที่สำคัญมาจากองค์ประกอบหลักทางศิลปะ คือ เส้น สี รูปร่าง ผิว และน้ำหนัก สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือ ที่จะใช้ประกอบการถ่ายทอดให้ปรากฏเป็นภาพเท่านั้น องค์ประกอบของการสร้างสรรค์จะมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใดนั้น จะต้องประกอบขึ้นจากความเข้าใจในเรื่องของ ดุลยภาพ สัดส่วน ความกลมกลืน จังหวะ และจุดเด่น หลักการเหล่านี้ไม่ได้เป็นกฎตายตัว โครงสร้างทางทัศนศิลป์มีความจำเป็นสำหรับผู้เริ่มศึกษาทางด้านศิลปะ เพราะจะทำให้เข้าใจในวิธีการจัดภาพ และสร้างสรรค์ภาพให้เหมาะสม มีความงดงามได้สัดส่วน เป็นงานศิลปะที่ความเป็นเอกภาพ ความงามดังกล่าวนี้จะถูกถ่ายทอดโดยผู้สอนประกอบกับความขยันหมั่นเพียร ในการฝึกปฏิบัติงานศิลปะของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนก็จะเกิดการเรียนรู้ ความจดจำ และเกิดความซาบซึ้งในงานศิลปะนั้น ๆ

ในการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ ทางด้านทัศนศิลป์ แล่นซึ่ง ได้จำแนกโครงสร้างของความรู้ที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ไว้ 3 โครงสร้างคือ

1. โครงสร้างทางความรู้ในศิลปะ : พุทธิพิสัย (The structure of knowledge in art : The cognitive domain) เป็นการพัฒนาความรู้ใน 5 ด้าน คือ (1) ความรู้ในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีประสบการณ์ทางสุนทรียะที่กว้างไกล ความรู้ทางด้านนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดและจินตนาการ หากผู้เรียนมีความรู้ทางด้านนี้ จะทำให้ไม่สามารถพูด สร้างหรือตัดสินคุณค่าของความงามต่าง ๆ ได้ (2) ความรู้ในการจัดองค์ประกอบเป็นความรู้พื้นฐานของการสร้างสรรค์งานศิลปะ ผู้เรียนจะต้องมีความ

เข้าใจในส่วนประกอบสำคัญที่จะสามารถ สร้างสรรค์ผลงานของตนให้เกิดความงามได้ (3) ความรู้ในประวัติศาสตร์ศิลปะ เป็นความรู้พื้นฐานของการเกิดความซาบซึ้งในศิลปะ เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมโลกทัศน์ทางศิลปะ ให้ผู้เรียนมีมุมมองทางศิลปะที่กว้างไกล และสามารถใช้ประวัติศาสตร์ศิลปะ เป็นแม่แบบของการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดพัฒนาการในการทำงานที่ดีขึ้น (4) ความรู้ในธรรมชาติและคุณค่าของศิลปะ และ(5) ธรรมชาติของ ประสบการณ์ทางสุนทรียะเป็นความรู้ที่มีความสำคัญที่สุดไม่ว่าจะเป็นสำหรับการสร้างผลงานศิลปะ หรือการตัดสินคุณค่าของผลงานศิลปะ ผู้เรียนจะมีความสามารถในการหยั่งรู้ถึงความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่าง ๆ ทางศิลปะ ที่ถูกนำมารวมกันเข้าเพื่อนำเสนอถึงความคิด และจินตนาการของผู้สร้างสรรค์

การเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย เป็นการเรียนรู้ในด้านของความรู้ อันได้แก่ การระลึกถึงเป็นความรู้เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะ เช่น การใช้ถ้อยคำในการอธิบายศัพท์ทางเทคนิคต่าง ๆ การบอกองค์ประกอบที่มองเห็นได้ในภาพ รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ บุคคล สถานที่ แหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ ความรู้เกี่ยวกับแนวทางและวิธีการในการจัดการกับลักษณะพิเศษ เป็นความรู้เกี่ยวกับการพิจารณาตัดสิน และการวิเคราะห์วิจารณ์ ส่วนมากเกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ เช่น ความรู้เกี่ยวกับวัสดุที่ใช้ในการวาดภาพ สัญลักษณ์ในแผนที่ ภาพโปสเตอร์ กระบวนการออกแบบ การรักษา เครื่องมือ ความรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางแนวความคิด เหตุการณ์ กระบวนการของทัศนศิลป์ ความรู้เกี่ยวกับความเป็นสากล และบทสรุปในขอบข่ายวิชา เช่น ทฤษฎีต่าง ๆ และหลักการทั่ว ๆ ไป ซึ่งนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ และนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของการทำงานศิลปะ ความเข้าใจ คือความเข้าใจว่าตนเองกำลังสื่ออะไร เพื่อประโยชน์ในการสื่อความหมายผ่านทางความคิดและวัสดุ โดยไม่จำเป็นต้องรู้จักสถานการณ์ที่ปรากฏอยู่ เช่น เข้าใจเรื่องการสื่อความหมายด้วยการถ่ายทอด หรือแปลความหมายจากภาษา หรือรูปแบบหนึ่ง ไปเป็นอีกภาษา หรือรูปแบบหนึ่ง เช่น การแปลความหมายวัสดุที่มองเห็นไปเป็นภาษาพูด หรือการแปลความหมายวัสดุทางภาษาพูดไปเป็นภาพ การนำไปใช้ คือ การนำความคิดกฎเกณฑ์หรือทฤษฎีต่าง ๆ ไปใช้ในสถานการณ์ที่มองเห็นได้ชัดเจน การวิเคราะห์ (การจำแนกแยกแยะ) คือ การย่อ หรือสรุปการสื่อความหมายให้อยู่ในรูปของส่วนประกอบของการสื่อความหมายนั้น เพื่อให้ลำดับความคิดและความสัมพันธ์ของความคิดเหล่านี้ชัดเจนและหมดข้อสงสัย เช่น การรู้จักรูปแบบในงานศิลปะ การสังเคราะห์ คือ การรวมกันขององค์ประกอบเพื่อสร้างเป็น

รูปแบบ เป็นการผลิตการสื่อความหมายที่พิเศษ แปลก ไม่เหมือนใคร เช่น การสื่อความหมาย ความคิด หรือประสบการณ์ที่แปลก ๆ ไปสู่คนอื่น ๆ และการประเมินผล คือ การตัดสินคุณค่าของความคิด วัสดุ กระบวนการ หรือวิธีการตามกฎเกณฑ์การวัด หรือมาตรฐาน เช่น การตัดสินงานศิลปะ

2. โครงสร้างทางทัศนคติในศิลปะ : จิตพิสัย (The structure of attitudes in art : The affective domain) ผู้เรียนควรที่จะมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนศิลปะ โดยฝึกให้ตนเองเกิดทัศนคติขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนทางศิลปะ 4 ประการ คือ (1) สนใจในประสบการณ์ทางสุนทรีย์ที่กว้างไกล (Interest in the aesthetic dimension of experience) การเรียนรู้จากการแสวงหาประสบการณ์สุนทรีย์ทางศิลปะ เป็นการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะ หากขาดความสนใจในสิ่งนี้ผู้เรียนก็จะไม่เกิดความซาบซึ้งต่อการเรียนรู้นั้น ๆ (2) ความมั่นใจในความสามารถของตนเองในการสร้างและประเมินคุณค่าผลงานศิลปะ (Confidence in one's ability to make and evaluate works of art) ความมั่นใจในตนเองเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความกล้าแสดงออก ทั้งทางด้านความคิด จินตนาการ และความรู้สึก ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานศิลปะ (3) การเปิดใจกว้างยอมรับในรูปทรงหรือรูปแบบที่มีความแตกต่าง (Open-mindedness toward the different forms or styles that art might take) การเปิดใจกว้างยอมรับในความแตกต่างจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ หรือเกิดการทดลองสร้างความสัมพันธ์ของรูปทรงทางศิลปะ หรือรูปแบบแบบต่าง ๆ ให้มีความแปลกใหม่เกิดเป็นประสบการณ์ทางศิลปะแบบใหม่ขึ้น และ (4) ความตั้งใจอย่างหนักด้วยความอุตสาหะวิริยะ (Willingness to work hard and to persevere) เป็นการมุ่งมั่นทำงานตั้งแต่เริ่มต้น จวบจนการประเมินผลงานเสร็จสิ้น การทำงานด้วยความตั้งใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ที่จะนำไปสู่ การพัฒนาทางด้านทักษะ ในการใช้อุปกรณ์ศิลปะนำเสนอถึงความคิด ประสบการณ์ทางศิลปะออกมาเป็นรูปทรงทางศิลปะ

การเรียนรู้ทางด้านจิตพิสัยเป็นการรับความคิด คือ ความไวต่อสภาวะปรากฏการณ์ สถานการณ์ หรือปัญหาที่จัดให้ เช่น การรู้จักองค์ประกอบด้านความงามของสถาปัตยกรรม มีความเต็มใจที่จะรับ เช่น สังเกตอย่างสนใจในงานศิลปะที่ผู้อื่นสร้างสรรค์ขึ้นมา การตอบสนอง คือ ปฏิกริยาตอบสนองต่อปรากฏการณ์หนึ่งด้วยการตอบสนองอย่างเปิดเผย เช่น มีความเต็มใจที่จะตอบสนองการวิจารณ์งานศิลปะ โดย

สมัครใจ มีความยินยอมที่จะใช้หลักของการออกแบบ มีความพอใจในการตอบสนอง คือ สนุกสนานเพลิดเพลินกับการระบายสีภาพ การตีค่าเกี่ยวกับคุณค่าหรือความเชื่อในปรากฏการณ์อย่างหนึ่งอย่างมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง เช่นการยอมรับในคุณค่า ความเชื่อในหลักการอย่างมีเหตุผล เช่น การเขียนจดหมายร้องเรียนถึงบรรณาธิการ ประทับเรื่องสภาพที่ตกต่ำของศิลปะ การรวบรวม คือ การพัฒนาคุณค่าด้วยการจัดระบบ รวมทั้งการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่า และการสร้างลำดับก่อนหลังของคุณค่า เช่นสามารถบอกถึงความแตกต่างของผลงานศิลปะชั้นสูง ที่ตนเองชื่นชมและอธิบายถึงความสัมพันธ์ ในความแตกต่างกับศิลปะที่ตนเองไม่ชอบได้ และการอธิบายลักษณะโดยใช้คุณค่าหรือความซับซ้อนของคุณค่า คือการสังเคราะห์และรวบรวม ระบบคุณค่าที่มีความกลมกลืนกันและมีหลายแนวทาง เพื่อชี้นำบุคคลให้ปฏิบัติได้สอดคล้องกับความเชื่ออุดมคติซึ่งประกอบกันเป็นปรัชญาทั้งหมด หรือทฤษฎีเกี่ยวกับโลก เช่น ความพร้อมที่จะปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามหลักฐานที่เชื่อถือได้ การวางระเบียบชีวิตส่วนตัว และชีวิตที่พลเมืองควรปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของพฤติกรรม ที่อาศัยจริยศาสตร์ และความเชื่อในคุณค่าของความงาม ที่สอดคล้องกับอุดมคติ

3. โครงสร้างทางทักษะทางศิลปะ : ทักษะพิสัย (The structure of skill in art : The psychomotor domain) การฝึกปฏิบัติในงานศิลปะนั้นเป็นการประสานกันของตากับมือในการใช้เครื่องมือและวัสดุได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ด้านทักษะพิสัยเป็นการแสดงออกทางกายภาพ (Physical aspects) จำแนกออกเป็น 5 ส่วน คือ (1) เป็นความสามารถของการใช้เครื่องมือและวัสดุทางศิลปะ (2) สามารถนำองค์ประกอบที่มองเห็นได้ เช่น เส้น รูปร่าง คุณค่า ความหยاب ความละเอียดของพื้นผิว และสี มาจัดวางเป็นผลงานศิลปะได้ (3) สามารถอธิบายความแตกต่างและความเหมือนระหว่างองค์ประกอบของศิลปะที่สามารถมองเห็นได้ (4) สามารถใช้ศัพท์ทางศิลปะอธิบายคุณลักษณะของพื้นผิวที่เกี่ยวข้องกับความหยاب ละเอียด ช่องไฟ การสะท้อนของแสง ฯลฯ ได้อย่างเหมาะสม และ(5) สามารถบอกและอธิบายคุณลักษณะที่หลากหลาย เช่น รูปร่างที่เป็นเหลี่ยมเป็นมุม รูปทรง ที่มีสัดส่วน สมดุลย์ ฯลฯ ในด้านการแสดงออกทางสังคม (Social aspects) จำแนกออกเป็น 4 ส่วน คือ (1) สามารถบอกหรืออธิบายคุณลักษณะที่เป็นตัวแทนในงานศิลปะที่เกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้ คือ เหตุการณ์ หน้าที่ อารมณ์ และความหมาย (2) สามารถใช้จินตนาการถึงแหล่งกำเนิดทางความคิดของศิลปินที่เป็นไปได้ (3) สามารถอธิบายถึงความแตกต่างของรูปแบบต่าง ๆ ทางศิลปะ

และยุคสมัยของงานศิลปะได้ และ(4) สามารถนำวิธีการสร้างงานศิลปะของตนเอง มาสัมพันธ์กับการทำงานศิลปะของศิลปินที่มีความพิเศษ ในการสร้างสรรค์งานได้

สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

"สภาพแวดล้อม" หรือ "สิ่งแวดล้อม" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Environment" หรือ "Setting" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำดังกล่าวไว้ว่า มนุษย์และสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวของมนุษย์ ทั้งที่เกิดขึ้นเอง โดยธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งรวมถึงระบบสังคมและวัฒนธรรมด้วย สภาพแวดล้อม มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อสิ่งมีชีวิตในบริเวณหนึ่ง ๆ จึงทำให้มีผู้นิยามคำว่า สภาพแวดล้อม หมายถึง ปัจจัยและตัวแปรต่างๆ ที่ทำให้สภาพการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไป (บรรยงค์ โตจินดา , 2519 อ้างถึงใน มธรา จึงอยู่สุข , 2531) ลูทัว และ เค็นท์ จำแนกประเภทของสภาพแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ไว้ 2 ประเภท คือ (1) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural environment) เป็นสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment) คือลักษณะ ตามธรรมชาติของภูมิประเทศ ทิวทัศน์ อากาศ ดินน้ำ แร่ธาตุ สภาพแวดล้อมทางชีวภาค หรือ ภูมิศาสตร์ (Bio-geographic) คือลักษณะตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต เช่น คน สัตว์ ป่าไม้ และ (2) สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural environment) เป็นสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างเสริมขึ้นมาจนเกิดเป็นสภาพแวดล้อมทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมถึงสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เป็นการสร้างบรรยากาศในด้านต่างๆ ที่ จะเอื้อต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการความเจริญในด้านต่าง ๆ

ในด้านของสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน หรือ สภาพแวดล้อมทางการศึกษา (Educational environment) เป็นการสร้างบรรยากาศในด้านต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการความเจริญด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา (Luca and Kent, 1968) สภาพแวดล้อมทางการศึกษาอาจหมายถึง วัตถุประสงค์ของ เช่น อาคารเรียน ห้องสมุด ห้องเรียน ห้องปฏิบัติงาน บริเวณสถานที่ ในสถานศึกษา ฯลฯ รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนการสอน และการให้ความสะดวกแก่ผู้เรียนและผู้สอน เพื่อสนองการเรียนการสอนให้ได้เต็มที่ (นที ประยูรเงิน , 2524)

นอกจากนี้อาจหมายถึงภาวะการทำงานที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้สอนสามารถพัฒนาอาชีพและเพิ่มสมรรถภาพการทำงานของผู้สอนให้มากขึ้น สภาพแวดล้อมทางการศึกษาสามารถเรียงจากใกล้ตัวมาถึงไกลตัวได้ คือ ประเทศและชุมชน ส่วนประกอบและค่านิยมของชุมชน สภาพของสถานศึกษา เช่นเป็นสถาบันของรัฐบาล หรือเอกชน ลักษณะของห้องเรียน เช่นขนาดของห้องเรียน การตกแต่งพื้นที่ภายใน และภายนอกห้องเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงาน ระหว่างผู้เรียน หรือผู้บริหาร ลักษณะส่วนตัวของผู้สอนและผู้เรียน เจตคติของผู้สอนและผู้เรียน และพฤติกรรมของผู้สอนและผู้เรียน (สมจิต ธนสุกาญจน์ , 2522 อ้างถึงใน มธูรา จิ่งอยู่สุข , 2531)

ในการศึกษาระดับอุดมศึกษา สภาพแวดล้อมภายในสถาบันมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ และพัฒนาการทุกด้านของมวลสมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาผู้เรียนในสถาบันนั้น เช่น นักศึกษาคคนหนึ่งอาจจะเรียนไม่ได้เลยในสภาพแวดล้อมภายในสถาบันแห่งหนึ่งแต่กลับประสบความสำเร็จในการเรียนยอดเยี่ยม และเป็นผู้เป็นที่ดีเด่นในสภาพแวดล้อมภายในสถาบันอีกแบบหนึ่ง ชิคเกอร์ริง และ แบลคเบอร์น (Chickering and Blackburn , 1970) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมของการเรียนการสอน ได้แก่ หลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรวมถึงบรรยากาศทางวิชาการ ส่งผลต่อการเลือกเรียนในสถาบันการศึกษาและสิ่งเหล่านี้ยังมีผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษาอีกด้วย สอดคล้องกับ ฮาโรลด์ (1964 อ้างถึงใน บลู , 1981) ที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อมของการเรียนการสอน หมายถึง ระบบการศึกษา อันประกอบไปด้วยหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ระบบการปกครอง และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทศนคติ และความสนใจของตนเอง

นอกจากนี้ ลูว์กา และเค้นท์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของสภาพแวดล้อมทาง การเรียนการสอน 8 ประการ คือ บรรยากาศในการเรียน พฤติกรรมของอาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร สิ่งอำนวยความสะดวก บรรยากาศของการบริหาร และวินัยของผู้เรียน การจัดกิจกรรมสันนาการ เช่น กีฬา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้สอนและบริการทางวิชาการ เพส และ สเติร์น (Pace and Stern ,1965) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัย เป็นตัวเร่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเรียนรูู้ และบุคลิกภาพของนักศึกษาและมีส่วนทำให้นักศึกษาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์ของตน โดยแบ่งสภาพแวดล้อมใน

มหาวิทยาลัยเป็น 4 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ เช่น ตึกเรียน ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ สภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน เช่น สภาพ , บรรยากาศ ระหว่างมีการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร เช่น การดำเนินนโยบายการบริหาร กฎระเบียบข้อบังคับ ของสถาบัน และสภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อน

อาจกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน โดยแบ่งสภาพแวดล้อมของการเรียนการสอน ในมหาวิทยาลัยไว้ 2 ด้าน คือสภาพแวดล้อมทางกายภาพ อันได้แก่สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน เช่น ขนาดและรูปร่างของห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ อากาศภายในห้องเรียน เป็นต้นและสภาพแวดล้อมภายในสถาบัน ได้แก่ การใช้พื้นที่ภายในสถาบันที่นอกเหนือ จากห้องเรียน มาดัดแปลงให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา เช่น การจัดพื้นที่สำหรับแสดงผลงานนักศึกษา จัดที่นั่งพักผ่อนหรือที่สำหรับรอ ชั่วโมงเรียน ทำงาน เป็นต้น สภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ บรรยากาศทางการเรียนการสอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับเพื่อนร่วมชั้น ผู้เรียนกับผู้สอน และผู้สอนกับเพื่อนร่วมงาน ตลอดจนรวมถึงบรรยากาศทางด้านการบริหาร

ในด้านของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของการเรียนการสอนศิลปะ ภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมภายในห้องปฏิบัติการศิลปะ ชลอ พงษ์สามารถ (2526) กล่าวว่า ห้องเรียนศิลปะควรเป็นห้องเรียนที่แยกเป็นเอกเทศ ต้องกว้างขวางเพื่อความเคลื่อนไหวอย่างคล่องตัวของผู้เรียน และมีความแตกต่างจากห้องเรียนธรรมดา ผดุง พรหมมูล (2538) ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ ไว้ว่า (1) ต้องจัดเตรียมห้องปฏิบัติการให้เพียงพอและมีความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา ของการปฏิบัติในแต่ละครั้ง (2) เป็นห้องปฏิบัติการที่มีบรรยากาศกระตุ้นและช่วยการทำงานสร้างสรรค์ (3) ห้องปฏิบัติการไม่จำเป็นว่าจะต้องอยู่แต่ภายในสถาบัน เท่านั้น แต่อาจรวมไปถึงชุมชน หมู่บ้าน หรือแหล่งโบราณคดีก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ การปฏิบัติงานในแต่ละครั้ง ส่วนในด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสภาพแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับบรรยากาศในการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พฤติกรรมของอาจารย์และนักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน บรรยากาศของการบริหารและวินัยของผู้เรียน การจัดกิจกรรมสันทนาการ เช่น การเล่นกีฬา ฯลฯ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้สอน ทั้งนี้ การสอนศิลปะนอกจากส่วนประกอบด้านผู้เรียน เนื้อหาวิชา ผู้สอน และส่วนประกอบอื่น ๆ เช่น วิธีการสอน เนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะ

แล้ว อุปกรณ์การเรียนและสภาพห้องเรียน รวมถึงบรรยากาศทางการเรียนการสอน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ก็มีความสำคัญอย่างมากในการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปัญหาการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

ปัญหาการเรียนการสอนศิลปะ ส่วนมากจะมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการเรียนการสอน ได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน อุปกรณ์ สิ่งแวดล้อมและเงื่อนไขอื่นๆ (กัญญา เจริญศุภกุล , 2528) อภัย นาคคง (2528) กล่าวว่า การพิจารณาปัญหาการเรียนการสอนศิลปะ จำเป็นต้องพิจารณาตัวองค์ประกอบทางการศึกษา คือ ผู้เรียน ผู้สอน สิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน และการบริหาร จากความคิดเห็นของนักวิชาการดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติที่เกิดขึ้นนั้น เป็นเพราะองค์ประกอบในการเรียนการสอนที่ยังไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ กล่าวคือ ปัญหาเนื่องมาจากผู้เรียน ผู้สอน การบริหาร สถานที่และวัสดุอุปกรณ์

1. ปัญหาที่เนื่องมาจากผู้เรียน

ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา เป็นผู้ที่อยู่ในระยะผู้ใหญ่วัยรุ่น จึงเป็นผู้ที่มีอารมณ์ผันแปร ที่ต้องการคำแนะนำให้ปรับพฤติกรรมให้ถูกต้อง ในด้านการเรียนมีความกระตือรือร้น สนใจบทเรียนที่แปลกใหม่ มีความคิดที่มีอุดมการณ์ ผู้เรียนในระดับนี้มาจากทุกสารทิศ มาจากสิ่งแวดล้อม ทัศนคติ และวิถีชีวิต จากครอบครัวที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะพื้นฐานทางวิชาการที่ได้รับมาจากโรงเรียนต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน ผู้สอนจึงควรยอมรับและมีความเข้าใจในสภาพของผู้เรียนที่ไม่เหมือนกัน ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาเพื่อให้รู้ว่าผู้เรียนมีลักษณะอย่างไร สนใจอะไร แล้วพยายามทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในวิชาที่อาจารย์สอนให้ได้ การที่ผู้เรียนสนใจในวิชาหนึ่งวิชาใด เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้เรียนบังเกิดความมุ่งมั่น ที่จะศึกษาเล่าเรียนในวิชานั้นให้สำเร็จ ถ้าผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนสนใจบทเรียนได้ ก็ย่อมทำให้การสอนประสบความสำเร็จไปด้วย (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา , 2530)

ปัญหาที่พบคือ สถานภาพของผู้เรียน ทัศนคติ และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันมาก ทำให้การแสวงหาความรู้ไม่เท่าเทียมกัน ปัญหานี้รวมไปถึงสถานะของ ผู้เรียนที่มาจากชนบท และผู้ที่อยู่ในเมืองมีโอกาสได้เห็นโลกทัศน์ที่แตกต่างกัน ผู้เรียนที่มาจาก

ส่วนภูมิภาค จะแสดงปัญหานี้ออกมาอย่างชัดเจน เช่น การใช้วัสดุที่ทันสมัยของผู้เรียนที่มีสถานภาพทางการเงินดี ทำให้เกิดคุณค่าทางความงามต่างกัน (นพวรรณ หมั่นทรัพย์ , 2528) นอกจากนี้ยังพบว่าผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ ความถนัด ความสนใจไม่เท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดปัญหาในด้านการวางแผนการสอน การดำเนินการสอน และการประเมินผล

จากผลการวิจัยของ บรรลือ ขอรวมเดช (2533) พบว่า ปัญหาของการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติที่เนื่องมาจากผู้เรียน คือ ผู้เรียนขาดความขยันและเอาใจใส่อย่างจริงจัง สอดคล้องกับผลการวิจัย ของพันธศักดิ์ พลสารมย์ (2531) ที่พบว่า ปัญหาการเรียนของนักศึกษา วิชาหนึ่งคือการขาดความรับผิดชอบ และเอาใจใส่ในการเรียน นอกจากนี้ยังพบว่า การที่ผู้เรียนไม่เชื่อฟังคำแนะนำของอาจารย์ผู้สอน เป็นปัญหาอีกประการหนึ่งสาเหตุเพราะผู้เรียนไม่มีความเชื่อมั่นในความสามารถทางการสอนของผู้สอน จึงทำให้ผู้เรียนไม่เชื่อฟังในคำแนะนำ (สัมภาษณ์พรชีวินทร์ มลิพันธ์ , อาจารย์ , 10 กรกฎาคม 2541)

2. ปัญหาที่เนื่องมาจากผู้สอน

ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ ความคิดต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนย่อมจะเป็นผู้ที่ทำให้การเรียนการสอนเกิดผลดี สิ่งที่จะพิจารณาคือ บุคลิกภาพของผู้สอน ความรู้ความสามารถของผู้สอน และวิธีการสอน ดังที่ วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) กล่าวไว้ว่า บุคลิกภาพของผู้สอน หมายถึง การพูด น้ำเสียง ความกระฉับกระเฉงในการพูด หน้าตา กริยาท่าทาง และการแสดงออกต่าง ๆ ความรู้ของผู้สอน ผู้เรียนย่อมคาดหวังไว้สูงว่า ผู้สอนจะมีความพร้อมทางด้านวิชาการ สามารถที่จะให้ข้อมูล สอน อธิบายหลักเกณฑ์ ทฤษฎี และปัจจัยต่างๆ ให้ผู้เรียนได้อย่างกระฉับกระเฉงชัดเจน วิธีการสอน การสอนที่ดีนั้น รวมถึงการที่ผู้สอนรู้จักการถ่ายทอดความรู้ ความคิดให้กับผู้เรียน โดยใช้วิธีการแตกต่างกันออกไปอย่างเหมาะสม และน่าสนใจ ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความคิด ตามความมุ่งหมายของผู้สอน

ปัญหาที่พบ คือ อาจารย์ประจำและบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้านขาดแคลน อาจารย์ผู้สอนขาดความเข้าใจในตัวผู้เรียน ขาดประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอนภาคปฏิบัติ (สัมภาษณ์พจมาน ธารณแจษฎา , อาจารย์ , 12 ก.ค. 2541) และจากรายงานการสัมมนาวิชาการ เรื่อง สถานะการศึกษาศิลปะในระดับอุดมศึกษา พบว่า ผู้สอนขาดคุณลักษณะในด้านความรู้ทางวิชาการศิลปะที่มีประสิทธิภาพสูง (มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2528) นอกจากนี้จากผลการวิจัยของ บรรลือ ขอรวมเดช (2533) พบว่า

ปัญหาที่เนื่องมาจากอาจารย์ผู้สอน คือ การที่อาจารย์มีภาระงานสอนหลายวิชาในแต่ละภาคเรียน จึงทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะปฏิบัติงานวิชาการด้านอื่น ๆ เช่น ทำวิจัย การเขียนตำรา หรือการสร้างสรรค้งานศิลปะของตนเอง เพื่อเป็นการพัฒนาการประสบการณ์ทางวิชาการศิลปะของตนเอง ส่งผลให้อาจารย์ผู้สอนขาดคุณลักษณะในด้านความรู้ทางวิชาการศิลปะที่มีประสิทธิภาพสูง (ชลุด นิมเมสมอ , 2529) นอกจากนี้ยังพบว่า การที่อาจารย์ผู้สอนศิลปะส่วนมากไม่ได้เรียนวิชาทางการศึกษา หรือวิชาครุมาก่อน ส่งผลให้เกิดปัญหาในการลำดับการสอน การสื่อความหมาย การอธิบาย หรือการใช้หลักจิตวิทยา เพื่อโน้มน้าวให้ผู้เรียนสนใจเรียนเป็นไปอย่างไม่ราบรื่นเท่าที่ควร (สัมภาษณ์ ดนยา หุตางกูร , อาจารย์ , 14 ตุลาคม 2541)

3. ปัญหาที่เนื่องมาจากการบริหาร

การบริหาร เป็นการบริการด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความสะดวก และบรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้ สำหรับปัญหาในด้านของการบริหาร พบว่าเป็นปัญหามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ผู้บริหารไม่ได้ให้การสนับสนุน ทางด้านงบประมาณและความก้าวหน้าทางหน้าที่การงานมากเท่าที่ควร (สัมภาษณ์ไพเราะ วัจนอน อาจารย์ , 16 ตุลาคม 2541) เนื่องจากนโยบายหลักของการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยเอกชน ในปัจจุบันมุ่งเน้นที่จะพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากกว่าศิลปวัฒนธรรม (สัมภาษณ์ถนอม ชากักดี , อาจารย์ , 11 พฤศจิกายน 2541) ทำให้อาจารย์ผู้สอนขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน รวมไปถึงการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อนำมาใช้ประกอบในการเรียนการสอน ส่งผลให้ไม่มีบรรยากาศทางวิชาการเกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยเอกชน (สัมภาษณ์นิพล สมานมิตร , วัชรวิ ศรีวิชัย , ถนอม ชากักดี , อาจารย์ , 20 พฤศจิกายน 2541)

จากผลการวิจัยของบรรจง บุญการี (2532) พบว่า ปัญหาที่เนื่องมาจากการบริหารที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด คือ งบประมาณซึ่งไม่เพียงพอเป็นเหตุให้สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ที่ใช้ฝึกปฏิบัติ และเครื่องมืออื่น ๆ มีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการ ผลการวิจัยของ บรรลือ ฆอรรวมเดช พบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการบริหาร คือ การบริหารงบประมาณ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ยังไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการถูกควบคุมจากหลายหน่วยงาน และมีระเบียบมากมายทำให้การเบิกจ่ายไม่คล่องตัวเท่าที่ควร อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐดำเนินงาน โดยใช้งบประมาณแผ่นดินเป็นส่วนใหญ่ และงบประมาณที่ได้รับยังไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ทำให้ไม่สามารถดำเนินการตาม

โครงการที่สมบูรณ์เท่าที่ควร โดยเฉพาะงบประมาณ เพื่อส่งเสริมด้านศิลปะยังไม่เพียงพอ กับความต้องการ (มหาวิทยาลัยบูรพา , 2538)

4. ปัญหาที่เนื่องมาจากสถานที่และวัสดุอุปกรณ์

สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ เป็นองค์ประกอบการเรียนการสอนที่สำคัญอีก ประการหนึ่ง ที่มีผลกระทบต่อการเรียนการสอนทั้งทางตรงและทางอ้อมนับตั้งแต่ อากาศ แสงสว่างภายในห้องเรียน ตลอดจนกระทั่งเครื่องมือ อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ เป็นต้น

ปัญหาที่พบ คือ ขาดอาคารสถานที่เรียนอันเหมาะสม (มหาวิทยาลัย ศิลปากร , 2528) ห้องปฏิบัติงานไม่มีบรรยากาศทางศิลปะ(ผดุง พรหมมุล , 2538) ขาด ความพร้อมทางด้านวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน (มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2528) นอกจากนี้ยังพบว่า สภาพของห้องปฏิบัติงานศิลปะโดยส่วนมากยังไม่เหมาะสมกับสาขา วิชา จากผลการวิจัยของ วิณา มิ่งขวัญ (2530) มธรา จึงอยู่สุข (2531) และบรรลือ ขอรวมเดช (2533) พบว่า ปัญหาที่เนื่องมาจากสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ที่เป็นปัญหา มาก คือ ห้องเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ ไม่เพียงพอกับความต้องการ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นับเป็น องค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการเรียนการสอน อันเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ ในการที่จะส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพทางการเรียนการสอนที่ดีขึ้นได้

อาจกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับปัญหาของการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ได้ว่า มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบในการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน การ บริหาร สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ องค์ประกอบดังกล่าวอาจมีความไม่เหมาะสมบาง ประการที่ทำให้เกิดเป็นปัญหา หรือเป็นอุปสรรค ต่อการเรียนการสอน ดังนั้น การที่ได้เรียน รู้ว่า สิ่งใดเป็นปัญหาสำหรับการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ จึงเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์ อย่างยิ่ง ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนทางด้านศิลปะภาคปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น

การเรียนการสอนศิลปะ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัย สถาบัน และวิทยาลัย ที่สังกัดสถาบันอุดมศึกษา เอกชนทั้งสิ้น 26 แห่ง โดยมีการสอนทั้งระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระดับปริญญา ตรี และระดับปริญญาโท ปัจจุบันนับได้ว่าบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในการ

จัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษานั้น มีบทบาทไม่แพ้สถาบันของรัฐบาลและมาตรฐานทางการศึกษา และคุณภาพของบัณฑิตก็ยังคงมีการควบคุม และตรวจสอบจากทบวงมหาวิทยาลัยอยู่เป็นระยะ ๆ จึงเป็นหลักประกันได้ว่าปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยเฉพาะด้านการผลิตบัณฑิตคงจะต้องเป็นเรื่องที่มหาวิทยาลัยของรัฐต้องหันมาพิจารณาทหาร่วมมือ เพื่อช่วยเหลือกันและกัน ในการจัดการศึกษาระดับสูงนี้ให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ เพื่อสนองตอบด้านกำลังคนต่อสังคม และการพัฒนาประเทศ (ทบวงมหาวิทยาลัย , 2538)

ในปัจจุบันนี้มีสถาบันอุดมศึกษาเอกชน หลายแห่งที่มีการเรียนการสอนทางด้านศิลปะ แต่โดยส่วนมากสถาบันต่าง ๆ เหล่านั้น จะดำเนินการสอนทางด้านการออกแบบ มากกว่าทางด้านทัศนศิลป์ เนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่สนใจ และเห็นว่างานทางด้านออกแบบกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดที่ผู้จบการศึกษาจะต้องออกไป เพื่อประกอบอาชีพมากกว่า ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ศิลปะแขนงทัศนศิลป์ที่ ได้แก่ งานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ก็มีความน่าสนใจไม่ยิ่งหย่อนไปกว่างานทางด้านออกแบบผู้วิจัย จึงได้ทำการศึกษาในสถาบันที่มีการเรียนการสอนทางด้านทัศนศิลป์ พบว่า มีอยู่เพียง 2 สถาบันนั่นคือ ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ และภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยรังสิต ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในรายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตรของแต่ละสถาบัน เป็นลำดับต่อไป

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ถือกำเนิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2505 มีชื่อเดิมว่า โรงเรียนไทยเทคนิค ต่อมาเปลี่ยนเป็น วิทยาลัยไทยเทคนิค และเพื่อความเหมาะสมที่จะให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่สอนในระดับปริญญาตรี จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น วิทยาลัยกรุงเทพ เมื่อ พ.ศ. 2508 และเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2527 ทบวงมหาวิทยาลัยได้อนุมัติให้เปลี่ยนสถานภาพจากวิทยาลัยกรุงเทพ เป็น มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยกรุงเทพเปิดสอน 9 คณะ 23 สาขาวิชา ในระดับปริญญาตรี 2 สาขาวิชาในระดับปริญญาโท และ 1 สาขาวิชาในระดับปริญญาเอก ศูนย์กลางในการบริหารมหาวิทยาลัยตั้งอยู่ที่วิทยาเขตกล้วยน้ำไท ปัจจุบันมหาวิทยาลัย

กรุงเทพฯ มี 2 วิทยาเขต ดังนี้ วิทยาเขตกล้วยน้ำไท ตั้งอยู่ ณ เลขที่ 40/4 ถนนพระราม 4 เขตคลองเตย กรุงเทพฯ ฯ เป็นสถานที่เรียนของนักศึกษาภาคปกติ ชั้นปีที่ 3-4 นักศึกษาภาคค่ำ นักศึกษาปริญญาโทและนักศึกษาระดับปริญญาเอก วิทยาเขตรังสิต ตั้งอยู่ ณ เลขที่ 9/1 หมู่ที่ 5 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เป็นสถานที่เรียนของนักศึกษาภาคปกติ ชั้นปีที่ 1-2 และนักศึกษาระดับหลักสูตรต่อเนื่องทุกชั้นปี

มหาวิทยาลัยมีอาคารเรียนทั้ง 2 วิทยาเขต รวม 15 อาคาร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 2 - 15 ชั้น ขนาดของห้องเรียนมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยเน้นห้องปฏิบัติการเฉพาะสาขาวิชาทั้ง 2 วิทยาเขต ทุกห้องประกอบด้วยวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย และเพียงพอที่จะบริการนักศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ ทั้ง 2 วิทยาเขต มีหอสมุดเพื่อให้บริการสำหรับคณาจารย์ นักศึกษา และบุคคลทั่วไป จุทีนั่งได้ประมาณ 3000 ที่นั่ง หอสมุด ของทั้ง 2 วิทยาเขต เปิดให้บริการตั้งแต่เวลา 7.30 น. ถึงเวลา 21.00 น. ในวันจันทร์ - วันเสาร์ และเวลา 9.00 น. - 16.00 น. ในวันอาทิตย์ ปัจจุบันได้นำระบบคอมพิวเตอร์อัตโนมัติมาใช้กับงานบริการเพื่อความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น สำนักหอสมุดมีหนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเป็นจำนวนกว่า 150,000 เล่ม และวารสารกว่า 900 รายการ

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ มีจุดมุ่งหมายในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ ทางด้านความคิดและการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ และการออกแบบให้เป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไป รวมทั้งรู้จักวิเคราะห์และแก้ปัญหาด้วยหลักการและเหตุผล อันจะทำให้งานศิลปะและการออกแบบเจริญก้าวหน้าทันกับวิทยาการสมัยใหม่ (มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ , 2539) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มีอาคารถาวรอยู่ที่อาคาร 7 เป็นอาคารเรียน 2 ชั้น มีห้องปฏิบัติการศิลปะ ได้แก่ ห้องปฏิบัติการเขียนแบบโรงฝึกงาน (Work shop) เพื่อใช้ฝึกงานทางด้านศิลปะ การพิมพ์ การปั้น การวาด โรงฝึกงานไม้ โลหะ และพลาสติก และมีหอศิลป์สำหรับจัดแสดงผลงานอยู่ที่วิทยาเขตกล้วยน้ำไท โดยจะมีการจัดแสดงผลงาน หรือการสัมมนาทางศิลปะหมุนเวียนกันไปตลอดปี (สัมภาษณ์ , อาจารย์ที่ 1 , 2 กุมภาพันธ์ 2542)

คณะศิลปกรรมศาสตร์ เปิดสอนเป็นหลักสูตรศิลปบัณฑิต (Bachelor of fine and applied arts) ใน 3 ภาควิชา คือ ภาควิชาการออกแบบตกแต่งภายใน (Interior design) ภาควิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ (Communication design) และภาควิชาทัศนศิลป์ (Visual arts) ปัจจุบันมีนักศึกษาสำเร็จการศึกษาจาก 2 ภาควิชา คือ ภาควิชาการออกแบบตกแต่งภายใน และภาควิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ไปแล้วจำนวน

92 คน (บัณฑิตคณะศิลปกรรมศาสตร์สำเร็จการศึกษารุ่นแรกในปีการศึกษา 2535) สำหรับภาควิชาทัศนศิลป์ ปัจจุบันยังไม่มีนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา (สัมภาษณ์สรรเสริญ มลิทินทสูตร , อาจารย์ , 25 ตุลาคม 2541)

การเรียนการสอนในภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มีจุดมุ่งหมายที่จะผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ ทางด้านศิลปวัฒนธรรม อย่างลึกซึ้ง และกว้างไกลสามารถออกไปพัฒนาสังคมในฐานะของศิลปิน นักวิจัยทางด้านศิลปวัฒนธรรม นักวิชาการ นักวิจารณ์ศิลปะและอื่น ๆ ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการช่วยให้การพัฒนาของสังคมเป็นไปอย่างมีความสมดุลทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ , 2539) ภาควิชาทัศนศิลป์ เปิดทำการเรียนการสอนมาจนถึงปัจจุบันเป็นปีที่ 4 มีอาจารย์ประจำภาควิชาจำนวน 5 คน นักศึกษาจำแนกตามระดับชั้นปี คือ ชั้นปีที่ 1 จำนวน 22 คน ชั้นปีที่ 2 จำนวน 20 คน ชั้นปีที่ 3 จำนวน 15 คน และชั้นปีที่ 4 จำนวน 8 คน

นักศึกษาภาควิชาทัศนศิลป์ จะต้องเรียนอย่างน้อย 140 หน่วยกิต โดยแยกออกเป็น วิชาการศึกษาทั่วไป 36 หน่วยกิต วิชาชีพของภาควิชาทัศนศิลป์ 98 หน่วยกิต โดยแบ่งวิชาเฉพาะด้านออกเป็น วิชาชีพ วิชาเอก - บัณฑิต และวิชาเอก - เลือกลง ดังนี้

วิชาพื้นฐานวิชาชีพ 42 หน่วยกิต ประกอบด้วยวิชา วาดเส้น 1 - 2 , วิชาจิตรกรรม 1-2 , วิชา ประติมากรรม 1 - 2 วิชาภาพพิมพ์ 1 - 2 วิชาทฤษฎีสี , วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ 1 - 2 , วิชากายวิภาค , วิชาภาษาอังกฤษเพื่อนักออกแบบ 1 - 2 , วิชาการออกแบบ 2 มิติ และวิชาการออกแบบ 3 มิติ

หมวดวิชาเอก - บัณฑิต 47 หน่วยกิต ประกอบด้วยวิชา วิชาทัศนศิลป์ 1-4 , วิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ 1 - 2 , วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย , วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันออก , วิชาศิลปกรรมร่วมสมัย , วิชาสุนทรียศาสตร์ 1 - 2 , วิชาศิลปวิจารณ์ , วิชาการเตรียมโครงการทัศนศิลป์ , วิชาโครงการทัศนศิลป์ และวิชาการถ่ายภาพเบื้องต้น หมวดวิชาเอก - เลือกลง 9 หน่วยกิต คือ ศิลปะไทย 1 - 2 , วิชาการอนุรักษ์ศิลปกรรม , วิชาศิลปปริทัศน์

หมวดวิชาเลือกเสรี 6 หน่วยกิต เช่นวิชาการดำเนินธุรกิจการออกแบบ , วิชาศิลปะนิยม หรือวิชากฎหมายธุรกิจ (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ 2539)

มหาวิทยาลัยรังสิต

มหาวิทยาลัยรังสิต ตั้งอยู่บนเนื้อที่ 161 ไร่ ในหมู่บ้านเมืองเอก จ.ปทุมธานี ได้รับการอนุมัติจากทบวงมหาวิทยาลัยให้ก่อตั้งเป็นวิทยาลัยเมื่อปี พ.ศ. 2527 วิทยาลัยรังสิต ได้เจริญก้าวหน้าและพัฒนาทั้งในโครงการต่าง ๆ ทั้งทางด้านวิชาการ และการปรับปรุงอาคารบริเวณ อาคารสถานที่ และได้รับการอนุมัติให้เป็นมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2533 ปัจจุบันมหาวิทยาลัยรังสิต มีอาคารที่ใช้ในการเรียนการสอน 6 อาคาร ประกอบด้วย อาคารวิทยาศาสตร์ อาคารประสิทธิรัตน อาคารประสิทธิ์พัฒนา อาคารวิษณุรัตน อาคารอุไรรัตน และอาคารคุณหญิงพัฒนา ซึ่งอาคารเรียนต่างๆ ดังกล่าว ประกอบด้วยห้องเรียนบรรยาย และห้องปฏิบัติการเพื่อฝึกทักษะของการปฏิบัติงาน อาคารหอสมุด 1 อาคาร ประกอบด้วยสำนักหอสมุดและศูนย์สารนิเทศ และศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา อาคารหอสมุดเป็นอาคารเสริมเหล็ก 5 ชั้น และชั้นลอย 1 ชั้น มีเนื้อที่ใช้สอย 9,285 ตารางเมตร เป็นพื้นที่สำหรับศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา 1,000 ตารางเมตร พื้นที่สำหรับห้องสมุดสามารถจุผู้อ่านได้ประมาณ 2,000 คน และจุหนังสือได้กว่า 4,000,000 เล่ม และอาคารนันทนาการ 1 อาคาร เป็นอาคารของฝ่ายกิจการนักศึกษา สำนักปกครองและรักษาความปลอดภัย โครงการหลักสูตรนานาชาติ และสำนักวิเทศสัมพันธ์ (มหาวิทยาลัยรังสิต , 2538)

มหาวิทยาลัยรังสิต เปิดสอนในระดับปริญญาตรี 40 สาขาวิชา และในระดับปริญญาโท 3 สาขาวิชา ในระดับปริญญาตรี จำแนกออกเป็น 4 กลุ่มคณะ คือ กลุ่มคณะแพทยศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ กลุ่มคณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มวิชาบริหารธุรกิจ ศิลปศาสตร์และนิเทศศาสตร์ และกลุ่มวิชาศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย คณะศิลปกรรมและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมเปิดสอน เป็นหลักสูตรศิลปบัณฑิต (Bachelor of fine arts) ใน 4 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาการออกแบบตกแต่งภายใน (Interior design) สาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ (Communication design) สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product design) สาขาวิชาศิลปะภาพถ่าย (Photography) (มหาวิทยาลัยรังสิต , 2540)

คณะศิลปกรรม มีอาคารถาวรอยู่ที่อาคารคุณหญิงพัฒนา ลักษณะเป็นอาคาร 9 ชั้น มีห้องบรรยายและปฏิบัติการจำแนกตามสาขาวิชา ห้องปฏิบัติการที่แยกออกมาจากอาคาร ได้แก่ ห้องปฏิบัติงานปั้น ภาพพิมพ์ เซรามิค ภาพถ่าย และออกแบบผลิตภัณฑ์ ส่วนห้องปฏิบัติงานจิตรกรรม และเทคนิคผสมของภาควิชาทัศนศิลป์นั้น จะอยู่

บริเวณชั้นที่ 1 ของอาคาร ปัจจุบันคณะศิลปกรรมยังไม่มีหอศิลป์อย่างเป็นทางการถาวร ใช้พื้นที่บริเวณโถงใต้อาคาร หรือบริเวณสนามหน้าอาคารเป็นที่สำหรับจัดแสดงผลงานชั่วคราว ซึ่งโดยส่วนมากการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักศึกษา จะถูกจัดขึ้นภายนอกสถาบัน โดยที่คณาจารย์ หรือนักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อขอเช่าสถานที่ เพื่อใช้ในการแสดงผลงานด้วยตนเอง

ภาควิชาทัศนศิลป์ มหาวิทยาลัยรังสิต เป็นหนึ่งในกลุ่มวิชาคณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ ซึ่งอยู่ในช่วงของการรณรงค์รับนักศึกษาเพื่อปรับปรุงหลักสูตร ภาควิชาทัศนศิลป์ได้เปิดทำการเรียนการสอนมาถึงปัจจุบันเป็นปีที่ 10 มีอาจารย์ประจำภาควิชาจำนวน 10 คน นักศึกษาจำแนกตามระดับชั้นปี คือ ชั้นปีที่ 3 จำนวน 40 คน และชั้นปีที่ 4 จำนวน 35 คน มีนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาไปแล้ว ประมาณ 250 คน (สัมภาษณ์พจนาน ธาณเจษฎา , อาจารย์ , 2 ตุลาคม 2542)

การเรียนการสอนในภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยรังสิต มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักศึกษามีความรู้ ความสามารถในการสร้างผลงานศิลปะ นักศึกษาจะต้องเรียนรู้ทักษะ เทคนิค แนวความคิดสร้างสรรค์ และรูปแบบต่าง ๆ ของงานศิลปะ ตลอดจนการพัฒนาทางเทคโนโลยีและวัฒนธรรม อันเป็นผลให้เกิดแนวความคิด ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเฉพาะตนต่อไป (มหาวิทยาลัยรังสิต , 2538)

นักศึกษาคณะศิลปกรรม ภาควิชาทัศนศิลป์ จะต้องเรียนอย่างน้อย 136 หน่วยกิต โดยแยกออกเป็น วิชาการศึกษาทั่วไป 32 หน่วยกิต วิชาชีพของภาควิชาทัศนศิลป์ 96 หน่วยกิต โดยแบ่งวิชาเฉพาะด้านออกเป็น กลุ่มวิชาแกน 16 หน่วยกิต กลุ่มวิชาชีพ 80 หน่วยกิต แบ่งเป็น วิชาเอก และเอกเลือก 76 หน่วยกิต และวิชาเลือก 4 หน่วยกิต กลุ่มวิชาแกน ได้แก่ วิชาวาดเส้นเบื้องต้น 1 - 2 , วิชาองค์ประกอบศิลป์เบื้องต้น 1 - 2 , วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันออกเฉียงใต้ , วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตก , วิชาทฤษฎีสี และวิชาการเขียนแบบเบื้องต้น

กลุ่มวิชาเอก และเอกเลือก ได้แก่ วิชาทัศนศิลป์เบื้องต้น , วิชาทัศนศิลป์ 1-5 , วิชาวาดเส้น 1 - 2 , วิชาองค์ประกอบศิลป์ 1 - 4 , วิชากายวิภาค 1 - 2 , วิชาศิลปะไทย 1 - 2 , วิชาสัมมนาทัศนศิลป์ 1 - 2 , วิชาสุนทรียศาสตร์ และวิชาศิลปนิพนธ์

วิชาเอกเลือก 4 หน่วยกิต อาทิเช่น วิชาศิลปวิจารณ์ , วิชา ศิลปะกับสิ่งแวดล้อม , วิชาศิลปะสื่อผสม , สีในงานศิลปะ เป็นต้น (มหาวิทยาลัยรังสิต , 2533)

อาจกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับสภาพโดยทั่วไปของการเรียนการสอนศิลปะ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยจำแนกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของอาคารสถานที่ และส่วนของเนื้อหาหลักสูตร ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ในส่วนของอาคารสถานที่นั้น ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีความพร้อมทั้งห้องบรรยาย และห้องปฏิบัติการอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดแบ่งห้องปฏิบัติการทางศิลปะอย่างเป็นสัดส่วน มีวัสดุอุปกรณ์ที่พร้อมเพียงสำหรับนักศึกษา อาคารหอสมุดที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับการค้นคว้า ส่วนหอศิลป์สำหรับแสดงผลงานศิลปะนั้น มหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งยังไม่มีหอศิลป์อย่างเป็นทางการถาวรภายในวิทยาเขตที่มีการเรียนการสอนทางด้านศิลปะ แต่ในวิทยาเขตกล้วยน้ำไท ของมหาวิทยาลัยกรุงเทพนั้นมีหอศิลป์ ซึ่งก็อยู่ไกลจากคณะศิลปกรรมศาสตร์ ที่วิทยาเขตรังสิตเป็นอย่างมาก

ในด้านของเนื้อหาหลักสูตร สามารถสรุปได้ว่า ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีเนื้อหาหลักสูตรที่คล้ายคลึงกัน โดยจำแนกออกเป็น วิชาการศึกษาทั่วไป 32 - 36 หน่วยกิต วิชาชีพของภาควิชาทัศนศิลป์ 96 - 98 หน่วยกิต ในวิชาชีพทางด้านทัศนศิลป์แบ่งออกเป็น วิชาพื้นฐานวิชาชีพ วิชาเอกบังคับ และวิชาเอกเลือก และวิชาเลือกเสรีอีก 4 - 6 หน่วยกิต รวมหน่วยกิตที่นักศึกษาจะต้องเรียน 136 - 140 หน่วยกิต โดยนักศึกษาจะต้องผ่านวิชาโครงการทัศนศิลป์ หรือวิชาศิลปนิพนธ์ ซึ่งทั้ง 2 มหาวิทยาลัย ได้กำหนดเป็นวิชาหลัก เพื่อใช้ในการประเมินผลการจบหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์บัณฑิต และสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

บรรลือ ขอรวมเดช (2533) ทำการวิจัยเรื่อง "สภาพและปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ในเขตกรุงเทพมหานคร" การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปะ ภาคปฏิบัติ ในด้านการวางแผนการสอน การดำเนินการสอน สื่อการสอน วิธีการสอน การประเมินผล และเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผล นอกจากนี้ยังศึกษาถึงปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ที่เนื่องมาจาก ผู้เรียน ผู้สอน การบริหารหลักสูตร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ในเขตกรุงเทพมหานคร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย อาจารย์สอนวิชา

ศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร รวม 10 แห่ง จำนวน 60 คน ได้รับแบบสอบถามคืน 50 ฉบับ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่า และแบบปลายเปิด ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า เกี่ยวกับสภาพการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ โดยส่วนรวมมีการปฏิบัติอยู่ระดับบ่อยครั้ง เมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า การปฏิบัติด้านเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผลมีการปฏิบัติบ่อยครั้งซึ่งได้แก่ จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ ความขยันเอาใจใส่ และการตรงต่อเวลาในการส่งงาน มีการปฏิบัติเป็นประจำ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติเป็นประจำ ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ การให้คำแนะนำติชม แก์ไข และการวัดด้วยการตรวจผลงานที่มอบหมาย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การใช้เครื่องฉายภาพยนตร์ ในด้านปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ โดยส่วนรวมพบว่ามีปัญหาปานกลางเมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า ข้อปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยรวมมากที่สุด คือ ปัญหาที่เนื่องมาจากสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งเป็นปัญหามาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ห้องเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ ไม่เพียงพอกับความต้องการ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดแสดงว่าไม่ค่อยเป็นปัญหา คือ ผู้สอนไม่ได้สอนวิชาใด วิชาหนึ่งเป็นประจำ

อัศรพล เดชะพูล (2537) ทำการวิจัยเรื่อง " สภาพและปัญหาการสอนวิชาศิลปะในกลุ่มวิชาเลือกเสรี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษาที่ 9 " การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนวิชาศิลปะในกลุ่มวิชาเลือกเสรี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษาที่ 9 ในด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชา วิธีการสอน สื่อการสอน และการวัดและการประเมินผล ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูศิลปศึกษา (ทัศนศิลป์) จำนวน 65 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษาที่ 9 จำนวน 36 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย แบบตรวจสอบรายการ แบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบบปลายเปิด ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูศิลปศึกษา จำนวน 65 ฉบับ ได้รับกลับคืน 53 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 81.54 ได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปศึกษามีสภาพการสอนวิชาศิลปะด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชา วิธีสอน และการวัดและการประเมินผล เมื่อพิจารณาโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก และด้าน

สื่อการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาการสอนวิชาศิลปะ ทางด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชา วิธีการสอน สื่อการสอน และการวัดและการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ครูศิลปะศึกษาส่วนมากมีความต้องการได้รับการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตร ต้องการได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดหา และจัดทำสื่อการสอน และเห็นว่าควรลดจำนวนนักเรียนให้พอเหมาะกะกับชั้นเรียน

อารียา คลังชำนาญ (2536) ทำการวิจัยเรื่อง " การนำเสนอรูปแบบการประเมินผลศิลปนิพนธ์ สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ระดับปริญญาตรี " วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของการประเมินผลศิลปนิพนธ์ สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ในด้านกระบวนการและเกณฑ์การประเมิน และเพื่อนำเสนอรูปแบบการประเมินผลศิลปนิพนธ์สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ระดับปริญญาตรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ อาจารย์ที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการประเมินผลศิลปนิพนธ์ จำนวน 28 คน นักศึกษาที่ผ่านการสอบศิลปนิพนธ์ สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ ในปีการศึกษา 2535 จำนวน 32 คน ผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย อาจารย์ผู้ปฏิบัติการ 7 ท่าน และผู้บริหาร 1 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ รูปแบบการประเมินผลสาขาออกแบบนิเทศศิลป์ (รูปแบบร่าง) และแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์หาค่าความถี่

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการประเมินผลศิลปนิพนธ์ ในด้านกระบวนการจะใช้คณะกรรมการเป็นผู้ประเมินโดยมีทั้งแบบมีอาจารย์ที่ปรึกษา ร่วมในคณะกรรมการ และแบบไม่มีอาจารย์ที่ปรึกษา ร่วมในคณะกรรมการ การให้คะแนนเป็นแบบให้คะแนนสะสม คะแนนรบบยอด หรือใช้มิติส่วนรวม ส่วนเกณฑ์การประเมินใช้เกณฑ์การพิจารณาตัดสินจากตัวผลงาน ซึ่งกำหนดเกณฑ์การประเมินเป็นรายการอย่างละเอียดและอย่างที่กำหนดเพียงบางรายการ นอกจากนั้นยังใช้เกณฑ์การพิจารณาตัดสินจากภาพรวมทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมทั้งวิธีการทำงาน ลักษณะการทำงาน และตัวผลงาน ส่วนปัญหาของการประเมินผล เมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่า ด้านกระบวนการประเมินมีวิธีการให้คะแนนและตัดสินที่ยังไม่เหมาะสม และมีปัญหาความลำเอียงของผู้ประเมินที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ด้านเกณฑ์การประเมินมีปัญหาว่า เกณฑ์ที่ใช้อยู่ยังไม่มีความชัดเจน และครอบคลุมเพียงพอ 2) รูปแบบการประเมินผลศิลปนิพนธ์ที่นำเสนอ ประกอบด้วย กระบวนการและเกณฑ์การประเมิน ในส่วนของกระบวนการประเมินมีขั้นตอนของการประเมิน 5 ขั้นตอน คือ ก) ประเมินหัวข้อโครงการศิลปนิพนธ์ ข) ประเมินการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อ

มูล ค) ประเมินแบบร่างและการปรับปรุงพัฒนา ง) ประเมินลักษณะการทำงาน
 จ) ประเมินผลงาน ผู้ประเมินเป็นแบบมีอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมในคณะกรรมการประเมินผล
 สำหรับเกณฑ์การประเมินใช้แบบประเมินภาพรวม ซึ่งกำหนดรายการประเมินอย่าง
 ละเอียดครบถ้วนทุกด้าน โดยใช้คะแนนสะสมและมติส่วนรวมเป็นเครื่องตัดสิน

ลัดดาวัลย์ ชมมณฑา (2520) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ตัวแปรที่มีอิทธิพล
 ต่อประสิทธิภาพการสอน ระดับอุดมศึกษา สาขามนุษยศาสตร์" ปรากฏผลการวิจัย
 จากการวิเคราะห์ ได้ตัวประกอบ 6 ตัวประกอบที่เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพ
 การสอน คือ(1)อุปกรณ์การสอน ซึ่งประกอบด้วย 6 ตัวแปร คือ การจัดนิทรรศการ
 การศึกษานอกสถานที่ การเล่นเกม ภาพยนตร์การใช้เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ และ
 สไลด์ (2) บุคลิกลักษณะของผู้สอน ประกอบด้วย 8 ตัวแปร คือ มีความยุติธรรม มีความ
 เชื่อมั่นในตัวเอง มีอารมณ์มั่นคง มีความสุขุมรอบคอบ เป็นผู้ตรงต่อเวลา มีลักษณะเป็น
 ผู้นำ ขวนขวายหาความรู้อยู่เสมอ และมีความสามารถในใช้วิจารณ์ญาณในการตัดสินใจ
 (3) วิธีการสอน ประกอบด้วย 6 ตัวแปร คือ การรับฟังความคิดเห็น การรับฟังคำตอบ
 ของนักศึกษาเสมอ การกระตุ้นให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี มีวิธีการสอนที่
 หลากหลายรูปแบบ มีการนำเข้าสู่บทเรียน และบอกวัตถุประสงค์ของการสอนในแต่ละ
 ครั้ง (4) ทศนคติของอาจารย์ต่อผู้เรียน ประกอบด้วย 7 ตัวแปร คือ อาจารย์แสดงความ
 พึงพอใจในผลการเรียนของนักศึกษา มีการตีชมวิจารณ์ผลงาน อาจารย์แสดงออกถึงความ
 พึงพอใจในพฤติกรรมของนักศึกษา บุคลิกท่าทางที่แสดงออกต่อนักศึกษาการช่วยเหลือ
 นักศึกษาทางด้านวิชาการ และกิจกรรมอื่น ๆ และการให้ความเป็นกันเองกับนักศึกษา (5)
 ตำราเรียน ประกอบด้วย 5 ตัวแปร คือ มีตำราให้ค้นคว้าอย่างเพียงพอมีห้องสมุดที่สมบูรณ์
 มีตำราไทยที่เขียนหรือแปลโดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีรายชื่อเอกสารอ้างอิง และมีการแจกเอกสาร
 ประกอบการเรียนการสอน และ(6) ทักษะการสอนประกอบด้วย 5 ตัวแปร คือ การแบ่ง
 เวลาในแต่ละเรื่องได้อย่างเหมาะสม ยกตัวอย่างได้ชัดเจนตรงกับเนื้อหา ปรับปรุงเนื้อหา
 วิชาที่สอนให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ มีการเตรียมการสอนทุกครั้ง และสามารถตอบคำ
 ถามของนักศึกษาได้อย่างแจ่มแจ้ง นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงลักษณะของผู้สอนวิชาทาง
 ด้านมนุษยศาสตร์ อันได้แก่ วิชาศิลปะ วรรณคดี ภาษา และมณฑนศิลป์ พบว่า จะต้องม
 ลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ มีความสามารถในการกระตุ้นความคิดเชิงเหตุผลของผู้
 เรียน กระตือรือร้นสนใจในเนื้อหาวิชาที่สอนและมีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชา

สุสติ ถาวรกุล (2531) ทำการวิจัย เรื่อง "สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน" การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยสำรวจความคิดเห็นอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับสภาพการจัดการและปัญหาของการจัดการเรียนการสอน ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสำรวจสภาพทางกายภาพของสถาบัน และแบบสอบถามอาจารย์ นักศึกษาปริญญาตรี และนักศึกษาปริญญาโท จำนวน 1341 ชุด เก็บแบบสอบถามคืนได้ 1076 ชุด คิดเป็น ร้อยละ 80.24 ผลการวิจัยพบว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนส่วนใหญ่เปิดทำการสอนในระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา ในกลุ่มวิชาสาขาสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะคณะบริหารธุรกิจมากที่สุด การสอนของอาจารย์มุ่งเน้นให้ นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาทำงานในภาคเอกชน และประกอบอาชีพอิสระ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ และอาจารย์พิเศษ ส่วนข้อที่พึงใจน้อยคือ การจัดให้นักศึกษา ศึกษาดูงานนอกสถานที่ การมีเวลาให้นักศึกษาของอาจารย์พิเศษ ทักตะในการใช้ภาษาอังกฤษของนักศึกษา และที่นั่งพักผ่อนในบริเวณสถาบัน

สายวรุณ บุญคง (2533) ทำการวิจัย เรื่อง "องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนิสิตนักศึกษา ในระดับอุดมศึกษา" พบว่า มี 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบทางด้านสติปัญญาที่ได้แก่ ความสามารถทางสมอง ความถนัดทางการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการแก้ปัญหา และองค์ประกอบที่มีได้เกี่ยวข้องกับสติปัญญา ได้แก่ การปรับตัว พื้นฐานครอบครัว ทักษะคติ ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ วุฒิภาวะ แรงจูงใจ ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ และนักศึกษากับเพื่อน

อนุศักดิ์ สมิตสันต์ (2533) ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยเอกชน" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ของการพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยเอกชน ศึกษาการพัฒนานักศึกษา ของมหาวิทยาลัยเอกชน ตามแนวทฤษฎีการพัฒนานักศึกษาของ ชิคเคอริง ทั้ง 7 ด้าน ตามการรายงานของนักศึกษา และความคิดเห็นของอาจารย์ และเสนอแนะแนวทางการพัฒนานักศึกษา โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ แบบประเมินตนเอง และแบบสอบถาม มีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาภาคปกติ ชั้นปีสุดท้าย ตอบแบบประเมินตนเอง จำนวน 302 คน

และอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาชั้นปีสุดท้ายตอบแบบสอบถาม จำนวน 168 คน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเอกชน ในช่วงปี พ.ศ. 2512-2530 ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาทางด้านสติปัญญา และความสามารถในการประกอบอาชีพ การพัฒนานักศึกษาตามแนวทฤษฎีของ ชิคเคอริง ทั้ง 7 ด้าน นักศึกษารายงานว่า มีการพัฒนาระดับมากในด้านการพัฒนาสมรรถภาพ การพัฒนาความมีเอกลักษณ์ การพัฒนาความมีอิสระ ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการพัฒนาบูรณาการ ส่วนการพัฒนาอารมณ์ การพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง และการกำหนดเป้าหมายในชีวิต ชัดเจน มีการพัฒนาในระดับกลาง อาจารย์มีความเห็นว่านักศึกษามีการพัฒนาระดับปานกลางทั้ง 7 ด้าน แนวทางการพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยเอกชน มหาวิทยาลัยควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนานักศึกษาในแต่ละด้านตามลำดับ คือ การพัฒนาอารมณ์ การพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง และการกำหนดเป้าหมายในชีวิตอย่างชัดเจน นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยเอกชนควรพัฒนานักศึกษาในด้านสติปัญญา อาชีพ ความรับผิดชอบ และความคิดสร้างสรรค์

รัตนา รักสกุลพาณิชย์ (2536) ทำการวิจัย เรื่อง "ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนแขนงวิชาทัศนศิลป์ หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ในวิทยาลัยครู" การวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนแขนงวิชาทัศนศิลป์ ในด้านความรู้ความเข้าใจ กระบวนการปฏิบัติงาน ลักษณะนิสัยในการทำงานและผลงาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะ วิทยาลัยครู 36 แห่ง จำนวน 128 คน และนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี จำนวน 245 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วยแบบตรวจสอบรายการ แบบประมาณค่าและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนแขนงวิชาทัศนศิลป์ อยู่ในระดับเห็นด้วยในทุก ๆ ด้าน ดังต่อไปนี้ 1) ความรู้ความเข้าใจ เนื้อหาด้านทฤษฎีปฏิบัติ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน และการสรุปเนื้อหา 2) กระบวนการปฏิบัติงาน การค้นคว้า สร้างแนวความคิด ออกแบบ สร้างผลงานและเตรียมนำเสนอผลงาน 3) ลักษณะนิสัยในการทำงาน ความสนใจและความตั้งใจ ความรับผิดชอบ ความประหยัด ความมีมนุษยสัมพันธ์ และความมีใจ

กว้างยอมรับทั้งความคิดเห็น 4) ผลงาน รูปแบบของผลงาน แนวคิดของผลงาน และ การนำเสนอผลงาน

งานวิจัยต่างประเทศ

แพทรีเซีย ซูซาน ไวลด์ (Wild , 1992) ทำการศึกษา เรื่อง " การศึกษา การเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย ของกระบวนการทำงานศิลปะ" วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อ ศึกษาว่าศิลปินใช้วิธีการอย่างไรในการสื่อความคิดออกมาเป็นรูปทรงทางศิลปะ และเพื่อ ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดเป็นขั้นตอนของกระบวนการ ทำงานศิลปะ โดยทำการวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case study) ด้วยการสังเกต และการ สัมภาษณ์ ของศิลปิน 2 คน เป็นเวลา 3 เดือน ผลการวิจัยพบว่า การทำงานศิลปะ มีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางความคิด โดยศิลปินแต่ละคนจะมีวิธีการนำเสนอความคิดที่แตกต่างกัน ตามแต่บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล กระบวนการ ทำงานศิลปะที่ปรากฏ ส่วนมากเกิดขึ้นจากการใช้วัสดุเป็นเครื่องแสดงออกทางความคิด และความสัมพันธ์ของแต่ละขั้นตอนเกิดขึ้นจากความสอดคล้องกัน ในด้านการลงมือปฏิบัติการ การใช้วัสดุ และ แรงบันดาลใจจะปรากฏออกมาเมื่องานนั้นเสร็จสิ้น

อัลแกรมดี (Alghamedy , 1986 : 3639 - A) ทำการวิจัยเรื่อง "การ สัมภาษณ์ผลกระทบต่อเตรียมครูศิลปะ และอุปกรณ์ ในหลักสูตรศิลปศึกษาในซาอุดีอาระเบีย" วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อจำแนก และสำรวจปัญหาในปัจจุบัน ของการเรียน การสอนศิลปศึกษา ในซาอุดีอาระเบีย ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการออกสัมภาษณ์ อย่างไม่เป็นทางการ ศึกษาเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษาในประเทศ และ ทำการวิจัยเชิงสำรวจ โดยการจำแนกประชากร ออกเป็น 5 กลุ่ม คือ อาจารย์สอน ศิลปะ นักศึกษาศิลปะ ศึกษานิเทศก์ศิลปะ ครูศิลปะและบุคคลทั่วไป การวิเคราะห์ข้อมูล โดยแยกเป็น 2 ส่วน ข้อมูลส่วนที่วิเคราะห์ทางสถิติ และข้อมูลที่เป็นการอภิปราย ผลการ วิจัยพบว่า มีปัญหามากมายเกี่ยวกับการเตรียมครูศิลปศึกษา ซึ่งจำแนกออกเป็น (1) ครู ศิลปะถูกเตรียมขึ้นมาจากความจำกัดของเนื้อหาวิชา อันเป็นผลมาจากการขาดตำรา อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง และไม่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะสอน (2) สัดส่วนในโปรแกรมภาค ปฏิบัติ และภาคทฤษฎีไม่สมดุลกัน (3) นักศึกษาศิลปะระดับปริญญาตรีถูกจำกัดความ เข้าใจต่อศิลปะอิสลาม (4) เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของศิลปศึกษาในโรงเรียนประถม

และมัธยมของรัฐแสดงอยู่ในหลักสูตรซึ่งไม่กระจายสู่ครูผู้สอน และเป็นหลักสูตรที่ขาดความทันสมัย ไม่เหมาะสมกับการสอนในปัจจุบัน (5) การสอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนของรัฐถูกจำกัดอยู่เพียงภาคปฏิบัติ ขาดการพัฒนาความรู้ทางภาคทฤษฎี (6) ประชาชนทั่วไปและในวงการศึกษายังมองว่าศิลปะศึกษา ไม่มีความสำคัญต่อการสืบค้น ดังนั้นผลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จึงมุ่งหมายสำหรับการปรับปรุงพัฒนาศิลปะศึกษาของชาอุดีอาระเบีย

เบอร์กาโม (Bergamo , 1978 : 616-A) ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและการตอบรับด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (The Effect of Environment Centered art Instruction on the Development of Aesthetic and Creative Responses in High School Art Student) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนของโครงการสอนศิลปะ โดยมีสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางกับโครงการสอนศิลปะแบบธรรมดาเกี่ยวกับผลกระทบต่อการพัฒนาการของการแสดงออกทางการวาดภาพ พัฒนาการของการตัดสินใจ ความงาม และการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างประชากร คือ นักเรียนในโรงเรียนที่สอนศิลปะจำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 1 ห้องเรียน โดยกำหนดให้เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน และเป็นกลุ่มควบคุม 2 ห้องเรียน โดยใช้แบบสอบถามที่ประกอบด้วย แบบทดสอบการแสดงออกทางการวาดภาพ แบบประมาณค่า แบบทดสอบการตัดสินใจ และแบบทดสอบความแตกต่างของทัศนคติในวิชาศิลปะ ผลการวิจัยปรากฏว่า ไม่มีความแตกต่างกันเกี่ยวกับพัฒนาการในด้านทักษะ ในการวาดภาพระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ไม่มีความแตกต่างกันเกี่ยวกับพัฒนาการของการตัดสินใจความงามระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม แต่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญเกี่ยวกับการรับรู้ของนักเรียนต่อสภาพแวดล้อมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

พรสนอง บัวบุญชัย วงศ์สิงห์ทอง (Vongsingthong , 1984 : 2734) ทำการวิจัย ในระดับปริญญาเอก เรื่อง " การรับรู้ของอาจารย์เกี่ยวกับการใช้และประสิทธิภาพของสื่อการสอนวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ " วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาการใช้และประสิทธิภาพและผลของสื่อการสอนตามการรับรู้ของผู้สอนในวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ประชากรที่ศึกษาประกอบด้วยครูผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ โดยเลือกจากโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าไคสแควร์ และทดสอบสมมติฐานการวิจัย ผล

การวิจัยพบว่า 1. สื่อการสอนถูกใช้อย่างกว้างขวางในสถาบันทุกชนิด ในทุกพื้นที่ที่สอนศิลปะภาคปฏิบัติ 2. สื่อการสอนถูกใช้บ่อยมากที่สุดโดยครูศิลปะที่มีประสบการณ์สอนมากกว่า 11 ปี 3. สื่อการสอนถูกใช้บ่อยมากที่สุดในห้องเรียนที่มีนักศึกษามากกว่า 13 คน 4. สื่อการสอนแต่ละชนิดสนับสนุน และส่งเสริมวัตถุประสงค์การสอนที่แตกต่างกัน 5. การใช้และผลของสื่อการสอนในวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความเข้าใจของอาจารย์

โรจนา จุลเกษม (Rochana Junkasem, 1984) ทำการวิจัย ในระดับปริญญาเอก เรื่อง "การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินเชิงคุณภาพในโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์" วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินผลและวิจารณ์ของผู้เชี่ยวชาญ ในโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ การสำรวจถูกออกแบบขึ้นเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับ 1. การประเมินเชิงคุณภาพมีหน้าที่อย่างไรในโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ 2. ลักษณะสำคัญของการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ ตามที่กำหนดโดยรูปแบบการประเมินเชิงคุณภาพเป็นอย่างไร และ 3. มีข้อจำกัดบางอย่างในการประยุกต์ใช้รูปแบบโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์หรือไม่ ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการใช้ผู้เชี่ยวชาญ / รูปแบบการวิจารณ์ เสนอประสบการณ์ลักษณะเฉพาะในการจัดปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ การวิจารณ์มีข้อจำกัดเกี่ยวกับการอ้างอิงคุณภาพของสภาพตามความเป็นจริง ดีเพียงพอเท่ากับการแปลและการประเมิน หน้าที่ของรูปแบบนี้ในโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์ คือ ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญ ที่คอยสังเกตและตัดสินจากประสบการณ์ การวิจารณ์จะทำอย่างเปิดเผย และจะสังเกตผลงานของผู้เรียนด้วยว่าเป็นอย่างไร มีข้อจำกัดบางอย่างในการใช้โปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์นี้ เช่น ข้อจำกัดเรื่องเวลา การขาดแนวทางสำหรับผู้ประเมิน อย่างไรก็ตามคำอธิบายหลักสูตร คุณภาพของการสอน และการประเมินผลงานของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญของโปรแกรมการปฏิบัติงานวิจิตรศิลป์

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ สภาพและปัญหาการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าศิลปะภาคปฏิบัติเป็นวิชาที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ทางด้านศิลปะเป็นอย่างยิ่ง การที่จะทำให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิผลตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในสภาพและปัญหาของการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการเรียนการสอนทางด้านนี้ให้ดียิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต